

Szenti Tibor

MB

160.583

A
TETEJETLEN
FÁN

Szenti Tibor

A TETEJETLEN FÁN

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

LAZI BT.

1997

255159

A kötet megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap.

MB 160.583

1997

Lektorálta és szerkesztette: dr. Péter László

Az illusztrációkat készítette: Kakuk Tünde

Fedélterv: Erdélyi Tibor

A kézirat lezárása: 1996 június

Készült a Goldprint Kft. nyomdájában

500 példányban, 1997 augusztusában

© LAZI BT

ISBN 963 04 8834 5

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	5
Elbeszélések	7
A ló	9
Félelem	16
Pusztulás	23
Kutyahúség	28
Táltosok	34
Mégfáradtak	37
A kovács	39
A kavics	40
Az öregasszony	41
Az égő csipkebokor	48
56-os utcagyerek	51
Piroska és a farkasok	52
Lehoztam anyámat a hegyről	55
Esszék	59
A 301. tábla	61
Utolsó ordítás a szarvassá változott fiúért	72
Érintés	78
Anyám szeretete	80
Új dimenziók	83
A sóstó	85
Ars poeticák	87
Ars, 1950-es évek	87
Ars, 1963	87
Mementó	87
Búcsú	87
Tanya-Atlantisz	88

Élni!	90
Lépcsőház	92
Ha fölkel, majd leáldozik a nap	97
A fal	102
Nyílik az ajtó...	106
Ajánlások, a megírás, illetve a közlés dátuma	110

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BEVEZETŐ

Válogatott írásaim időben a XX. század elejétől, a magyarság sorsát meghatározó első világháborútól indulnak, és a következő évezredbe mutatnak. Egyéni sorsok és közösségi élet egyaránt érzékelhetővé válik bennük. Valamennyi munkámnak valós a magja, hiteles részletei vannak. Néprajzi gyűjtésem során vásárhelyi parasztemberek beszéltek el, vagy általam átélt események kerültek papírra; még az olyan szürrealista megfogalmazásokban is, amilyenek az Új dimenziók ciklusban olvashatók.

Más kérdés, hogy sem tartalmilag, sem műfajilag nem tudom vállalni a „bedobozolást”, ezért található e kötetben elbeszélés, esszé, párbeszéd és ars poetica; realista és elvont ábrázolás. Mégis valamennyi egy töről fakadt. Ezeket századunk szülte, amelyben az ember az eddigi legnagyobb pusztítást végezte a természetben és önmagában. Olyan mértéket öltött ez, hogy az életünket csaknem falanszterré tette, akár a toronyházi lakókét; ugyanakkor az űrutazásokkal új távlatokat nyitott a Földön kívül.

Hol lesz az emberiség jövője? Itt, vagy egy messze keringő égitesten épül ez az új haza; evilági vagy a szellem által belakható túlvilági életben? Magában az Emberben. Tehát a „hely” adva van, ha idő és tér számunkra kitapinthatatlan marad is. Az ember az univerzum része, ezért hiszek halhatatlanságában.

Hódmezővásárhely, 1996. január 8.

Szenti Tibor

ELBESZÉLÉSEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A ló

Harmadik napja meneteltek a kacsaringós hegyi utakon. Amíg sík terepen jártak, a tanyai ló vidáman nyerített. Néha magától megugrott, és úgy húzta a löveg kerekét, akár a vásárhelyi dűlőutakon az üres parasztkocsit. Még arra is akadt ideje, hogy néha lenyúljon egy marék nedves fűért, és a zablával együtt ropogtatta.

Amikor a szerteguruló kövek csikorogni kezdtek patkói alatt, fülét hátraszegte. Görcsösen figyelt, és ijedtében nekivadult. András szorosabbra fogta a hajtószárat, és leszállt az ágyútalpról. A lóval lépdelt együtt. Az állat oltalmat keresett, és odasimult a gazdájához. András így vigasztalta:

— Tarts még ki egy kicsit, Táltos. Már csak erre a nagy hegyre kell fölkapaszkodnunk. Amott a digók vannak, a völgyben. Lövünk néhányat, és mire kivirágzik a cseresznye, hazaérünk.

— A ló nem sokat értett a szavakból, de érezte, hogy a gazdája vigyáz rá, és hamarosan megnyugodott. Fölöttük mind sötétebb felhők gyülekeztek, és a komor csúcsok el-eltűntek bennük.

Alkonyatkor letáboroztak. Egy lankás hegyoldalban sátrat vertek, és a lovakat megnyűgözve elengedték. Vacsora után, amikor már hunyorogni kezdett a parázs, és lángnyelvek helyett csupán a füst szállt, András félálomba szenderült. A sátor előtt, az őr helyett, mintha az apja állt volna. Még a hangját is hallotta, és fölremlett benne az a hajnal, amikor az öreg megjelent előtte a kisszoba ajtajában. A kezében ott tartotta a papírt. Fehér bajsza a szája köré konyult, akár egy fejfára akasztott koszorú, és az ősz szálak közül, nagyon mélyről fölbugyant a hang:

— Menni kell.

András lassan mozdult. Elvette az öregtől a behívót. A húga is odajött. Hárman bámulták a papírt. Az anyja közékük lépett. Amikor rápillantott a pecsétetes levélre, akár a mérges nyíltól talált, sebzett madár, fölkiáltott:

— Romlásba viszik!

Ettől a pillanattól kezdve megbolydult a tanya, és vergődve dongott, akár a kifüstölt méhes.

Hirtelen mély kábulat ereszkedett a katona szemére. Eltűnt a tanya, elmosódtak az emberek. A napi kapaszkodó után ernyedten feküdt a sátorban, és nem álmodott többé.

Hajnalban hosszan riadt a kürt. András még a kapcájával bajlódott, amikor a nyíláson keresztül bedugta Táltos a fejét. Megérezte gazdája szagát, nagyot horkantott, és az orrából jövő párából megtelt a sátor.

A reggeliosztáshoz sorba álltak a kondér előtt. A szakács rávigyorgott. András odatartotta a csajkát. A literes kanál meglendült, és a forró lötyt végigfröccsent az ujjain. Fájdalmában elejtette az edényt, káromkodott, de a másik kezével már nyúlt is a két szem kockacukorért. A lovat hívni sem kellett. Koldulva lökdöste a karját és benyalta az édességet.

Egész délelőtt fölfelé kapaszkodtak. Amikor végre elértek egy magaslatot, látták, hogy mögötte újabb csúcsok meredeznek. Délre alaposan kifáradtak. Táltos nagyokat zihált, és a szokatlan mozgástól egész teste remegett.

Az előre küldött őrszemek ebéd után visszaérkeztek. Sapkájukra és vállukra a korai tél hóból rakott rendjelet.

— Tovább kell menni! — kiáltozták. — Sötétedésre el kell foglalni a tetőt. A hegy túlsó oldalán most jönnek fölfelé a taljánok.

— Indulás! — hangzott a parancsnok utasítása.

Az emberek gémberedetten ültek a hideg köveken, és erőtlenül mozgatták tagjaikat.

— Mi lesz, kutyák?! — ordított ismét a hadnagy. — Anyaggal futólépés, anyag nélkül szaladás!!

Még az őrmester is káromkodott, amikor fölkelt, és ösztönösen rakni kezdte a lábát. Az észak-olasz hegyek között hirtelen leszállt az éj. A menetoszlop vakon tapogatódzott tovább. András, mint már annyiszor, most is az állat ösztönére bízta magát. A hevederbe kapaszkodott, és szinte odasimult a ló oldalához. Táltos olykor a gazdáját is húzta, és vigyázott, hogy ez az alföldi parasztember, tengernyi, sík búzatáblához szokva, le ne essék a meredek kőfalról.

Végre fönt álltak a gerincen. Metsző, hideg, északi szél csapott az arcukba. Szájuk úgy elmarjult, hogy mozgatni sem bírták. Sátorverésről szó sem lehetett. Az emberek köpenybe, pokrócba burkolódtak, és elnyúltak, akár az élettelen sziklák.

Reggelre belepte őket a hó. Csak az ágyú csöve meredezett, csak a torkolat ásítózott füstösen, feketén, halálosztásra készen. András mozdulni sem bírt. Úgy érezte, minden tagja jéggé fagyott, csupán a szíve vert, és a gondolatai szálltak messze az olasz harcmezőről.

Verőfényben úszott a reggel. Az anyja sírva csomagolta össze a sebtében kirántott csirkét, és belerakta a borjúbőr tarisznyába.

Az egész család tolongott. A bejáró végéig kísérték. A lova nem támogott mellőle. Kétszer is visszakergették, de minduntalan odanyargalt hozzá. Az öreg gazda, aki sohasem volt tékozló ember, és a családjának még egy fületlen gombot sem adott, megindultságában a bajszát pödörgette, hogy ne lássák elérzékenyülni. Darabig még küszködött a rakoncátlan csikóval, azután odaszólt a fiának.

— Vidd, úgy se lehet tartani. — Majd rövid csend után hozzátette: — legalább vigyáz rád!

Ez volt az első ajándék, amit apjától, a vagyomból kapott. Táltos, mintha megértette volna a fölkinált szabadságot, farkát fölemelve, sörényét lengetve, nagyokat ugrott, horkantott, és örömeiben körülötte száguldozott.

Amikor a dűlőútra értek, a ló odajött hozzá, és ő szőréen ülve, ellovagolt a hátán. A tanya felől még egy darabig kendők úsztak utánuk. Kendők, amelyek életfából faragott szövőszékeken, pattogó, száraz ujjak között születtek, majd a mezők virágaival, a rét fűszálaival, álmokkal, vágyakkal és egy elhaló kiáltással elvegyültek.

Hirtelen forró párát érzett az arcában, és lassan fölengedtek fagyott izmai. Táltos állt fölötte és szaglászva melengette a meggémbereedett katonát. Az emberek fölrángatták egymást. Most azt sem bánták volna, ha a forró tea végigfröccsen a kezükön, de reggelire csak az iszákban talált nyuzgós szalonnát és a komiszkenyeret majszolták.

Már indulásra készen állt a század, amikor az első lövedék közéjük csapódott. A nagy darab szakács hanyatt esett. Azután jött a második,

ötödik, tizedik akna, és a hegygerinc megtelt ordítózó, jajgató emberekkel.

A völgy csöndesen ásított. A dígók az éjszaka elfoglalták szemben a másik hegytetőt, és onnan lőttek. András meg a lova egy szikla mögé bújt. Amikor a heves támadás szünni kezdett, a hadnagy kiadta a parancsot: visszavonulás nincs, mindenki ásson fedezéket, és készítsék elő az üteget.

A katonák gyorsan dolgoztak. Szikrázott az ásó a karszton. Az életükért küzdöttek. Alig múlt dél, mikorra elsáncolták magukat, és az ágyú feleletre készen állt. Szürkületig gyilkos tűzpárbajt vívtak. A szétfröccsent embereket halomba hányták, akár az égetésre szánt, máglyába rakott fát, és hóval letakarták.

Az éjszaka csöndes volt. András nem aludt s nem álmodott. Kiszélestitte a gödrét, és belehúzta a lovát. Ott feküdtek egymás hátához szorulva, egymást melegítve, a sátorlappal, pokróccal betakarva.

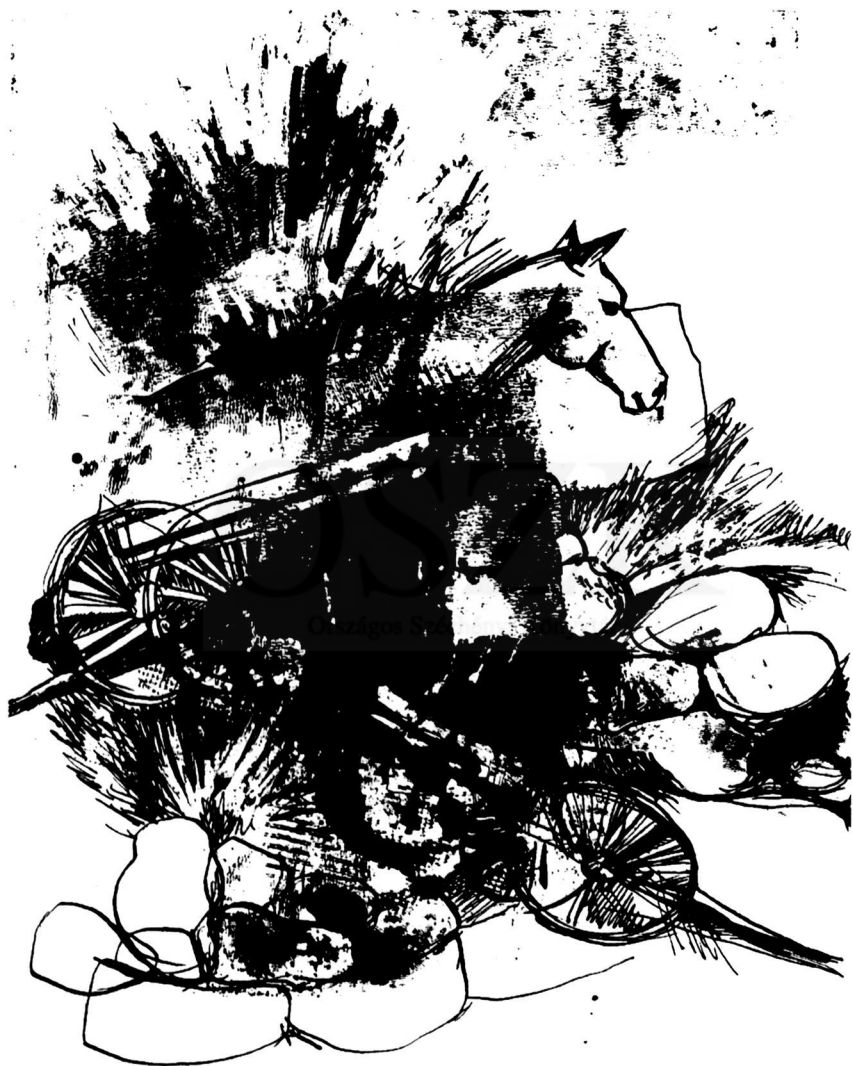
Másnap reggel, amint a pára és a hóesés szünni kezdett, ismét hevesen ágyúztak. András az állatot csitítgatta, és kérte, maradjon fekvé a lyukban. Táltos nehezen engedelmeskedett. Megszokta feje fölött, az istálló gerendái között fészkelő fecskék csicsergését. A golyók füttyülése, a fültépő robbanások leküzdhetetlen félelemmel töltötték el. Minduntalan kiugrott a gödörből, és nyerítve, ide-oda vágatott. A tiszt ordította:

— Katona! Kösse meg azt a futkosó célpontot, vagy én lövöm le!!

András visszavezette az állatot. Amíg lábára a nyugót rakta, így beszélt hozzá:

— Most miattad mérges a hadnagy úr. Még fenyegetni mer, pedig te húztad föl az ágyútalpat. Amikor bevonultunk, ugyancsak örvendezett. A hátunkat veregette. „Derék paraszt vagy, az anyád istenit! — kacsintott rám. — A pusztá is magyar bakának teremtett. Szép lovat neveltél a hazának. Micsoda erős, csontos jószág. Jól bírja majd a terhet.” Úgy nézegetett, fogdosott bennünket, mint két eladó állatot. Pedig te nem vagy közönséges, igás barom. A ló nem állat, hanem táltos!

Másnapra fogytán volt a lőszer és a koszt. Utánpótlás pedig nem érkezett. Valahol két hegy mögött tovább lövöldöztek. A dörrenés úgy szállt a bércek között, mint a kőbányában a robbantás hangja, és a

szertefröccsenő kövek egy darabig száraz ágakként zörögtek, majd a puha és süket csöndű hóban elvesztek.

A front egyre távolodott. A hegytetőn rekedt, maradék magyar század nem lőtt többé, de a taljánok sem támadtak. A harmadik nap, amikor falat kenyér, darab rágós szalonna sem maradt a készletből, egy földerítő kimerészkedett az állások közül, hogy lemegy a faluba. Amint a szemközti gerincen észrevették, lelőtték.

— Foglyok vagyunk! — mondogatták a katonák kétségbeesve. — A hegy foglyai.

Ettől kezdve egy darabka száraz kenyér, lekopasztott szalonnabőr, arany karikagyűrűért, zsebóráért cserélt gazdát. Legjobb dolga talán Táltosnak volt. Maradt egy kocsira való széna és zsáknyi zab. A velük lévő néhány ló közül az egyik szakadékba zuhant, a másik megszökött.

Alkonyatra leszállt a köd. A szél ismét füttyülni kezdett, és még a pokrócon keresztül is belemart az emberek bőrébe. Éles fogát kíméletlenül csattogtatta rajtuk, fölزابálva maradék erejüket és a reményt. András ismét maga mellé húzta az állatot. Bebújt a hasa alá, és a két élet úgy gömbölyödött eggyé, akár a több szálból fölcsévélt gombolyag. Andrásra a melegben hirtelen rázuhant az éj. Végtelenül nehéznek és fáradtnak érezte a testét. Úgy szenderült álomba, hogy ösztöneiben nem hullámozott tovább a napfényben ringatózó, távoli búzamező.

Hajnalban arra ébredt, hogy vacog. A csontjai is reszkettek az átható hidegben. A ló lábai nem ölelték többé. Kimeredtek és olyan kemények, hidegek voltak, akár a jégcsap. Föltápászkodott és megdörzsölte a szemét. Körülötte véres volt a hó. Táltos nyakát elvágták, húsát lekopasztották. Fehér bordái között bujkálva járt a szél.

— Gazemberek! — kiáltotta toporogva a csontváz körül. — Miért öltetek meg?

Egy kőrakás mögött pattogott a tűz. A kondérba havat szedtek, és a fölolvadt lébe hússzeleteket hajigáltak.

— Gazemberek! — üvöltötte eszelősen és fölrugta a kondért. — Kannibálok, inkább engem öltetek volna meg!

A katonák nem sokat teketóriáztak. Alaposan elverték, és elzavarták

a tűztől. András visszatámolygott a lovához. Fölmarkolta a havat és kezdte vele betapasztani a bordákat. — Még a szemét is kimarták, ezek a vadállatok! — kesergett tovább, és a köpenyéről leszakított gombot a koponya tátongó üregébe illesztette. — Nem hagyhatsz itt. Úgy-e fölállsz? Amióta megszülettél, együtt élünk.

— András lóvá formálta a havat, és közben becézgetve így beszélt hozzá:

— Nem hagyhatlak itt, az idegenek között. Ha kitavasodik, otthon újra zöld mezőre lelsz. Csak addig maradj türelemmel. A szemed már úgy csillog, akár a réz. Nézz arra, nézz kelet felé! Látod az istállót? Most nyitja ki apám az ajtaját, és az udvarra szökik a csikód. Hallod, hogy nyerít utánad a vályúnál? Visszavár a tanyád!

András egyre zavarodottabban ténfergett a lómaradvány körül. Tíz körmével úgy kaparta és tapasztotta rá a havat, akár a szobrász formálja a fehér gipszet a drótváz köré. A digók a szemközi hegygerincről újra löni kezdtek. Ezernyi ércutorokból fröccsent rájuk a piros halál, és András ráborult a tetemre.

Amint forró nedvesség öntötte el a nyakát, és a zubbony alatt végigsorgott a mellén, akár a láz, utoljára fölmerült benne a párás, meleg istálló képe. A petróleumlámpa fénye az ablakban imbolygott. A kanca úgy nyögött, szenvedett, akár az asszonyok. Az apja már a csikó lábát fogta, de ő még mindig a lovat vigasztalta. Azután vérben ázva ott gőzölgött, remegett előttük az újszülött, és az anyja örömében horkantva nyalogatta.

— Meglátod, táltos lesz belőle. Olyan nehezen született, de már is talpra állt — mondta az öreg.

— Az ám, Táltos! Így hívjuk majd — kapta el a szót András.

Attól kezdve naponta gondozta a csikót; a keze alatt nőtt fel.

Most még egyszer lobbant a lámpa fénye, de a szeme már homályos volt, csak a lelkében hunyorgott egy hűlő parázs, amely örökre elhamvasztotta benne a távoli tanyát.

Aknák robbantak, ágyúk szóltak. A gépfegyver egyfolytában pattogott, akár őszelön a szőlőhegyeken madarakat riogató csősz kereplője. Puskák csattogtak, kézigránatok durrogtak, és haldoklók halálhörgése tette még

gyászosabbá ezt a mesterségesen szított utolsó ítéletet. Milyen messze estek, és milyen sötétbe temetkeztek most az elvesző, alföldi tanyák!

A hadnagy a golyózáporban odaugrott hozzá, és eltorzulva ordította:

— A lómániáddal ránk hoztad a digókat, te hazaáruló, бүdös paraszt!
— és közelről belelőtt a halottba.

András vére ráfagyott a lócsontokra.

Félelem

— Átkozott időjárás! — fakadt ki Fejes András, miközben a kapával hol jobbra, hol balra suhintott a fölmagasodó kukoricatáblában.

Az asszony a mellette lévő sorban, néhány lépésnyire az ember mögött haladt, de az urával távolságot és munkatempót tartott. Miután felelet nem érkezett, András tovább morgott:

— Fagyosszentek óta mindennap esik. A gaz nő, a kukorica meg kirohad. Az úristenit az ilyen gondoskodásnak!

— Ne a nyelvét, hanem a kezét jártassa! — mordult az asszony, elunva embere zsörtölődését. — Ha időre nem végzünk, ismét előveszik.

— Veszik ám, az anyjuk keservét! — görbült méregre András szája. — A kamrát kiürítették, a padlást lesöpörték. Mit tehetnek még?

— Gondolkozzon.

— A földet fölajánlottam. Mit válaszoltak rá? „Talán nem akar dolgozni? Mit gondol, a közösbe majd ingyen mernek magának a kondérból? Ha kellett a föld, hát művelje!” Azt nem mondták, hogy kétszer annyi gabonát kell majd beszoigáltatni, mint amennyi terem. Az ember csak éhezik, nyeli a nyálát, míg van, de az ártatlan borjúnak nem magyarázhatom meg, hogy miért nincs takarmány? Hogy éhen ne vesszen a saját óljában, előbb kicsaptam a mangalicát, majd az elapadt tejű tehenet. Várhatják a zsírját, leshetik a tejét! Ha a jószágot leölöm, fekete vágásért visznek el. Kóboroljon hát a saját ösztöne szerint, és legelje az árokpárti gatz. Én nem kaszállhatom le az elszáradó gezemicét se, mert mezei lopásért, a közös dézsmálásáért vagy kulákkapzsiságért vonnak felelősségre. Tegnap éjjel Szalai sógor tanyája előtt állt meg az autó, holnap talán rám verik az ablakot...

— Mit pusmog itt?!

— András ijedten kapta föl a fejét az idegen szóra. A vállig érő kukoricásból nem látta, hogy egy zöld zubbonyos a biciklijére támaszkodva áll a dülőúton, és őket figyeli.

— Az istenit! — fohászzkodott és káromkodott egyszerre a paraszt a nem kívánt vendéget megpillantva.

— Mit mond? Nem értem!

— Az asszonyt szidom, hogy elhagyta a gazt...

— Nem úgy hallik. Na, reggel nyolckor legyen az őrön, majd megbeszéljük ezt az acatolást vagy mit.

A zöld zubbonyos fölszállt a kerékpárjára, és elkarikázott a kövesút irányába. András nem szólt többet. Amint végigért a soron, földobta a kapát a kocsira, visszaakasztotta az istrángot, fölült a bakra, és lóhalálában a tanyára hajtott.

Az asszony rosszat sejtve egy darabig szaladt a kocsi után. Lélegzete elfulladt, és végigvágódott a sárban. Kimerülve ért a ház elé. Ledobta a kapát és a garabolyt, majd az urát szólítgatta. Miután felelet nem érkezett, keresni kezdte az embert.

András az ól falánál támaszkodott. Kezében jókora böllérkést szorongatott, és melléből több sebből folyt a vér.

— Mit tett! — kapott az asszony a fejéhez.

— Amit kellett... — hörögte az ember —, vagy szeretnéd, ha más tenné velem?

András remegő kezét erőre ösztönözte. Megmarkolta a kést, és ismét a mellébe szúrta. A penge az egyik bordán csikordulva meghajlott és elakadt. Eggyel több sebből kezdett folyni a vér, és a lankadó test eldőlt a fal tövénél.

Beesteledett. A csillagok valószínűtlenül messze remegtek. András fogyó erővel fölnyitotta szemét. Sebeiből még szivárgott a vér és minden lélegzetvételnél éles fájdalmat érzett. Az asszony föléje hajolt, és egy nedves kendővel megtörülte hideg, verítékező homlokát.

— Ezzel a késsel még sohasem hibáztam. A környéken legénykorom óta én voltam a legjobb böllér. A legtöbb tanyába engem hívtak disznót vágni. Ha a jószág nyakába döftem a kést, visítás nélkül adta ki a páráját... Most meg tehetetlen vagyok — nyöszörögte.

Az asszony lassan megemelte az ember fejét, és az összegöngyölt kötényt vánkosnak alája dugta.

— Melegíték vizet. Lemosom és bekötözöm a sebeit. Kapaszkodjon belém, segíték fölállni.

Az asszony mindkét kezét nyújtotta.

— Holnap be kell fejezni a kapálást. Hogyan szedem rendbe, uram-isten!

András nem felelt. A csillagokra kúszó felhőfoszlányokat figyelte.

— Sorra tűnnek el előlem. Ahogy apám, anyám, bátyám, nővérem ment el. Milyen kicsi, kerek volt az anyám feje, amikor az ölembe ejtette. Éveit akkor már régen nem számlálta. Mi se tartottuk észbe. Túl járt a kilencvenedikén...

Az égen leszaladt egy csillag. András most megemelte a fejét. Egyik kezével ismét megmarkolta a kését, másik kezével közel húzta az asszonyt, és a kezébe nyomta a véres szerszámot.

— Fejezd be! — parancsolta.

— Megőrült?! — rémült el a párja.

— Nekem nincs erőm.

— Én nem leszek a gyilkosa! Térjen észre. Keljen föl a földről. Támaszkodjon rám és menjünk a pitvarba. Az apja is békésen ment el. Emlékszik? Nagy ősz bajuszát még a halálos ágyán is kipödörte. Galamblevest kért. Akkor tudtuk, hogy ez lesz az utolsó ebédje. Galambot csak nagybetegnek vágatott, a többit hagyta kirepülni, hogy fészkeljenek szabadon minden eresz alatt, és hajnaltól alkonyatig hallja a turbékolásukat. A csillagfényben maga is úgy hasonlít az apja-urára.

— Talán még ma is élne az öreg, ha nem búslakodott volna a bátyám halálán. Péter szomszéd jött haza elsőnek a háborúból. Végig egymás mellett kínlódtak a fronton. Mesélte, hogy Sztálingrád alatt, amikor vert kutyákként menekültek, a testvérem egy német autó után futott. „Vegyetek föl, segítsetek!” — kiabálta. — „Ti hajtottatok ide a fehér falú tanyából.” Az autóba kapaszkodó ujjait rohamásával vágta le. Ott vérzett el futtában a hómezőn. „Mi lett a fiamból!” — kiabálta apám a németbarát fiskális, a lódoktor és a többi úriember után. — Ennyit ért a szövetségük.”

A tanya felől élénk szél kezdett fújdogálni. András fordult egyet és a fájdalom megint beletépett. Nyelve kissé dagadt volt, és elment a kedve a

beszédétől. Felnyögött, amint a biciklit toló, zöld zubbonyos az eszébe jutott, majd arra gondolt, hogy holnap jelentkeznie kell az őrsön, végül erőtllenül maga felé húzta a nőt és könyörgött.

— Ölj meg.

— Soha! — csattant az asszony.

— Mindig segítő, szófogadó feleségem voltál. Harminc évet húztunk ki egymás mellett. Néha torzsalkodtunk, de nagyobb perpatvar nem volt köztünk. Ne hagyj szenvedni.

— Sohase voltam a maga hitese felesége. Mire várt? A testem használta, a munkám is kellett, de törvényesen nem vállalt.

— Csináltattam közös fényképet. A papírok többet jelentettek volna neked, mint a kitartásban eltelt évek?

— Ha itt hagy, a rokonai már holnap kiűznek a tanyából, amit magam raktam puha fészeknek, és gondoztam. Véniségemre világgá mehetek.

— Bárcsak szültél volna nekem egy fiút..., vagy akár egy lány is megtette volna — kesergett az ember. — Én mindent elkövettem. Nem vetheted a szememre, hogy hitvány kan voltam.

Az asszony szeme megtelt könnyel.

— Miért küldött el a bábához időnap előtt, miért csináltatta el az elsőt. Azóta fölött fiunk volna. Akkor csakugyan gondoltam rá, hogy megölöm. Le is áztattam a gyufamérget, de nem vitt rá a lélek, hogy a levesébe keverjem.

— Most itt az alkalom. Bosszuld meg a fiunkat!

Az asszony két kézre fogta a kést, és lassan az ember fölé emelte.

— Gondolj arra, hogy minden rosszat nekem köszönhetsz — motyogta az ember. — Ha nem áldozod nekem az életed, másként alakult volna a sorsod. Volna családod, hajlékod...

Az asszony a csillagoktól gyéren derengő, ezüst éjben elmosódva látta az öreg megtört arcát, hallotta szörcsögő zihálását, és eszébe jutott, hogy három évtized alatt ez az ember egyszer sem verte meg. Minden ősszel ruhát vagy kendőt hozott neki a városból, és amikor a betegségtől ágynak esett, hűségesen ápolta. A kést, amelyre tíz ujja kötött kemény bogot, messzire elhajította.

— Nem! — érzékenyedett el, és arcát a véres ingre szorította. — Élnie kell. Orvost hívok, és meggyógyítjuk.

— Ne gondolj az életre.

— Ne gondoljon a halálra! A fecskék is minden évben visszajönnek. Javítgatják a fészkeket, és fiókákat nevelnek. Mi se vagyunk még egészen vének. Maradt néhány jószág is az ólakban.

— Ha megérem a reggelt, elvisznek.

— Magával megyek. Más is volt már az őrön. Az utóbbi évben a fél falu megfordult ott. Különb is, mit hallhatott az a zöld zubbonyos? Csak az igazságot! Nem tettünk mi rosszat. Ha bántani akarják, mondom majd, hogy beteg, és maga helyett inkább engem üssenek.

Az ember testét zokogás rázta. Az asszony feje után nyúlt, és magához húzta. A nő engedelmeskedett, és arcát a sebekre tapasztotta. A görcsösen rángatózó testből újra szivárogni kezdett a vér, és az asszony érezte a meleg, ragacos nedvességet. Óvatosan kigombolta a szakadt inget, és mint a roncsolt állat önmagát, nyaldosni kezdte a sebeket.

— Mit csinálsz?

— A nyál meggyógyítja.

A férfi teste elernyed. Ahogy a porban feküdt, egészen összezsugorodott, akár egy bábozódni készülő hernyó, amely a napvilágot imádott és üldözött lepkéként akarja ismét megpillantani.

A nő nyelve simogatni kezdte. András önkívületi állapotba került. Érezte, hogy többé nem ura akaratának, a teste úgy száll mellette, akár a karón hagyott, levetett lárvabőr.

Majd lassan mozdulni kezdett, mint a téli álomból ébredő medve, mert ez a nyelv, amelyet sohasem érzett még a tagjain, most izgatni kezdte. Minden érintésére egy év suhant el előtte és mögötte; zúgva, akár a rakéta, majd belecsapódott az agyába.

András kissé megemelte a fejét. Kezét az asszony felé irányította. Megfogta a rékli két gallérját. Összeszedte minden erejét, és egy rántással széttépte a feszülő vásznat. A keblek, akár a gyolcsból szőtt és egymásra rétegzett pólyák, vagy nagy, puha vattacsomók, az ember sebzett mellére omlottak.

— Az akácok... — mondta András —, emlékszel a méhzümmögésben nyíló virágokra? Akkor is úgy borultak fölénk, amikor először bőroddel a bőrömrre feszültél.

— Hogy vájtuk egymást... — révedt vissza a nő —, de most nem a szerelem gyötör. Hallja, András, magának se az élvezet, hanem az élet kell!

— Mit mondtál? — szólt az ember, és karjai úgy kúsztak az asszony nyaka köré, akár a folyondárindák a magányos kukoricaszárra. — Hát van különbség? A tetőgerincen bagoly huhogott.

— Hallod a vészmadarat? — szólt az ember. — Nekem már befellegzett. Az asszony az egyik ujját a férfi szájára helyezte.

— Ne beszéljen! A bagoly egerészik. Csak a dolgát végzi.

— Ne csináltass keményfa koporsót. A temetés se legyen drága. Tudod, hol a pénz. Vedd magadhoz, mielőtt a rokonok rátalálnak.

— Magának holnap kapálni kell. A gaz megfojtja a kukoricát.

— Száradjon ki a töve!

Az asszony fölkapta a fejét. Hirtelen fölkel, és összefogta mellén a foszló réklit.

— Várjon — szólt az embernek. — A kést már úgy se találom.

Bement a színbe. A sötétben is gyorsan meglelte a sarokba állított fejszét és megragadta. Visszament Andráshoz. Egyik lábával keresztüllépett a fekvő emberen, és bokáival erősen közrefogta a testét.

— Fordítsa el az arcát!

Az asszony meglódította a fejszét és a fokával lecsapott. Mintha követ zúzott volna, a fej nagyot koppant és visszarúgta a szerszámot. A fejsze még egyszer lendült, és alatta a csont úgy szakadt be, akár a vályúba fagyott jég, amikor deres hajnalon egy tégladarabbal föltörte. A test izmai még egy darabig rángatództak, azután végleg elernyedtek.

Az asszony a konyhába ment. Lámpát gyújtott, majd kilépett az udvarra. Fölemelte az etetőkast, és adott a maradék jószágnak. Dolga végeztével hajnalodni kezdett. Az ég alja véresíkosná vált, akár a kelő tojás. Fejéről leoldotta a kendőt, és határozott léptekkel a gémeskúthoz ment. Átlépett az alacsony káván.

— Rohadt élet! — mondta, majd belevetette magát a vízbe.

Amint kivilágosodott, megjött a váltás az őrre. Az álmos zöld zubonyos szolgálatos, mielőtt leköszönt, odaszólt a társának:

— Tizedes! Délelőtt jön ide egy paraszt.

— Mit csinált?

— Beszélgetett.

— Miről?

— Azt nem hallottam.

— Akkor?...

— Nem tetszik, ha a szája jár és nem a keze. Kapáláskor ne dumáljon, dolgozzon a paraszt!

Rántott egyet a nadrágszíjon, majd így folytatta:

— Vágassa föl vele a tűzifát. Eltart vagy két napig, azután eressze haza. Közben ijesszen rá néhányszor. Nem baj, ha félnek!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Pusztulás

Posztós Mihály családjával együtt ünnepelte házasságkötésének negyvenedik évfordulóját. Felesége és ő is, túl járt a hatvanadik évén. Ilonka, a legidősebb gyermekük a Dunántúlról érkezett a párjával, ott volt férjnél. Két fiuk, Sándor és Károly, Vásárhelyen lakott. Az idősebbnek autója volt, ő hozta ki a testvéreit a tanyára. Sógorok, menyek, szomszédok, jóbarátok ülték még körül a hosszú asztalt az eresz alatt.

Május végi verőfényben fürdött a határ. A fecskék szorgosan ragasztgatták tavalyi fészküket, a frissebbek pedig tojásokon ülték.

Az ebéd csúcspontja az ünnepi torta fölszélése és a pohárköszöntő volt. Az egybegyűltek sorra üdvözölték az öregeket, bort ittak az egészségükre. A legnagyobb vígság közepette Posztós Mihály kivezette háznépét az udvarra, a kocsiszín elé, és a kíváncsi tekintetek előtt szélesre tárta az ajtót.

— Ezt a meglepetést ajándéknak szántam. Az anyjukomnak és magamnak. A mi korunkban már erre is gondolni kell.

Az egybegyűltek dermedten meredtek a két fekete koporsóra és a barna fejfákra. A parasztoknak ős szokása volt errefelé, hogy még életükben megvették a koporsójukat. Ezen nem is csodálkozott senki. Csak az időpont volt különös, amikor az öreg megmutatta a családnak és a barátoknak.

Másnap reggel Posztós Mihály fölcipelte a koporsókat és a fejfákat a padlásra.

Két év múlva hirtelen meghalt a felesége. Sokáig siratta az asszonyt. Hosszú időt töltöttek el békességben, gondok, örömök között, és most egyedül maradt. A gyermekek megemlítették, hogy hazajöhetne hozzájuk, de ez csak udvariasság volt, hiszen tudták, hogy apjukat a föld, a tanya, a jószág a birtokhoz köti.

Mihály magányosan dolgozott tovább, amíg egy napon megalakult a környéken a szövetkezet. A földje, lova, tehene bekerült a közösbe. Az öreg úgy megsiratta a vagyonát, akár a feleségét. Amikor a Táltost vezették el, megcsókolta a ló nyakát.

A fiai fölkeresték, és próbálták rábeszélni, hagyja ott a tanyát, de az öreg csökönyösen ragaszkodott hozzá. Disznót, aprójószágot nevelt, és a kertben egy darabig minden szükséges veteményt megtermelt.

Közben ismét évek múltak. A tanya roskadozott. Cserélni kellett volna a tetőt, tapasztani és meszolni a falat. A kertből tavaszról tavaszra nagyobb területet vert föl a gaz. Az ólban csak egy sovány malac tengődött, és néhány tyúk kapirgált még az udvaron.

Posztós Mihályból kitört a keserűség. Előbb a világot, a sorsát vádolta, azután a fiai ellen fordult a haragja, hogy magára hagyták a birtok gondozásában.

— Nektek a város kellett, rádiójával, mozijával, gyáraival, amikor a föld ott hevert, és munkáskézre várt. Itt minden a tiétek lett volna, amit dédapátok és nagyapátok után magam hagyok örökségbe. De hol van már a ti örökségetek?!

— Milyen szerencse, hogy a lovát, a trágyadombot és a föld sarát nem hagyta ránk! — válaszolta az idősebbik fiú.

— Jöjjön inkább maga is haza, apám, és hagyja a tanyán a gondjait! — mondta a kisebb. — A gyerekszobánk még üres. Kényelmesen lakhatna benne.

Az öreget mintha dongó csípte volna:

— Gyerekszobába nem vénember, hanem utód kell! A nénéd a mi házasságunkban a nászéjszakán megfogant. Ti nem leptek meg unokákkal, pedig kíváncsi volnék, hogy jobb emberek lennének-e, mint az apjuk?

— Csak olyan csökönyösek ne legyenek, mint a nagyapjuk! Azt pedig ne várja tőlünk, hogy visszajöjjünk disznópásztornak, vagy a fal tövét tapasztani.

— Takarodjatok innen!

— Ha maga jobban szereti a tanyáját, mint minket, akkor dögöljön meg itt!

Posztós Mihály kövülten nézett az autó után, amely kifordult a bejárón, és nagy iramban elporzott a dűlőúton. Visszabotorkált az eresz alá, és az asztalra borult. Így találta a következő nap reggele is.

Arra figyelt föl, hogy az éhes malac keservesen visít az ólban, és fogával szaggatja az ajtót. Föltápáskodott, kiténfergett az udvarra, és szabadjára engedte a disznót meg a baromfit.

A tyúkok nem mozdultak a tanyából. Kapirgáltak, és este beültek a szokott helyükre. A malac viszont rohángálni kezdett, orrával fölfordított néhány téglát a kút körül. Fejét föltartotta, beleszimatolt a levegőbe. A szél a friss vetés szagát hozta. Fölvágva kiszaladt a tanyából, át a dűlőúton, és eltűnt a zöldben.

— Dögöljön meg! — visszhangzott a csattanó káromlás Mihály fölében.

Szomorúan nézett a háládatlan malac után, amikor megpillantotta az előtte kuporgó kutyát. Pajtás nagy, kerek szemekkel tekintett föl rá, éhségében egyet vakkantott, és megkaparta a gazdája lábát. A kutya jó társ volt, még kölyök korában kapta, és azóta nevelte. Lehajolt hozzá, és megvakargatta a fültövét.

— A kutyát nem hagyom! — horkant föl Mihály és szemében kemény elhatározás villant.

A kamra gerendáján kötőféket talált, ráhurkolta az állat nyakára és a gémeskúthoz húzta. Pajtás megérezte a veszélyt és a közeledő véget. Előbb mind a négy lábát megvetette, rúgta-vágta a port a tanyaudvaron, de az erősebb akarata engedelmességre kényszerítette.

Posztós Mihály a kútgém nehezékekkel teli végéhez kötötte a kutyát. Miközben a kútüregbe leeresztette a vödört, a Pajtás nyakánál fogva a magasba emelkedett. Az élet, az ösztön utolsó, kétségbeesett erőlködésével lába görcsösen fölrándult, mintha a szoros kötelet igyekezne meglazítani, de amikor a vödör odalent csobbant a vízben, fölfogta, hogy ennek így kell lennie. Tagjai lassan elernyedtek, s teste élettelenül himbálódzott a levegőben.

Posztós Mihály az eresz alá jutva, bújában ismét ráborult az asztalra. A lelke mélyén úgy fortyogott, akár a víz, mikor a kovács izzó vasat nyom belé.

Másnap déltájban fölállt. A sublót fiókjából előkotorta a zsoltárt, visszacsoszogott vele az eresz alá, és kinyitotta a padlás ajtaját. Az alsó két lépcsőfok hiányzott. Tudta, hogy csak addig lesz nehéz, amíg föltor-

názza magát ezen a szakadékon, amely két éve keletkezett, amikor lehozta az utolsó darab szalonnát a kémény mellől.

Amint hátranézett — egyszeriben előtolultak az elmúlt évtizedek eseményei — érezte, hogy ha ezt az első, nagy lépést megteszi, mögötte áthidalhatatlan szakadék támad, amelyen többé vissza nem léphet, mert elszakadt a rögtől, és nyugtalan teste ott lebeg majd tovább föld és ég között.

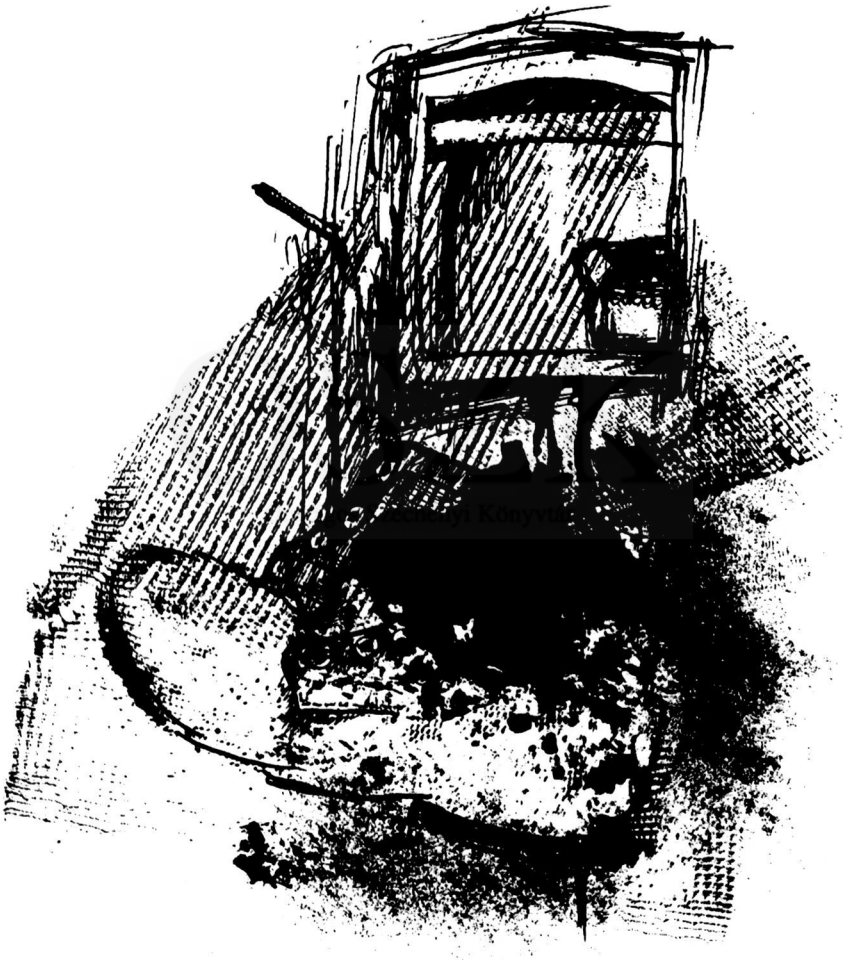
Összeszedte minden erejét. Kezével belemarkolt a málló falba. Föltette jobb lábát a magasba, a meglévő harmadik lépcsőfokra, majd lassan, erőlködve fölhúzta testét, és bal lábát a másik mellé helyezte.

Megkönnyebbült. Többé nem fordult vissza. Látta maga előtt a fölfelé vezető és a homályban elvesző utat, amelynek a végét kutatta. Az édig érő fa meséje rémlett föl benne. Anyja mesélte egy kora tavaszi estén. Ő elbágyadva az erős, friss levegőtől, lassan elszenderült a halk szavú asszony ölében, és tovább álmodott a fáról, amelynek nincs teteje, mert ágai az égen is túlérnek, s aki odáig fölkapaszkodik rajta, olyan ismeretlen világba jut, ahonnan többé nem térhet vissza.

A következő lépcsőfokokat könnyebben mászta meg, de mind sötétebbé vált körülötte a világ, s elmaradt mögötte életének eseményei közül egy-egy korszak, amely sok cérnavekonyságú fonalból sodródott össze vastag és erős kötéllel: az apja halála, az első világháború pokla, a földért való küzdelem, a gyerekek születése és növekedése, a feleségének elvesztése, megválása a vagyontól. Amikor a legfölső fokra hágott, a nagy ürességben és csöndben, amely kívül-belül körülvette, nem maradt más, csak egy nyomasztó érzés, amely alól nem talált föloldozást.

Leemelte a koporsójáról a tetőt, és belefeküdt. Harmadik napja nem evett. Mély kábulatba esett. Arra eszmélt, hogy odakinn szakad az eső, és a lyukas tetőn keresztül az arcára csöpög a víz. Megpróbált fölkelni, hogy arrébb hózódjon, de nem volt hozzá ereje. Becsukta a szemét, és egykedvűen túrte, hogy a mocskos lé végigcsorogjon rajta. Lassan átnedvesedett a ruhája.

Amikor a zivatar elvonult, kinyitotta a mellére ejtett, lucskos szoltárkönyvet, és dűnnyögve énekelni kezdett, mert imádkozni sohasem tanult meg rendesen, csak káromkodni.

— Te benned bíztunk eleitől fogva...

A hang elakadt a torkán. A darazsat figyelte, amely a rések között ki-bejárt vígan, szorgoskodott a fészke körül, és egyhangúan dongott. Ez a muzsika ismét álomba ringatta és orgonaszóvá változott, amelyben egész élete folyamán csak egyszer volt része, hiszen még esküdni sem az Úr házába ment, hanem a fényképész Plohn József műtermébe, ahol a vakító lámpák fényében képet készítettett, amelyen az asszonnyal együtt örökítette meg az ördögös masina, hogy azontúl ország-világ láthatta: együvé tartoznak.

Már későre járt azon a kora őszen, amikor a vásárból, kissé kapatosan hazafelé ballagott, és az Újtemplom szélesre tárt ajtaján orgonaszó áradt ki a nyárutó langyos homályába burkolódzott térre, s ő megállította a lovát. Leszállt, és lábujjhegyen belopakodott a vastag falak közé. Néhány percre megállt a padok mögött, hogy átadja magát a hangok e sohasem hallott csodájának, amely valahonnan a magasból remegve érkezett, mintha az égből szólna.

Amikor kinyitotta a szemét, már nem tudta, ébren van-e vagy szendereg. A gerendáról pók ereszkedett alá, és a tetőrésen betűző fénysugár megvilágította egy pillanatig, azután eltűnt a sötétségben. A fény kialudt. Elmerültek a benne táncoló porszemek, és éjszaka borult a padlásra.

„Dögöljön meg!”

Ez volt az utolsó gondolat, ami fölrémlett benne. Azután neki már nem virradt meg többé, pedig kutató szeme nyitva maradt.

Kutyahűség

A metsző, északi szél beleborzolt a tavi nádba, és lihegésétől csonttá száradtak a fák. A gubancos, tarka kutya fölemelte a fejét, pillanatig a szélbe tartotta, majd fölüvöltött, akár az éhes farkas. Először történt, hogy a tanyabejáróig észrevétlenül jöhöttem.

A vaksi ablak mögül fáradt szemek követték a mozdulataimat. A kutya, egy marék eltűnő világot őrizve, amihez rövidre szabott élete kapcsolódott, nekem rontott. A kerékpárt tartottam közénk, és míg az éles fogak az abroncon csattogtak, a mély tekintetű szemek a háborút figyelték. Türelmesen néztek, hogy bátor védekezésem alkalmassá tesz-e a fogadásra, vagy gyáván elfutok. Azután csöndben nyílt az ajtó, egy fütty, a vicsorgó állat morogva hátrált, és a ráncos kéz szorongatta az enyémet.

A gazda az eresz alól két gyalogszékert hozott, és a tanyaház előtt, a szélárnyékos udvaron, egymással szemben foglaltunk helyet. Csöndes, kora téli délelőtt volt. A nap bágyadtan bujkált a terhes föllegek között. Szótlatlanul ültünk. Elnéztem tar fejét, amely ázsiai puszták elmosódó emlékéit villantotta meg bennem, sárga arcát, melyben nyolcvan év ráncai közé nyugtalan élete hintett ősz borostát. Összezárt térdein kis dobozt tartott. Belőle papírt és vágott dohányt vett elő, majd lassan cigarettát sodort.

Egy évvel ezelőtt jártam nála, azóta nem találkoztunk. Minden esztendőben csak egyszer láttuk egymást, amikor a nyár elfáradt, és a tóban megszökült a nád. Sohasem beszélünk arról, ami két látogatásom között elmúlt. Mindig úgy fogadott, mintha tegnap váltunk volna el. Amikor rágyújtott, megkérdezte:

- Szeretsz sakkozni?
- Sakkozni? — néztem nagyot.

Az öreg már hozta is a dobozt. A zsíros, agyonkopott figurák néhány pillanat alatt fölkerültek a ceruzával rajzolt, elrongyolt papírtáblára, és Pál

bátyám elmélyedt a harminckett bábú rejtélyekkel teli világába. Jóformán csak a játék szabályait, a lépéseket ismertem. Vörös Pál vagy fél tucat újságot járatott, amelyekben sakkrejtvények voltak. Ezeket megfejtette, beküldte, és rendre nyert velük. Nem csoda, ha néhány lépés után megvert. A sikere nem boldogította. Mint a pók szívja ki csöppenként a zsákmánya életnedveit, ő is úgy szerette volna egyenként leütni, fölmorzsolni a figuráim. Nem szenvedtem meg a játékhálálért, amely gyors volt és könnyű, ahogy saját bábuim közé szorulva öngyilkossá váltam.

Kissé hátradőlt, és gondolatai már messze jártak. A szél gyökereszkadt ballangót kergetett át az udvar túlsó felén. Pali bátyám a kerékként gördülő gatz figyelte, és csöndben énekelni kezdett. Még egy darabig elüldögéltem nála, majd elmenőben megemlítettem neki, adja nekem a kamrából azt a néhány agyagból formált, csorba edényt, amelyet már nem használ.

— Jó, hogy most kérted, mert nincs itthon az öcsém.

Fürgén besietett a házba, majd visszatért egy repedt aratókorsóval.

— Ha talárod a testvéremet, ne említsd neki, hogy tőlem kaptad.

A vagyon közös volt, egymás nélkül nem dönthettek a sorsa fölött. A következő évben, amikor kint jártam a pusztán, meleg, őszeleji nap volt. A Ficsér-lénián túl ekék forgatták a szikes, hitvány földet. Amint befordultam a dűlőútra, a tóparton elébem szaladt a kutya, és leszedett a kerékpárról. Csitítgatva, méterenként araszoltam a tanya felé, ahol már a ház előtt várt Vörös Mihály, a fiatalabb testvér. Előkerült a vendégmarasztaló két gyalogszék, és leültünk a ház elé, ahol mindig fogadtak.

— Pali bátyja hol van? — kérdeztem.

— Bement Sámsonra a családjához.

— Mikor érkezik?

— Már jönnie kellene neki, mert hajnalban elindult.

— Hajnalban? Hiszen még dél sincs! Sámson pedig vagy nyolc kilométerre van ide.

— Térül-fordul. Megnézi a házat, vesz gyufát meg petróleumot, aztán jön.

— Felesége, gyermekei, rendes lakása van. Nem köti az otthona?

— Köti, de az itt van.

— Itt a pusztán, ahol az éjszakai sötétségben még a lámpa fénye is ellobban?

— De a kurjantás messze hallik.

— Nem szokott ő sohasem kiáltani.

— De, ha más kiált, meghallja. Itt a szél is másként jár a tóba, és a nád is úgy zizeg, ahogy máshol sehol a világon. Ez kell neki.

Idegesen igazított a szemüvegén. Láttam, zavarja a magyarázkodás. Most egy évig, míg ismét előkerülök, nem beszél ennyit. A két öreg, Pál és a családtalan Mihály csak a szemükkel társalogtak, és hang nélkül cseréltek gondolatokat. Elmenőben, mellékesen odavetettem:

— Ha volna valami használhatatlan cserépedény, nekem adhatná.

— Jó, hogy most jut az eszedbe — válaszolta elgondolkodva —, mert nincs itthon a bátyám. Ha találkozol vele, meg ne említsd, hogy az edényt tőlem kaptad, tudod, neki is jussa van hozzá.

Bement a kamrába, és kihozott egy mázszakopott tálat.

— Emlékezz meg róla...

A kutya csaholva kísért a bejáróút végéig. Kifelé mindig barátságosan engedett.

A következő nyár rettenetes volt. A nap felhők mögött szunyókált, és folyton sírt. Záporozva hullatta könnyeit, és a pusztába vezető keskeny, szürke utak eláztak. Egyszer elindultam, de Csomorkányról vissza kellett fordulnom, mert a kerék beragadt.

Abban az évben nem jutottam el a Fehér-tó partjára. A rájövő esztendőben még alig sápadt el a nyár, amikor egy kora őszi reggelen ismét kikarikáztam a Vörös tanyára. Pusztaközpont után, Sámson felé az első dűlőúton befordultam, és rögtön leszálltam a bicikliről. A kutya, mintha megérezte volna jöttömet, ott várt viczorogva a bejáró elején, és habozás nélkül a bokámnak ugrott. Vörös Mihály kint tett-vett a tanyaudvaron, és sietve elkergette az állatot. Kezet fogtunk, és beljebb tessékelt. Hamarosan előkerült a két gyalogszék, és leültünk a tanyaház elé, ahol mindig fogadtak. Nem kérdezte, mit akarok. A csönd és a pusztta beszélt körülöttünk.

— Szakasztok már egy dinnyét — törte meg a hallgatást.

A tanya végénél tavasszal kis kertet szurkált föl a derékig érő gazból.

— Az utolsó — mondta, mikor előjött, és a csizmaszárból kihúzott késsel kettészelte.

Evőeszközök nélkül haraptuk és martuk a dinnye mézédés belét. A tyúkók ott szemtelenkedtek előttünk, és ahogy a csorgó lével a magok a földre szóródtak, veszekedve fölkapkodták. Kimondhatatlan feszültség ült a levegőben. Úgy éreztem, valami fontosat kellene beszélnünk, de még nem jött el az ideje. Jó darabig nem is tudtam megfogalmazni, mi az, ami hiányzik, míg végül gátat törve kibuggyant belőlem:

— Pál bátyja hol van?

Vörös Mihály fölhorkant. Kezéből szétszóródott a tört dinnyehéj, és fejét a mellére ejtette.

— A kibomlott taplót se keressük, hová fújta a szél.

A szomorúság közénk ült. A porba csorgott dinnyelé már fölszáradt. Nekem még dolgom volt a pusztán, ezért hamarosan fölálltam és elindultam. Vörös Mihály szóltanul ballagott utánam. A dűlőútra érve elköszöntem. Üdvözlés helyett így szólt:

— Néha beszélgetünk. Ha a tóba szél rázza a zizegő nádat, hallom a suttogását. Mindig mondogatta, „meglátod, nem megyek messze a tanyától”. Akkor se volt távol, mikor a nyáron utolérte a vég.

Kegyetlen volt a tél. November derekán beborult az ég, és szakadni kezdett az eső. A Tisza medre megtelt, és a habosra vert, hideg víz a gátig futott. A traktorok tengelyig érő sárban fulladoztak, és a vetésnél vízbe hullt a jövő évi kenyérünk. December elején a vadvizek megdermedtek, és keményre fagyott a tóban az iszap.

Márciusban még deres volt a határ, és a csajági iskola pléhkrisztusát maradék hóruha fődte. Amikor végre eljött a nyár, jól esett a meleg. Kifeküdtem az atkai homokpartra, és hagytam, hogy a nap minden porcikámat fölsüsse. A Vörös-tanyára nem gondoltam. Vagy negyven kilométerre, egy világ túlsó határán, a fölhevült levegőben mint délibáb remegett.

Azután, hogy az erdőkből fürge varjak kezdtek a friss vetésekre szállni, elfogott a nyugtalanság. Mint a vétkest büntette színhelyére, űzni kezdett a lelkiismeret és a vágy, hogy meglássam a pusztát. Végigkarikáztam a Ficsér-lénián. Útközben szüntelen arra gondoltam, milyen jó lesz ismét

egy óra hosszára leülni a Vörös-tanyán. Annyi minden történt velünk az elmúlt évben, oly sokat kell majd mondanom a szótlán csönddel, amely zavartalanul üli meg ezt a vidéket.

A dűlőúton leszálltam, és szokás szerint gyalog mentem a bejáró felé. Amint elhagytam a Fehér-tanyát, hirtelen földbe gyökerezett a lábam. A Vörös-tanya falai tető nélkül meredeztek a rozsdavörös tájban. Itt a pusztán még a legcsöndesebb időben is járt-kélt a szél. Az üres romok között port kavart, és dúdolván továbbszaladt. Darabig még elálldogáltam, azután átmentem a Farkas-tanyába a történet utolsó fölvonását megtudni. Az ember őrzetőjét vizsgálva, épp a tavat kerülte. Az asszony fogadott. Rögtön nekiszögezttem a kérdést:

— Mi lett Vörös Mihállal?

— Elpusztult.

Most rajtam volt a sor, hogy fejem lehorgasszam. Ezt a feleletet vártam, a valóság mégis jobban fájt kimondva, mint a bizonytalanság, amely a remény utolsó, vékony erecskéjét csörgedeztette. E tanyavilágból az utak a legtrikább esetben vezettek szociális otthonba.

— Meghalt talán — szóltam —, elpusztulni csak a jószág vagy a szerszám szokott.

— Elpusztult, ha mondom! — toppantott egyet az asszony. — Meghalni csak ápoló és gondoskodó asszony, sirdogáló gyerekek, meg gyógyító orvos mellett, rendes körülmények közt lehet. Nem volt, aki mosson rá vagy főzzön neki. Sokszor napokig sem evett.

— Pedig nem volt betegesebb, mint más. Sohasem panaszkodott — próbáltam menteni a sorstárs súlyos ítéletét.

— Magányos volt. Elfordult tőlünk. Az övéhez hasonló bajok mindannyiunkat értek. Ő nem tudott alkalmazkodni. Az a világ, amely idekötötte, és magányba kényszerítette, végül agyonütötte. Nem az a legnagyobb baj, hogy elfordult, hanem az, hogy a halála évről évre fokozódó agóniával itt ment végbe a szemünk előtt, és mi nem vettünk róla tudomást. A bátyja halála végleg megzavarta a fejét. Egy darabig még bejárt Orosházára, később csak Kardoskútig ment, majd Pusztaközpontra vitte a kényszer, ha végleg kifogyott a só, vagy a gyufa. Aztán már ki se mozdult a tanyából. Néha az udvaron ténfergett, a kertből krumplit vagy répát kotort.

— Ez minden, amit róla tudnak? Hogyan találtak rá?

— Föltűnt, hogy napok óta nem látták a kutyáját. Az uramnak eszébe jutott, hogy meg kellene már nézni ezt a Mihályt, hiszen az útja is rendre ott vezetett el a tanyája előtt, de aztán aludtunk rá egyet. Másnap a szomszédja csak elment a tanyáig, és szőlogatta az embert. Senki se felelt. Az ajtó zárva volt. Megkopogtatta hát, s belülről morgás, majd panaszos vonyítás hallatszott. „Ez meg a kutyája. Mit kereshet odabent?” — gondolkozott el a szomszéd. Amint a lába elé nézett, meglátta a küszöb alatt átfúrt lyukat. „Ezt a kutya kaparta ki” — vélekedett. Mivel hiába zörgetett, benyomta az ajtót. A rozsdás zár engedett.

Farkasné megállt az elbeszéléssel. Meggyújtotta a tüzet, mert a főzésnek haladnia kellett, azután így folytatta:

— Amikor a szomszéd szeme hozzászokott a sötétséghez, meghökkenve látta, hogy Vörös Mihály a kemence szája előtt a hátán fekszik, a kezében egy bögrét szorongat, a kutya pedig rásimul. A párom vadór itt a tavon. Ő csak ért az állatokhoz. Azt mondja, hogy a kutya megérezte a bajt, és bement a gazdáján segíteni. Amikor az ember kihült, rátelepedett, hogy melengesse. Rajta feküdt már napok óta. Nem zabált belőle, pedig éhezett.

— Mi lett a kutyával?

— A temetés után elkóborolt. A vadászok kikerítették, mert heteken keresztül visszajárt a tanyához, és éjszakánként keservesen vonyított.

— Valaki tehát magához vette?

— Lelőtték.

— Gyilkosság!

— A gazdájához tartozott.

Fájdalmasan ropogtak a göröngyök a kerék alatt, amikor ismét a pusztára értem. Majd, ha az alkonyi csend leszáll, leülök a tó partján, hogy a széljárta nádzenéből meghalljam a Vörös testvérek suttogását. A szavak nélküli párbeszéd folytatódik, és összevegyül sok ezer kiáltással, azokéival, akik évezredek alatt itt vertek kunyhót, majd tanyát; azokéival, akik segítség nélkül pusztultak el.

Éjszaka, ha vonyítás hallatszik a romok felől, nem kell üldözni tovább, mert nem kísértet jár a pusztán, az szől és figyelmeztet, ami hiányzott belőlünk: a hűség.

Táltosok

— Három dolog volt az életemben, amit nagyon szerettem, amiért érdemes élni — mondta az öreg, és a karosszékre süppedt testét az asztal fölé emelte. — A ló, az asszony és a bor.

— Ez a sorrend talán értékmérő?

— Szó sincs róla. Mindig azt élveztem jobban, amelyik kéznél volt. Persze a bor sűrűbben szegődött társamul, mert az ital mellett az asszonyt is meg a lovat is egyaránt lehetett szeretni.

Január eleji, hideg reggel érkeztem a pusztára. A köves úttól vagy másfél kilométerre kellett gyalognom. A szántó közepén már csak a Szilágyi-tanya árválkodott. Ameddig a szem ellátott, üres volt a határ, egyetlen szomszéd, de még egy fa sem meredezett a halvány zöld ég felé.

A bejárónál jókora fehér kutyák vicsorogtak. A gazda a tanya végén botra támasztotta nyolcvan éve minden terhét. Nehézkes léptekkel jött elé. Háta hajlott, ujjai pedig görcsösek voltak, akár egy kiszáradt fa lebotolt ágcsontjai.

Az asztalon húsleves, marhapörkölt és pulykasült gőzölgött. Evés után poharazgattunk. Hamarosan a lovakra terelődött a szó.

— Most is három kancát tartok, csakúgy szerelemből.

— Miből eteti őket?

— Annyit még dolgozom, hogy a lovaknak mindenük meglegyen. Rólam meg szakadhat gatyá, ing.

— Úgy beszél róluk, mintha a gyerekei volnának.

— A testvéreim. A nőt már csak kívánom, de tehetetlen vagyok. Hanem a ló az valóság! A kancáim elkísérnek a síríg. A ló nem állat, hanem társ.

— Aztán mire használja őket?

— Használni! — mordult az öreg. — Ritkán fogom őket kocsis elé. Rájuk ülni meg vétek volna. A ló nem arra született, hogy terhet vigyen.

Az igában elveszíti a nemességét. A tekintete kifejezéstelen lesz, majd kedélytelenné válik. A ló szabad állat.

— Kíváncsi volnék rájuk. Megmutatná őket?

— Segíts, fiam, fölállni.

Hóna alá nyúltam, és fölemeltem a székből a reszkető lábú aggastyánt. Nehezen állt talpra. Ropogtak a csontjai, és zihált a melle. Az ajtóban így szólt:

— Egyúttal viszek nekik egy vödör vizet.

Teleeresztette a jókora edényt, és keservesen vonszolva, eltűnt vele az istállóban. Néhány perc múlva kibújt az alacsony ajtón. Hosszú, ideges ujjaival belefésült gubancos szakállába.

— Figyeld csak, mindjárt jön a csikó.

Kissé félreállt. Az ajtó kicsapódott, és egy sárga, fiatal állat ugrott a tanyaudvarra. Az öreg háta hirtelen kiegyenesedett. Szemében szikra lobbant, és pillanatig összefonódott a tekintete a lóéval.

— Ez a Szellő.

A pihent állat leszegette a fejét. Orrlyukából vastag, fehér pára füstölt elő. Mellső patájával kapart, majd nekiiramodott. Átugrott az alacsony palánkon, és sebesen elvágatott. A téli ködben szemünk előtt veszett, csak a trappolását hallottuk távolodni. Amilyen gyorsan ment, úgy is érkezett. Ismét ott állt az udvarban, a gazdája előtt.

Az öreg a foszló kabát hasítékai közül előszemelt néhány kockacukrot és a kanca elé tartotta. A ló óvatosan elszedte ajándékát a nyitott tenyérből, majd újra elvágatott. Lendületének semmi sem állta útját. Az ember fölémelte botját, és így irányította vele a kancát.

— Gyönyörű állat! — mondtam. — Szeretni lehet.

— Ez még csak csikó. Hanem nézd meg a nővérét.

A vén Szilágyi egyetlen intéssel istállóba küldte a Szellőt, és füttyögetésére, mint a csatában rianó kúrtszóra, hatalmas nyerítéssel az épület elé szökent egy barna ló. Bőrén fények szaladgáltak, idegei és inai megfeszültek.

— Nézd meg, öcsém, ez a Vihar!

Az öreg szeme föllángolt, botja intésre lendült, a kanca szállt a friss reggeli szélben, és dübörgésétől megtelt a határ. Pára úszott utána, amint a hidegben tovavágatott.

Ijedten a fal és egy parasztkocsi közé húzódtam. Az állat viharsebesen megérkezett, majd az öreg kinyújtott karja előtt hirtelen lefékezett. Testének erejétől és lendületétől úgy a falhoz nyomódtam, mint légnomástól egy szelet papír.

— Vigyázzon, Ernec bátyám! Nem fél, hogy egyszer eltapossa?

— De szép halálom lenne!

Azután halkabban hozzátette:

— Mikor egyszer? Nekem már minden nap ajándék, az elmúlt pedig letudott szenvedés. Különb, ezek az állatok sohasem bántanak embert.

A ló, akár csak a testvére, óvatosan kikapkodta a kérges marokból fölkinált cukorszemeket, és az újabb biztatást meg sem várva, tovább száguldott a pusztán.

— Nem lehet ennél szebb állat! — tört ki belőlem az elragadtatás.

— De van! Már hogyan volna?! — kiáltotta felém az öreg.

Amint a Vihar az istállóban ismét a jászla elé állt, Szilágyi gazda elkiáltotta magát:

— Vigyázz, mert most jön az Orkán!

Az ajtó fölszakadt. Szikrázott a kérgesre fagyott dér, amint az éjfékete ló patájával magasra rúgta, és a kocsi elé röpült. Rám mennydörgött a tekintete. Sütött az orrából kilövellt pára, mintha lángnyelveket fújt volna. Azután súlyos teste könnyedén fölemelkedett. Szállt, szállt, átúszott a kocsi fölött, és eltűnt.

A nap kibújt a felhők közül. A téli puszta hol kékes, hol rózsaszín ködben fénylett. Az öreg Szilágyi szemében máglyaként égett a tűz. Ott állt, akár egy ifjú. Alakja megnőtt, köszvénye, kora, megannyi gyötrelme lehullt róla, mint érett gyümölcs a fájáról. Sörény és szakáll úszott a korai szélben. Botja, akár egy karmesteri pálca, könnyedén forgott a levegőben, és irányította a játszadozó, tomboló Orkánt. Dirigálta ezt a magának szerzett dallamot, ember és ló egyé váló akaratát.

Nem vezényelt már, hiszen a kanca is régóta ismerte ezt az örök szimfóniát. Lélekben együtt szárnyaltak, kerengtek a puszta fölött. A kis omladozó tanya, a porhüvelynek itt maradt rozoga test, a fűszálakon csillogó zúzvara elmaradt mögöttük. Táltosok voltak. Ló s ember együtt vált Orkánná, és e fürgetegnek senki sem állhatta útját, mert a végtelen, havas szántók és alvó rónák fölött, ez a lét örömeiben föloldott boldogság, számukra maga volt az örök szabadság!

Megfáradtak

Nem beszélnek. Ha kérdezek sem válaszolnak. Ülnek vagy a falnak támaszkodva naphosszat elálldogálnak. Néha botra hajolva az udvaron két épület között araszolnak. A ház már üres. Lakói régen elköltöztek, csak ők maradtak itt egyedül. A magány lett örökös hű társuk. Koloncuk, amely lefelé húzza a fejük.

Néztetek már öreg ember szemébe? A tenger tükröződik benne, mikor vihar után, késő éjszakán fölkel a hold, és fekete fellegek közül előbukkanva egy percre kiviláglik, hogy azután fénye megtörve egy tornyosuló hullámon s kifutva a partra, szelíd habon fodrozódjon.

Ha elalszanak, ők már nem álmodnak többé hullámzó búzatengerről. Álmodnak egyáltalán? Vagy csak csöndben fekszenek, és nyitott szemüket a sötétségre függesztik?

Nem szólnak többé, csak néznek. Szemük résnyi, hogy a megmaradt világból minél kevesebbet lássanak. Szemhéjukat leeresztik, hogy a bántó fény kint rekedjen, és a bánat belülről ne szivároгjon. Ez a lefüggönyözött ablak csak akkor nyílik meg a világra, ha megszólítom őket. Valahonnan mélyről, nagyon messziről visszatér beléjük egy halvány sugár. Ilyenkor megnyílik a szembogár, és elmerült tájak foszlányai peregnek át a homályon, mint az összevágatlan filmszalagon.

Kocsi gördül át az udvaron. Leány siet a kamrából, kezében liszttel teli szakajtókosár. Legény rakja az istálló mögött a szénát. Az asszony kezében szorgosan jár a meszelő, fehéredik, szépül a fal. Gyerekek zsvaja hallszik, egy átszalad az udvaron fakardot forgatva. Kárálnak a tyúkok, a kikötött ló víz után nyerít. Lúktet, szorgoskodik, zsbong az egész gazdaság, napfénytől harsog a határ.

Csupán egy pillanat volt az egész. A fáradt szemhéj ismét szűkre zárul. A fények megszürkülnek. Ott áll a gazda a ház végén magányosan. Szeméből újra eltűnt az élet, s megtört a tekintete. Talán sírni se tud már, csak a reménytelenség párazik belőle.

A fal tovább reped, tapasztani kellene. Az udvart fölverte a gaz. A kút ostorfája eltörött. Még a hűséges galambok is átköltöztek a szomszédba az elmúlt ősön. Mi van ma? Kedd vagy szombat, tavasz vagy nyár? Nem kérdezi már, csak az ócska kabátot markolja szorosabban a mellén. Évek óta fázik. Beléköltözött a tél.

Nézd, a harmat miként ragyog a fűszálon, ha fölkel a nap. A megfáradt ember szemében úgy csillog az utolsó könny, hogy pillái elé sohasem fest szivárványt. Lecsorog arcukon, és elvész az ezernyi napszíta, kérges ránc között. Orcájuk, mint megrepedt évgyűrűs deszkaszál vagy kiszáradt tófenék, amelyben felpördül a sár.

Nem szól többé, nem beszél. Csak néz. Jaj, ez a tekintet! Lyukat égetett a lelkünkbe, és ott fog kísértetni még akkor is, ha már nem néz. Ez a világ csöndben távozott, s ami hátra maradt, megrendült belé...

A kovács

Olvastál róla, láttad már a népmesék hőseit, a csillagszemű juhászt? Fény pattant, és ott izzott szembogarán, amint a kovács tűzbe mártotta vasát, és megpatkolta nyájterelő szamarát.

Láttad már, hogy erőlködik és vonszolja gazdáját a parasztló, amikor irdatlan sártengerből kihúzza kocsiját? A patkó segíti, amelyet patájára vert a kovács.

Fut a lidérc a kövön, szikrát szór az igavonó ló patkója, ahogy terhével végig dübörög.

Láttátok már a kovácsot, Hephaisztosz unokáját, aki begyűjtja kohóját, és fényesíteni tűzbe dugja vasát? Szeme lángol, izma pattan, és ellopja nekünk az isteni tüzet minden patkoláskor. Mert nem ember ő, hanem halandó tűzvető, aki naponta máglyát rak, és vasat izzít, hogy a ló húzzon, s a szekér és kocsija újra mozduljon.

Ha veri a patkót, a fém csengőként csilingel, s ha ráigazítja, füst száll föl a körömből, de ne a fehér felhőt nézzétek, hanem a kék lángot, hogyan ül meg bennetek a fényt hozva; mert lónak, kovácsnak és a gazdának egyaránt melegség árad a szívéből.

A XX. század vége közeleg. Testvéreim, döntsetek, hogy ezután mit hallgattok inkább szívesen? Géppisztoly kattogását, a rakétaindítás zaját, vagy a kovács verje tűztől átforrósodott, csengő vasát?

A kavics

Tél közelgett. A szélfújta partra hideg hullámok verítékeként csapódott a piszkos tajték, és jeges orkán szaggatta habfoszlányok sodródtak a levegőben. Átnedvesedett kabátomban még mélyebbre bújtam, de a csípős idő nyálkás hínárként közénk kúszott, és dideregni kezdtem.

Lábam alatt csikorogtak a kövek. Ahogy lepillantottam, egy különös formájú kavicsra lettem figyelmes. Eleinte nem sokat törődtem vele és tovább mentem. De a kavics szinte szólt hozzám. Nem hívott bár, de visszafordultam és fölvettem. Piszkos volt. Amint kelleetlenül megtisztogattam, és közben magam szennyeződtem, láttam, hogy értéktelen, de mégis tétován zsebre tettem.

Elfeledkeztem róla. A téli ruha bugyrában észrevétlenül meghúzódott, nem tolakodott. A gólyák visszatérésekor a nyitott ablakon keresztül gyöngyvirágillat tódult a szobámba. Ekkor elraktam a téli holmikát. Szokásból végigtapogattam, nem maradt-e bennük valami, s akkor ujjam kemény tárgyba ütközött. A kavics volt. Amikor megcsillant a tavaszi fényben, szinte bársonyos lett, ahogy a szövet hónapokig csiszolta. Így azután átkerült a zakómba.

Ettől kezdve mindennap a kezembe akadt. Feltűnően megszépült. A fejembe loptam, hogy észérveim között tovább munkálódjon. Egy idő után már ragyogott, de attól még nem lett belőle ékkő, hogy átvette a gondolataimat.

A szívembe rejtettem, és feltöltöttem energiával. Isten szemévé vált. Nem láttam többé, de tudom, hogy sziporkázik, mert immár a szeretetem csiszolta drágakövé. Itt van a mellkasomban. Nem magamnak készítettem és tartogatom. Vedd ki, mert neked hoz fényt és meleget.

Az öregasszony

Piac következett. A gazda befogta a kocsiba a két lovat, és még az éjszaka elindult. Mivel messzire esett a tanyájától a legközelebbi város, ahová igyekezett, meg a rossz utak is gátolták a sietésben, elkésett a piacról. A vásár már javában tartott, az idő dél körül járt. Érkezéséig mindenki bevásárolt, és az áruját nem akarták megvenni. Rosszul sikerült ez a nap, hiszen minden, amit eladott, áron alul kelt el.

Kora délután sorra járta az üzleteket. Beszerezte a sót, cukrot, petróleumot és más apróságokat, amelyek a következő hónapban kellettek. Alkonyodni kezdett, amikor megindult a városból kifelé. Az utolsó házak között kocsma düledezett. A lovak már úgy ismerték ezt a helyet és a gazda szokását, hogy hazafelé menet itt mindig fölszólítás nélkül megálltak.

Lekászálódott a bakról, és bement. Az ivóban sokan voltak. Biliárdoztak, zajongtak, megbeszélték az árakat. Találkozott több régi cimborával, akik valamennyien hívták, hogy maradjon még közöttük, de gyorsan lehörpintett néhány pohár bort, és igyekezett kifelé. A lovak is türelmetlenkedtek, ha zajos jármű ment el mellettük, meg az idő is eljárt.

Amikor ismét a kocsin ült, és hallotta a lópaták egyhangú, ütemes csattogását, elbóbiskolt. Az út csöndes volt, alig találkozott egy-két döcögő szekérral és a bor lenyomta. A lovak tudták, hogy szunyókál. Nem szaladtak, nem marták egymást, mint máskor és nyugodtan vitték kifelé. Már erősen szürkült, amikor fölérzett. Ősz lévén, ahogy a nap leáldozott, csipőssé vált az alkonyati levegő. Alighogy kezébe vette a hajtószárat, a lovak tudomást vettek róla és kicsit kocogni kezdtek. Az út mentén elszórtan egy-egy tanyát hagyott el. Amikor az állatok megéreztek az istálló szagát, fölhorkantottak.

„Bizonyosan a jászolra gondoltok, a friss szénára és azért igyekeztek hazafelé” — gondolta.

Előttük az úton gyalogos haladt. Eleinte nem törődött vele, hiszen még messze járt, és különben sem szokott az országutak vándoraival foglalkozni. A lovak később mégis utolérték, és abbahagyták a sietést. Egymás mellett haladtak a gyalogossal. A kocsi az út közepén, az ismeretlen pedig a szélén.

„Ördög bújt ezekbe a lusta lovakba — mérgeződött a gazda magában —, miért éppen most kellett nekik lassítaniuk? Megeshet, hogy ez a gyalogos fölkérdzkeedik hozzám a kocsira. Márpedig nem szeretek senki ismeretlen emberfiát magam mellett tudni, kivált, ha gyalogos, és batyut cipel.”

Gyermekkorában, amikor az apja hajtotta a lovakat, szánalomból fölvettek egy magányosan baktató férfit a kocsira. Amíg az utat figyelték, az ember a saroglyából megrakta a zsákját és kereket oldott. A gyalogos, aki most az út szélén mellette haladt, öregasszony volt. Fekete kendővel kötötte be a fejét, két nagy férfi bakancsot cipelt a lábán, a hátára pedig jókora batyut kötött.

„Ha most a lovak közé csapok, az asszony tudni fogja, hogy előle menekülök. Öregasszonyt pedig csak föl kellene venni a magányos országúton, különösen, ha hely is van a kocsin” — vélekedett.

Közben megérkezett a tanyai iskolához. A hosszú kőház előtt jókora artézi kút terpeszkedett. Két oldalán vastag csövekből folyt a víz, amely nagy kincs errefelé. A lovak itt is biztatás nélkül megálltak. Levette a vödöröt, és megitta a szomjas állatokat. Az öregasszony is ivott. Két tenyeréből bögrét formált, sűrűn merigette a vizet, azután hosszan szűr-csölte.

Beesteledett. A gazda meggyújtotta a viharlámpát, és fölakasztotta a hátsó keréktengely fölé. Amióta az eszét tudta, ezen a vidéken éjnek idején sohasem találkozott rendőrrel, de óvatos volt. Amíg a lámpával vergődött, az öregasszony elindult.

Az éjszakai vándort csakhamar ismét utolérte. Az öregasszony ránézett, köszönt, de nem kérdzkeedett föl a kocsira. Az utat figyelte, és az emberrel mit sem törődött.

„De rátarti vénasszony! — mordult az ember magában. — Inkább a nyakát törné ezen a hepehupás úton a sötétben, semmint szívességet kérjen.”

— Anyó! — szólította meg. — Üljön föl.

Megállította a lovakat. Az asszony feléje fordult. Rövid ideig mozdulatlanul állt, mintha az ajánlaton gondolkozott volna, azután szó nélkül föltelepedett a férfi mellé. Jó darabig szótlanul haladtak tovább. Az út két oldalán, ahol fölszakította a frissen szántott barázda, gőzölgött a zsiros, fekete föld. A szántó messze, a látóhatárig egybeölelkezve húzódott, akár az egy testté összenőtt férfi és nő: örök nászban újra meg újra megtermékenyülve.

Az égbolt pilácsai egymás után gyulladtak ki fölöttük, és az esthajnalsillag teljes fényében pompázott. Felhőtlen volt az ég, az éjszaka csöndes. A nyár neszei elültek, az őszi fák szél nem járta, eső nem verte ágai mozdulatlanul meredtek az elterülő porban.

Elunva a csöndet, az ember megszólalt:

— Hova?

— A lányomhoz.

— Messzire?

— Igen.

— Ki a maga lánya, anyó?

— Rozgonyiné.

A gazda ilyen nevű családot nem tudott a környéken. A tanyájáig bizonyosan nincs. Azon túl is ismert mindenkit ezen a vidéken, le a folyóig, az pedig még jó fél napi kocsit ide, de erre a névre nem emlékezett.

— Régóta ballag?

— Hajnal óta.

„Hogy nem fáradt el az egész napos gyaloglásban? — gondolta. — Erős öregasszony lehet.”

— Honnan jön, anyó?

— A fiamtól.

Megnevezett egy szomszédos várost, amely legalább negyven kilométerre feküdt.

— Ilyen messziről? — csodálkozott. — Gyalog és egyedül vágott ennek a nagy útnak?

— Megtettem már máskor is.

— Hány éves?

— Hatvankilenc vagyok.

Kelet felől lassan fölkelt a hold. Körülötte az ég alján elhomályosodtak a csillagok, és a földön enyhe derengés kezdődött. Az út mentén néhol csutkakúpok, máshol pedig szalmakazlak körvonalai bontakoztak ki. A tanyák már aludtak. Mélyen bent jártak a pusztában és az éjszakában. Régi gondolatok jutottak a gazda eszébe. A tanítója szavaira emlékezett:

„A hold is arról kel föl, amerről a nap, de ez az égítest csak akkor meri a fénykirály trónusát bitorolni, mikor az már elment, és eltűnt a nappal eleven nyüzgése. Alattomban kíváncsiskodik odafönről a földre, és úgy úszik a nap után, ahogy az életet követi a lopakodó halál.”

Elálmosodott. Körülöttük a kerekek egyhangú nyikorgása volt minden zaj. Az öregasszony nyugodtan ült mellette és a lovakat nézte. Leoldotta a mellén keresztbekötött nagykendőt, és leengedte a batyut a háta mögé. Kissé kényelmesebben ült, mint eddig.

— Miért jött el a fiától? — kérdezte újra.

— Kített az időm.

— Elküldték?

— Magamtól jöttem. Tudja azt az ember, meddig élhet a családja nyakán.

— Mikorra várja a lánya?

— Nem vár.

— Akkor?...

— Ha megérkezem, ott leszek. Egy-két hónapot eltöltök velük, azután ismét visszamegyek a fiamhoz. Így vándorlok évek óta, hogy meghalt az uram.

— Hogy tűrik a családjai? Nem mondta még egyik se, hogy „maradjon nálunk, édesanyám?”

— Mondta ezt már mind a két gyerek. De tudja, milyen az ember? Amikor sokáig van mellette valaki, még ha nagyon szereti is a másikat, megunja. A gyerekeim másként élnek, mint mi, fiatal korunkban. A fiamnak szép háza van a városban, autója, televíziója. A konyhában hűtőgép áll, és olyan különleges, berregő masinák, amikhez hozzányúlni se merek. A lányomat leköti a sok aprójóság. Baromfigondozó a gazdaságban. Ha náluk élek, egész nap egyedül vagyok. Nem érzem magam otthon egyiknél sem.

Elhallgatott. Körülöttük az őszi rét álmodott. Téli álmot szőtt, mint a medve vagy a mormota, hogy tavasszal majd milliárdnyi formában meginduljon, hadat üzenve az elmúlásnak. A gazdára keserűség telepedett. Egyre nagyobb érdeklődéssel hallgatta és figyelte maga mellett a másik embert, ezt a furcsa idegent. Valami sajnálat féle ébredt benne iránta, és elhatározta, hogy magával viszi a tanyabejáróig. Amikor újra hallotta beszélni, úgy tetszett neki, mintha valamikor már találkoztak volna.

— Elviszem a szövetkezetig. Szóljon, ha közben le akar szállni. Tudja, hol van a bekötőút?

— Már, hogy ne tudnám? Köszönöm a szívességét.

— Eljön odáig?

— Tovább is.

— A folyó felé?

— Arra.

Nem akart tovább kérdezősködni, nehogy kíváncsinak látsszék. Az éjszaka hosszú volt. Az asszony később magától megszólalt, és a férfi most örült a beszédnek, az emberi hangoknak.

— Nem élősködöm egyik gyerekemen se. Minden munkát elvégzek magam és a ház körül. Mire a menyem vagy a vejem hazaérkezik, kimostam, bevasaltam, megfőztem, a jószágot elláttam. Tudok még dolgozni! Erősnek érzem magam, hiába vagyok öreg. Nézze meg a kezem... — és odanyújtotta a tenyerét. A hold fényénél olyan volt, akár a kiszáradt, megrepedezett lápfenék. — Ezzel a kézzel megteremtek magamnak mindent, amire szükségem van, talán még mások számra is tudok hasznot hajtani. Orvosnál sohase jártam. Nincs mindenféle nyavalyám, mint a legtöbb öregnek, de belül mégis elnyűtem. Mindkét családom törődik velem. Egyiküknek sincs kenyérgondja. A jót még se tudom igazán élvezni, hiába adatott meg. Sok komisz év szállt el fölöttem, amíg idáig jutottam. A nyomor tönkretett. A valódi örömhöz fiatal lélek kellene.

Elgondolkozott, azután hirtelen egy útszéli, kidöntött, odvas tuskóra mutatott.

— Olyan vagyok, mint amott az a vén fa: se lombom, se gyökerem.

A lovak egyre lassabban ballagtak, és sűrűn horkantottak. Elfáradtak a hosszú és nehéz úton. Az az idő is rég elmúlt, amikor utoljára ettek a kocsmá előtt. Az éjszaka hűvös volt, a hajnal még messze. A gazda a tanyát úgy sem érte volna el aznap. Jóság, feleség nem várta otthon. Elhatározta, hogy reggelig nem folytatja az utat, hanem megpihen. A közelben jókora szalmakazal terpeszkedett. Letért a földre, és megállt mellette. Kifogta a lovakat, és eléjük tette a maradék szénát. Az anyóhoz fordult:

— Itt várjuk be a hajnalt. Addig pihenünk. Elfáradt, úgy-e?

— Érzem már a lábam.

Lekuporodtak a földre. Tarisznyát bontottak, és szóltanul ettek. Azután szalmát húztak a kazal oldalából, fészket készítettek és belebújtak. A száraz, friss szalma puhán borult rájuk, és elfödte előlük a pusztát.

Az öregasszony csöndesen, nyugodtan szuszogott. A gazdának nehéz volt elviselnie, hogy a közelében ember van, aki asszony, és akit nem is ismer. Amikor később a kocsihoz kötötte a lovakat, ismét olyan érzése támadt, hogy ezt az öregasszonyt már látta.

Telihold tündökölt, az ég ragyogott. A hold ezüstös sugaraival megvilágította a földet. Olyan világos volt, hogy meg lehetett olvasni a kitégett fűszálakat.

Pillantása az asszony arcára tévedt. Mozdulatlanul feküdt a szalmán, egyenletesen emelkedő, süllyedő mellel. Fejéről lecsúszott a megoldott kendő. Szeme kissé kinyílt, és megcsillant benne a holdsugár. Letérdelt mellé, és áhítattal nézte a csodát. Előtte egy ifjú lány feküdt. Ősz haját szőkére ezüstözte a hold, és szemében a fiatalság réglátott tüze ragyogott.

Egyszeriben maga előtt látta Vadvirágot, akit a részeges bognármester vett el, és a városba vitt. Vadvirág a szomszédokban lakott, és minden tavasszal mezei virágokból font nyaka köré láncot. Sokáig jártak együtt kéz a kézben a réteken, és azután akarata ellenére férjhez adták. Később úgy hallotta, hogy elvitte a mellbetegség.

Mindez régen volt. Már nem is emlékezett rá, mikor. Az öregasszony személyében most itt feküdt egy darab múlt, amelyet földidézett a telihold.

„El kell takarnom a holdat, hogy a fénye föl ne költse, mert véget ér a varázs” — gondolta.

Levetette a köpenyét, és eléje akarta tartani, amikor valami felötlött benne:

„Nem földhetem el a fényt! Az adja e látomást.”

A holdfény mutatta lány egészen áttetsző volt, szőke haja körülfonta halovány arcát, és szemében magát látta. Itt feküdt fehéren, tisztán, tapinthatóan, csak a kezét kellett volna kinyújtania, hogy megfogja, de tudta, hogy nem lehet. Mellette térdelt, és nézte, míg a holdat el nem űzte a nap hajnalodó fénye, és ebben a valódi, kegyetlen világításban örökre eltűnt a varázs.

Az öregasszony fölkelt, krárogott, és elvégezte a reggeli dolgát. Mire a gazda befogta a lovakat, fönt ült a bakon. Megindultak. A délelőtt úgy telt el, hogy egyikük se szólt. Az ember néha szidta az állatokat. Keserű hangulat telepedett rá, és folyton az öregasszony batyuját figyelte.

„Ez az utas is megrabolt! A csomagjában az éjszaka látott maszkja van, és magával viszi elvesztett ábrándjaimat.”

Az öregasszony talán azért nem beszélt, mert restelkedett, hogy az este sokat fecsegett, és utóbb szégyellte mezítelenné vált szívét. A férfi nem sokkal dél előtt hazaérkezett. Letette az asszonyt, és elköszönt. Befordult a bejáróra. Kétoldalt akácfák húzódtak a tanyáig, és körülfogták az épületeket. Innen már nem láthatta az utat. Amikor elváltak, szomorúság és magányosság gyötörte. Valami kis ördög folyton kelepelt benne, és egy áhított nevet suttogott a fülébe, majd a távozó után mutatott:

— Ott megy..., ott megy...

Hirtelen megállította a kocsit. Leugrott, és visszaszaladt az útra. Éppen kiáltani akart a vándornak:

— Vadvirág! — amikor megijedt a saját elszántságától, és a távozó után nézett.

Az őszi szél száraz leveleket sodort az úton, ahol már senki sem járt.

Az égő csipkebokor

Miklós bátyám a Zsigmond utcában a nyakamba akasztotta a fényképezőgépet, és megindultunk kifelé a Zrínyi utcán Atkába. Biciklink nem volt. Gyalogszerrel jártunk a határban, de többet élveztünk azoknál, akik masinájukon elporzottak mellettünk. Csak a bakon ülőket irigyeltük, mert a lovas kocsi tetejéről messzebb láttak, mint mi.

Miklós közben magyarázott. Akkor még az út két oldalán, az eperfákon túl, fehér falú tanyák sorakoztak, és a legtöbbször valamilyen emléke fűződött. Gyerek- és legénykorában sokat járt erre, azután Banner Jánossal kutatták át a halmokat, földhátakat. Hetekig folyt az ásatás a Vata-tanyában. Vásárhelyiségünk legősibb emlékei kerültek elő, amelyek ma is féltett kincsei múzeumunknak.

Ezekről az emlékekről beszélgettünk, miközben Miklós bátyám le-lehajolt egy-egy útra tévedő bogárért, és visszaeresztette őket a fűbe.

„Szent ember lehet — fogalmaztam meg magamban —, hiszen Mózes is így terelgette áldott népét a pusztában, hogy el ne vesszenek.”

A bodzási iskola előtt még két ágra, medencébe folyt a hideg és kristálytisza víz. Messze tanyákról is kijöttek érte, így mindig volt néhány ismerős, akivel elbeszélgettünk. Miklós fején sarkainál megcsomózott zsebkendő volt a nap ellen. Megmártotta, hogy hús legyen, majd ivott a tenyeréből.

Az iskola után elcsendesült az út. Magunk bandukoltunk a Tisza-gát felé. Hívogattak a pirosodó eprek, és innen-onnan néhány szemet leszakítottunk. A karancsi rámpához érve, fölkapaszkodtunk a töltésre és leültünk pihenni. Mint egy gazdagon terített asztal, előttünk feküdtek a zöldellő rétek, a sárguló gabonátáblák, a messze látszó gémeskutak. Amott volt a tanya, amelyben egykor Vadvirág lakott. Miklós bátyám nézte a csöndes épületeket, a megfakult falakat.

— Valaha tele volt étellel — kezdte a visszaemlékezését. — Akkor Vadvirág még gyermeklány volt. Kint játszott a bejárónál, és gyűjtötte a

margarétát, szarkalábat. Egész csokorra valót tartott a karján, és amikor meglátott, szaladt elém.

Közben a Tisza felől felhők tornyosultak, de észre sem vettük.

— Ahogy Vadvirág nőtt, egyre kevesebbet láttam. Néha átsuhant a tanyaudvaron egy kas szénával, vagy vödörben vizet vitt a jószágoknak.

— Nem adott többé csokrot? — kérdeztem.

— Ő maga változott vadvirággá. Egyetlen, gyönyörű, a tanyai szélben hajladozó margarétává, hogy eljöjjön érte valaki és letépje. Szirmát, bibéjét egyenként csókolja, szeresse, és áldott maggal megtermékenyítse.

Csönd lett. Nem mertem szólni, kérdezni, mi történt vele. Elindultunk a gáton a rév felé. Vidám kiránduló fiatalok kerékpároztak el mellettünk, és integettek. Miklós talán észre sem vette őket. Az ártérbe érve ismét mesélni kezdett:

— Egy részeges bognármester vette feleségül, és elvitte. Nem tudom hová. Talán a városba. Többet nem találkoztam vele. Annyit hallottam róla, hogy elhervadt. Azóta nem nőtt margaréta és szarkaláb a tanya körül. Én sem szedem már a vadvirágot. Szebb, ahol nőtt a természetben, mint otthon a vázában, szirmát hullatva.

„— Gyere bele!” kiáltásunkra a túlpartról jókora dereglye érkezett és átkeltünk rajta a Sas-érbe. A hatalmas ősfák árnyékában nem láttuk, hogy beborult az ég. Gyönyörködtünk a kócsagtelep madaraiban. Mint hatalmas, fehér lepkék rebentek föl, vagy tértek vissza, és ereszkedtek fészkeikre. Miklós bátyám magyarázott. Biológiaóra volt a természetben; nyitott könyv: a fák és állatok között. Elmondta, hogy ezek a madarak már vagy ötven millió éve kócsagok és fecskék, míg az ember alig millió éve emelkedett ki az állatvilágból, de ma sem ért véget a fejlődése. Hol vagyunk még attól, hogy Emberek legyünk, és megbecsüljük, ha körülöttünk Vadvirág nő.

Közben, a kanyaron túl leértünk a partra. Szemközt hosszú zátony szegélyezte az erdőt, és fiatalok fürödtek a Tiszában. Néztük őket, gyönyörködtünk bennük. A csöndben kinyílt az idő, és átúsztuk egy régen volt világba.

A rakodók fölött áttört a nap a fák közül. A homokszemek, mint milliárdnyi tükrök szórták sugarukat. Hamarosan forró lett a lég, és hul-

lámokban hömpölygött a folyó felé. A vibráló fényben, mint egy álom, megjelent Vadvirág. Lenge piros ruháján átdomborodott szíromteste. Kitérta ágkarját, és intett. Elindultam felé. Vízen jártam, és homok fölött.

Ott álltunk szemben. Kiléptünk a ruhákból, és megérintettük egymást. Bőrének aranyán siklott az ujjam. Pipacs ajkának megnyílt a kelyhe, és meggyulladt bennünk a láng. Csipkebokrokká váltunk Mózes előtt, és szünni nem akaró tűzben égtünk.

Lebegtünk, szálltunk homokpart, fák és folyó fölött, egy másik világba, ahol a nap szüntelenül ragyog, mindig nyár van és meleg. Ahol tesztünknek nincs súlya, és ereinkben áttűnik a vér. Ölelkeztünk, egymásba folytunk elválaszthatatlanul, és egyre emelkedtünk a nap felé.

Közben a Barci-réten megdördült az ég, és siserdő villám hasított a vízbe. Tajtékozó árként zúdult alá az eső, és a partról lefutva kis medreket vájt magának. Áztam a viharban, csapzottan. A langyos víz átmedvesítette az ingem, és fázósan hozzám tapadt. Ki törődött vele?! Bennem tovább lobogott a láng, amelyet hamarosan továbbadtam, és majd utódok égetik magukban újra meg újra. Mert legyen bár zivatar vagy pusztító vihar, a csipkebokor elolthatatlan!

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

56-os utcagyerek

Apja, anyja munkaversenyben dolgozott, hogy a tervet teljesítse. Az ő nyakába kulcsot akasztottak, hogy a napköziből jövet este az otthonába betérhessen.

Az utca végén már dörgött a fegyver, és torlaszokba rakták a követ. Megállt, mert éhes volt, és neki is törtek kenyeret. Azután mondták, vigyen egy darabot a barikád másik oldalára, mert ma még ott sem ettek.

Futott vele, és lelőtték. Elkaparták Isten nélkül ott a kertben. Mire tavasszal a pázsit alatt rátaláltak, márvány teste már szétfolyt, mint egy szem eltaposott málna, és lelke úgy kavarog fölöttünk, akár a termékeny esőt hozó pára.

Kiáltanak érte milliók, és jajszavuk száll a világba. Csöndben csak egy valaki ül, ma is várja, egyre várja fiát az anya:
a HAZA.

Piroska és a farkasok

Három nappal ezelőtt egy lábasba föltette az utolsó szem krumplikat és megfőzte. Úgy számította, ha reggel és este egyet-egyet megeszik, kitart a kosztja négy napig. A víz régen kihűlt a maradék fölött, és megzavarosodott, de az utolsó szemeket csap alá tartva kissé fölfrissültek. Hajastul harapta, hogy semmi se vesszen kárba.

Négy éve nem dolgozik. Még meg sem kapta az első nyugdíját, amikor megszűnt férjének a munkahelye, és az utcára került. Az ember néhány hónapig szaladgált, hivatalokba és üzemekbe járt. Alkalmi munkákat vállalt a piacon, közben egyre mogorvábbá vált.

Egy reggel nem kelt föl. Piroska nézte gyöngyöző homlokát, és riadtan húzta vissza a kezét, amikor hideg bőréhez ért. Az orvos kitalarta, kopogtatta, hallgatta, majd visszaengedte az elnehezülő testet a derékaljra.

— Nem találok semmi komolyat — közölte a diagnózist. — Nincs lényeges baja. Pihenje ki magát, és fogyasszon vitamindús ételeket.

Még abban az évben eltemették. A koporsóra a neve után ennyit írtak: „Élt 58 évet.” Piroska magára maradt. Harmincöt évi szolgálat után tizenegyezer forintot kapott. Azt a huszonkettőt, ami fölötte volt, a postás már át sem adta. Úgy döntött, ez neki jár a kézbesítésért.

Két éve fölszólították a bérház lakóit, hogy vegyék meg a lakásukat. A szomszédok kifizették a beugró összeget, így Piroska is, ha maradni akart, rákényszerült, hogy kivegye a bankból a temetésére összekuporgatott pénzt, ráadásul félmillió forint adósságba keveredett. Mikor számolgatni kezdte, hogy ezt mikorra törleszti le, úgy találta, hogy százhárom éves lesz, és elmosolyodott.

Múltak a hónapok, peregtek az évek. Jött a gáz-, a víz-, a villanyszámla. Az újságot lemondta, a receptek felét már rég ki sem váltotta, mégis, mire mindent kifizetett, nem maradt neki kosztra.

— Jönnek a farkasok — motyogta Piroska. — A nagymamát már régen fölfalták, most rajtam lakmároznak.

Eleinte csak fölszólításokat kapott, hogy fizesse be ezt vagy azt a számlát, azután fenyegették, hogy kikapcsolják a gázt és a villanyt. Piroska remélt. Nem akarta hinni, hogy ez megtörténhet vele.

Vele, aki évtizedek alatt sohasem került a társadalommal összeütközésbe. Az üzemből is egyszer hiányzott, amikor tüdő- és mellhártyagyulladását kapott a huzatos szerelőcsarnokban.

— Az ám, a csarnok — jutott eszébe. — Hogy csillogtak azok a kicsi acélgolyók, amikor gyöngyfüzérként beraktam őket a perselybe.

Nézte reszkető kezét, amint kinyújtott ujjai idegenül remegtek és meggémberedtek a hidegben. Odaállt a tükör elé. Figyelte az arcát, majd elővette az ollót. Fél éve nem volt a fodrásznál, és megnőtt haja rendezetlenül hullott a szemébe. Tincsenként levágta, egyiket hosszabbra, másikat rövidebbre, ahogy sikeredett.

Ekkor furcsa zajt hallott a folyósón, a bejárat felől. Mintha valaki kifeszítette volna a faliszekrény ajtaját, amelyben a villanyórája függött. Gyenge volt, nehezen mozgott, ezért nem is ment az ajtóig. Leült az ágy szélére, és a pokróccal betakaródzott.

Olyan érzése támadt, mintha az ágy eltűnt volna alóla, és ő zuhan, zuhan lefelé egy fekete lyukba, de ez az esés nem volt kellemetlen. Kitérta karját, és rajta a pokróc mint angyalszárny suhogott. Lebegett a házak fölött.

A külváros elveszett előle a füstben. Egy darabig még hallotta a forgalom zörgését, a fékek csikorgását, de a zajok elültek, és valahonnan kellemes dallam foszlányai érkeztek. Mintha zöld rét terült volna el alatta, gyermekkorának falusi pázsitja, ahol a munkásgyerekek nyaranta tíz napig üdültek.

Látta a kerteket, a legelésző teheneket, és megérezte a friss tej illatát. Összerándult a gyomra. A varázs egyszerre megszűnt, és ott kuporgott ismét az ágy szélén. Lassan esteledett. Az asztalhoz ült, és elővette a kötést. Mindig szakadásig hordta pulóverét, azután elbontotta, kivágta belőle az elkopott szálakat és újrakötötte. Immár harmadszorra, és az ujjá mindig rövidebb lett.

A szürkületben hamarosan összefolytak előtte a kötésszemek. A villanykapcsolóhoz csoszogott, és kattintott rajta egyet. A szobában változatlanul megült a sötét csönd. Újra próbálkozott vele. A folyosón valaki elhaladt, és följújtotta a lámpát.

— Áram tehát van — reménykedett Piroska — csak nálam hibázik.

Kicsoszogott a villanyórához, hogy megnézze a biztosítékot. A faliszekrény üresen ásított. Végigjárta a szomszédokat, és megtudta, hogy a lakásából kikapcsolták az áramot.

— A farkasok!

Visszatérve kivette a hideg vízből az utolsó szem krumplit. Már nem vergődött azzal, hogy lemossa. Csak az első falat volt keserű. Lassan majszolta, hogy tovább tartson, majd elnyújtózott, és állig magára húzta a pokrócot.

Az ágy az ablaknál állt, és beszűrődtek a hangok meg a fények. A szoba végleg elmerült a sötétségben, de ködön, füstön keresztül fölsejlett a hold, és gyéren csillogott Piroska viaszszín arcán.

Nézte a fogyatkozó, fényes égitestet, a „proli lámpását”, ahogy apjától hallotta. Szinte látta azokat a nagy lábnyomokat, amelyeket az úrhajósok hagytak rajta.

Talán éppen az a fekete folt volt, ott szélről — gondolta. — Lám, az ember már utat talált erre az élettelen, hideg égitestre is, de az élőkhöz vezető szűk ösvényeket sorra eltapossa.

A hold lassan tovább vándorolt, és más, melegebb szobák falait világította. Piroska álmatlanul nézett utána. Mintha távoli puszták felől falkányi karom meg agyar csattogott volna felé, és elnyújtott, keserves üvöltést is vélt hallani. Lerúgta a takaróját. Kitérte magát, mert tudta, hogy reggel, a didergő magányban újabb farkas érkezik.

Lehoztam anyámat a hegyről

Hosszú távollét után végre hazaindulhattam. Küldetésben jártam. Röpült velem a gépmadár a fellegek fölött, hol a tiszta égboltot betöltötte a ragyogó nap. Azután megállás nélkül csattogtak alattam a kerekek. A mai kor csodái száguldottak, mégis lassan teltek az órák, és fogytak a kilométerek, amelyek elválasztottak otthonomtól.

— Istenem, milyen egyszerű az elhagyott szülőföldre gondolni, a templomunk messziről látszó tornyára, a rétekre, anyámra, aki azóta kinn áll a hidegben, és vár. Nyakán összébb markolja a kabátot, hogy alá ne bújjon a szél. Elég rájuk gondolnom, és máris ott vagyok közöttük, téren és időn át suhanva; míg a technika vívmányai is csak órák alatt birkóznak meg velük.

Megérkeztem. Ezernyi gondolatól vívódva nyitottam be a szobába. Odabent csönd, sötét és hideg fogadott. A tűzhelyen kihűlt lábas alján még ott láttam megfagyva az utolsó étel maradékát.

— Anyám! — kiáltottam torkom szakadtából. — Érted jöttem óceánon és szárazföldön, bérceken és mezőkön át, hogy megtaláljalak. Zarándok fiad végre megnyugszik, és otthona lesz a Te szobád. Hol vagy hát?

A szomszéd óriásra nőtt alakja sötétedett a nyitva hagyott ajtóban, és eltakarta a ráncos képű holdat.

— Elkéstél! Anyádat föl vittük tegnap a hegyre!!

Az ajándékkal teli táskák kiestek a kezemből. Az ember, mint az árnyék, eltűnt, és megláttam a hóban az előttem kitaposott, keskeny ösvényt, amely a távoli hegyre vezetett. Elindultam. Már nem éreztem a két napos gyötrő út fáradalmait. Futottam és ordítottam, mint az elkóborolt, anyátlan bárány.

Lépés lépést követve, előttem meredt a hegy. Fölnéztem a felhőkbe vesző csúcsra. Nem törődtem magammal, a csúszós meredéllyel, a kövek omlásával és a fölzavart hollók fenyegető kiáltásával. Kapaszkodtam egyre feljebb, egyre távolabb e falutól, amely kitétte anyámat a sziklára.

A hold túljutott a csúcson, és éppen szemben világított, amikor megérkeztem. Ott ült anyám egy kő tövében. Vállán állt már az éjszín madár, de még várt.

— Kár — csattant a hangja, és jöttömre sietve elszállt.

— Anyám! — kiáltottam. — Eljött érted a fiad!!

Átöleltem a vézna, hideg testet, és szorítottam.

— Melegedj föl, és mozgasd meggémberedett tagjaidat.

Álltunk a téli éjszakában, összeölelkezve, egymásba bújva, mint régen. Anyám fejről kissé hátracsúszott a kendő, és hosszú, fehér hajszálai lobogtak a szélben.

— Leviszlek innen, ez nem az emberek világa.

Anyám lassan megszólalt, ujját kinyújtva távolabb mutatott.

— Látod, nem rossz társaság ez. Itt van Rin anyó is. Évek óta már a hollók eszik... és ott, azok a csontok Holle anyóból származnak.

— Anyám, az ember nem arra született, hogy vadak lakomája legyen. Gyere, immár együtt megyünk le a völgybe.

Fölkaptam a törekeny asszonyt. Karomba fogtam és szorítottam. Olyan könnyűvé vált, akár a lélek. Mégis megborzongtam, amikor lenéztem. Csak most jutott el a tudatomig, hogy milyen nehéz út vár ránk, és mekkora a felelősségem.

Óvatosan, lassan lépkedtem. Egyszer kövek állták utunk, máskor lava zúdult le mellettünk.

— Várj, édesanyám. Készítek neked ágakból kényelmes ülőhelyet.

Fölesatoltam a hátamra, és ráültettem. A jégsíkos hegyen csúszott a talpam. Hirtelen zuhanni kezdtünk, és mögöttem fölsikoltott anyám. Azután nagy puha és fehér csönd övezett bennünket. Mozgatni kezdtem a lábam, a kezem.

— Nincs bajod, anyám?

— Semmi.

Fölálltunk. A szakadékba zúdult hó fölfogta puffanásunk.

— Induljunk — mondtam.

Anyám mereven nézett fölfelé, majd a szikla peremére mutatott. Az utcánkából való legény épp a hálóval összekötött apjával küszködött.

A kapaszkodó ujjak közül kiszabadította lábát, és lerúgta az öreget. Mellénk esett.

— Nem hagyhatjuk itt — fakadt ki anyám.

— Egy hely van a hátamon — feleltem. — Nem bírok többet. Ha mindenki csak a sajátját vinné, e szörnyű tehertől megmenekülhetne a hegy.

Szomorú szívvel lépkedtem tovább. Anyám a mellemen átfonta karját. Úgy kapaszkodott, akár a gyerek.

— Neked nem kell többé följönnöd a hegyre — szoltam —, sem mérges kéngőzt lehelő barlangba menned. Látod ott lent a falut? A hajnal már lassan dereng. Nem hagyom, hogy még egyszer rátok parancsoljanak, mint hallom, tavasszal tették, hogy ti öregek oltsátok el a lámpákat. Egy falu nem azzal lesz világosabb, ha sötétbe borul, hanem úgy, amint a költő írta: „fényt, több fényt!”

Mire leértünk a hegyről, a nap bíborszín csíkot festett az égre.

— Látod, anyám! Zsolozsmára fordul a nap, és a Te fiad kész, hogy imára kulcsolja kezét. Fohászkodom érted, hogy télfordulón olvadjon el végre a hó, és ne fagyjon több jég az emberi szívekre.

Amikor letettem anyámat az ajtóban, tudtam, hogy a nehéz zarándokút véget ért, s azt is sejtettem, hogy egy még küzdelmesebb idő következik. De már együtt leszünk.

ESSZÉK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A 301. tábla

A föltépett sebek útján

1989. október 29-én, a halottak napját megelőző vasárnap délelőtt megérkeztünk a Kozma utcai köztemető kapujához. Az emberek a hosszú villamosút minden megállójában virágcsokrokkal vártak, és közénk zsúfolódtak. Valamennyien a temetői kisbuszjáratot kerestük, amely akkor nem volt sehol. (Amíg kevesebben használták, addig járt.) Csak egy rendőr irányította a mind nagyobb tömegben áradó gépkocsikat és gyalogosokat. Közben káromkodva üvöltözött a haszontalan népre, amely útról útra, sírról sírra kóválygott a hatalmas temetőben, megzavarva az előre kitervelt rendet és szabályozást. Annyit hallottunk, hogy a temetői buszjáratot „a nagy forgalomra tekintettel leállították”. A hír ellenőrizhetetlen, de nem csodálkoztunk. Megszoktuk, hogy a rendőr nyers, a hatalom pedig még ma is ott gáncsol, ahol csak tud. A számtalan árus egyikénél megvettük a koszorúnkat, virágainkat és mécseseinket, majd elindultunk célunk felé.

Az égen egy felhő sem fodrozódott. Több, mint 30 évvel ezelőtt, az éj sötétjében megkínzottak tetemével gördültek erre a kerekek, hogy közülük egy tengelyfogságából elszabaduljon, és mára izzó korongkoponyává válva, egyre magasabbra kapaszkodjon fölöttünk, kínját világgá kiáltva, bevilágítva a földet.

Tiszta őszutó szendereg körülöttünk. Leveszem a kabátom, és ingujjban bandukolok a *történelmi sebek útján*. Csak az ágakat összekötő, ezüstösen csillogó ökörnyál, vagy a talpunk alatt ropogó falevél emlékeztet a hervadásra. A hegedő sebek ezernyi láthatatlan karomtól marcangolva újra fölrepednek, és lelkünk mélyéről buggyan elő a fájdalom.

Minél messzebb kerülünk a temető kapujától, a város zajától, annál több virágot, gyertyát szorongató ember jön velünk a csöndben. Azok is

csatlakoznak, akik mások emléke miatt jöttek el. Előbb tisztelegni akarnak egy elmúlt, de soha nem feledett ősz mártírjai előtt. Kilométerek, percek vannak már mögöttünk, és a sokasodó, néma, kutató tekintetű tömeg.

A hősök tere

Jókora kanyar után egyszerre csak föltáruul előttünk a tér. Ez a temető legrejtettebb zuga, a 301. tábla, amely mára *történelmi kegyhelyé* változott.

A Kárpát-medencében eltöltött ezerszáz évünk során szép számmal akadtak tömegsírok, amelyek mindig a nemzet javát fogadták be. Ők voltak azok, akik kiálltak értünk, helyettünk mondták el fohászunk; akik vállalták a megkínzást és a halált. Mert akik uralkodtak, szüntelen a tüzet oltották, hogy a nép előtt ne lobogjanak a fáklyák, és a sötétbe bújt szaporodott tovább. Csoda, hogy idáig eljutottunk!

Muhi, Mohács, Mádéfalva, Segesvár, Doberdó, Don-kanyar..., megannyi tömegsírral szolgál. Legutóbb éppen Mohácson jártam, ahol nem az évszázadokba tűnő fájdalom hiányzik, de a hálás utókor átalakította zöldellő sétányá; ahol az oszlopból nyerítő ló vagy a kötélgúzsban összekoppanó fafejek olykor torz látványa tereli el a lelket a valódi fájdalomtól, az attrakció egyik XX. századi megjelenési formájához.

A 301. tábla csupasz, és úgy árasztja ma is a szenvedést, ahogy egykor kitervelték. Ha nem „szelídítjük” tovább, megmaradhat annak, aminek készült, a borzalmak és az áldozatvállalók emlékhelyének. A téren a kiemelt öt sírhant már nem látszik. Koszorúhalom és virágerdő végén csupán a kopjafák teteje tűnik elő, de a rájuk írt neveket képtelenség elolvasni. Nem is fontos, hiszen tudjuk, hogy itt nyugosznak halottaink. Tűzfolyam veszi őket körül. Sok ezernyi, megszámlálhatatlan méces és gyertyacsonk. Még el sem lobban az egyik, helyébe ragasztják a következőt. Családommal mi is meggyújtjuk a mieinket. Lángjuk beleolvad a többiébe.

Immár örökmécs világít előttetek! A 301. tábla élő nemzeti lelkiismeret. „Senki pedig, ha gyertyát gyújt, nem teszi rejtékbe, sem a véka alá, hanem a gyertyatartóba, hogy akik bemennek, lássák a világosságot.” (Lukács, 11: 33.)

Az önvád

1956 őszén 17 éves voltam. A helyi gimnázium tornaterméből társaimmal együtt én is megkaptam a puskát, és hazavittem. Akkor váltam felnőtté, amikor november elején visszaadtam, mert senkire se lőttem, de összeborzadok, ha a sírokra tekintek. Eszembe jut, hogy én is itt fekhethetnék köztetek; és te is, ő is, mi mindannyian, akikre az utána következő terror ránehezedett.

Mégis le kell sütnöm a szemem, és fejem önváddal hajtom meg előttek, mert akkor érettségiztem, amikor zömében titeket kivégeztek. Bűnös vagyok még akkor is, ha erről mit sem tudtam, mert a „Törvény” ismeretének hiánya nem ment föl a vétek alól, hogy értetek semmit sem tettem. Miközben én Tatjana levelét tanultam oroszul — igaz, nem saját választásból — és csak a tételeimre gondoltam, ti megkínzottan, a börtön folyósóján, az akasztófa felé menetelve, a Himnuszt énekeltétek. Amikor a vizsgabizottság előtt kibuggyant belőlem az első mondat, a nyakatokom megszorult a kötél. Így váltatok halhatatlanná. Elébbem kerültetek a nemzetnek elszámolással tartozó nagy vizsgán, és én már csak a lábatok nyomába léphetek. „Krisztus, kinek szórólapátja a kezében van, és megtisztítja szérűjét; és a gabonát az ő csűrébe takarja, a polyvát pedig megégeti olthatatlan tűzzel.” (Lukács, 3: 17.)

A tömegsírok

A hősök teréről beljebb megyünk, a fák közé. Hova lépünk, hogy rátok ne gázoljunk!? Alig kivehető dombok és lyukak, frissen kivágott fák, bokrok csonkjai között bukdácsolunk. Ki figyel itt a lába elé, ha véresre zúzza is az arcunk, amikor minden göröngy és fűszál alól ti szóltok felénk!

Amikor belépünk ebbe a különös, XX. századi „cinterembe”, amely a gyáva megtorlás, a kín és a természet különös alkotása, az egyik földkupacra valaki letesz egy szál virágot. Talán ő sem tudja, hogy ezzel kit tisztelt meg, s hányan nyugosznak közös sírban alatta. Mire órák múlva újra arra tévedünk, a jeltelenség gazából hatalmas, élő virághant emelke-

dett ki, és körülötte sorra gyulladtak a gyertyafények. „Jaj néktek képmutató írástudók és farizeusok! Mert olyanok vagytok mint a sírok, amelyek nem látszanak, és az emberek, akik azokon járnak, nem tudják.” (Lukács, 11: 44.)

Kezdetben még rátalálunk egy-két frissen kialakított sírhantra ott, ahol a hely megengedte. Olykor girbe-görbe sírsorok is kivehetőek, de a fal felé közeledve, mind kisebbek a hevenyészve, néhány környező göröngyből, pusztuló alomból összedúrt halmok. Nincs is hely tisztességes méretű sírok és utak kialakítására, mert a ti meggyötört testetekért nem ástak szabályos gödröket. Lyukakat fúrtak, amelyekbe egy-két összekötözött holttestet belegyömöszöltek, ahogy hóhéraitok alattomosan dolgoztak. „Mert nincs oly titok, mely nyilvánvalóvá ne lenne; és nincs oly elrejtett dolog, mely ki ne tudódnék, és világosságra ne jőne.” (Lukács, 8: 17.)

Eleinte még látunk néhány megjelölt sírt, többnyire a földre, a gazba lefektetett kis működtáblákat, amelyekre legföljebb a nevet és a születés, ha tudott volt, a halálozás dátumát vésték. Mit írjanak? Hogy forradalmárok voltak, akik egy pusztuló nép szebb jövőjéért életüket áldozták? Hogy ők nem megtorlást, hanem független, demokratikus, európai országot akartak, amelyben nemre, rangra, származásra való tekintet nélkül mindenki házára talál? Hiszen ezt úgy is tudja a világ!

A család helyett ír most a nép, és emlékezik. A kegyelet több száz kopjafája erdőként magasodik a 301. tábla fölé, és mint a sírokból figyelmeztetőn kinyúló csontkarok vigyázzák e földet. Rajtuk műanyag zacskókba kötve fényképek, korabeli újságokból vett részletek és versek, versek... Ismeretlen költőktől kibuggyanó gondolatok, amelyek talán csiszolatlanok, akár e kopjafák, de évtizedek során kényszerrel elfojtott érzelmeinket kiáltják.

A legszentebb hely

„Fiam, miért cselekedted ezt velünk? Íme atyád és én nagy bánattal kerestünk téged.” (Lukács, 2: 48.) A bozótos szélén jókora ácsolt kereszt. Ilyennek képzeltem el azt is, amelyen közel kétezer éve Krisztus kisen-

vedett. Egy gyermeknek állít emléket, akit tizenhat éves korában, „mint a szocializmus javíthatatlan ellenségét” halálra ítélték. Múltak a hónapok, az évek. A zsarnokság várt a bosszúval, mert számára öröm az ellenfél kínlódása. Két évig hagyták, hogy egy gyermek naponta azzal ébredjen, megéri-e a holnapot? Napközben szüntelen figyelje: a hóhér az ő cellája előtt áll-e meg, vagy továbbmegy! Úgy aludjon, hogy álmában éber maradjon; lelkében fölkészült legyen, ha pirkadat előtt a bitó alá rángatják. A zsarnoki hatalom élvezni akarta, ahogy a halál napról napra hatalmába keríti, és belefúrja magát az idegeibe. Már ott folyik az ereiben, és a mellkasában hideg csontmarokkal fonja körül a szívét, hogy csak annyit dobbanhasson, amennyit a szorítás enged, amennyit előre kiterveltek és engedélyeztek. Kegyetlenebb módszer volt ez, mint a csonttörés, rugdosás, verés, halálra kínzás, mert a test hamarabb kimerült és elpusztult, mint a lélek! „Jaj néktek! Mert ti építitek a próféták sírjait; a ti atyáitok pedig megölték őket.” (Lukács, 11: 47.)

A recski büntetőtábor bejáratánál egy fára golyószórót telepítettek, hogy az egész területet végig lőhessen. A 301. telek szélén Mansfeld Péter keresztje látja most az egész temetőt, és előre tekint a nemzetre. Mint ahogy Salvador Dalí fölfeszített Krisztusa lóg a keresztfáról az űrbe, Mansfeld Péter keresztjéről úgy kiált, vádol és figyelmeztet a lélek, amelyben Te szólsz hozzánk, Atyám: „Lásd, ember, mit cselekedett benned a gyűlölet!”

Szent Pétert fejfelé feszítették meg. Ő akkor vált éretté, amikor belátta, hogy nem végezheti úgy, mint a Mester. Mansfeld Péter, te sem a kötél, hanem a kereszten haltál meg érettünk! Nézz csak le, mennyi virágot kaptál. Mi is ide helyezzük fehér szegfűinket és a szívünket. Lásd, mint változott át holt kereszted az Élet Fájává, ahogy a nép lelke elképzelte, és évezredek óta kelmébe szövö, bőrre festi, fába, csontba vési. Mert itt a kereszt kitéphetetlen gyökeret eresztett, és ágai hervadhatatlan virágot hajtottak. „Valaki e kis gyermeket befogadja az én nevemben, engem fogad be; mert aki legkisebb mindnyáján ti közöttetek, az lesz nagy.” (Lukács, 9: 48.)

Élő jelképpé változtál, sírodban mi is ott fekszünk és naponta fölkelünk. Fölrázzuk szendergő gyermekeinket, és elvisszük otthonról, hogy időben beérjünk a munkahelyre. Naponta helyetted nyerünk meg újabb

versenyeket, pedig nem vagyunk élmunkások, mint te voltál, és kizsigeelve, szétzilálva bár, de milliókban továbbvisszük a szellemedet, mert haló porodban váltál eggyé a halhatatlan néppel, és ha végleg megfáradunk, melléd térünk. „Ha valaki én utánam akar jöni, tagadja meg magát, és vegye föl az ő keresztjét mindennap, és kövessen engem.” (Lukács, 9: 23.)

Összedrótozva

A hősi sírok között bolyongva elborzadva gondolok az összedrótozott, korhadó koporsókra és csontokra. Micsoda barbár bánásmód! Előbb úgy látszott, hogy csak a hitvány, széteső léceket akarják a durva fémszálakkal összetartani, de a csontokon ott is drótok vannak, ahol ládamaradvány sem található.

Ki vergődött értetek nyirkos, fénytelen, mocskos éjben, hogy rendes sírt ásson? Ki győzte volna a szaporodó hullahegyet tisztességesen eltemetni? Gödröt kapartak, s hogy beleférjete, dróttal gúzsba kötöttek, összecsomagoltak benneteket. A testnek már nem fájt, amikor a rozsdás drót csontig vágott. Ki gondolta volna hóhéraitok közül, hogy egyszer ez a tett is napvilágra kerül; hogy a holtakon elkövetett gyalázat majd élők millióinak fáj tovább, és e rég elporladt sebek forrásként újra vérezni kezdenek? Évtizedek, de még évszázadok múlva is megkérdezik tőletek, hóhérok: „Miért tettétek?”

A XX. század végén talán új folklór születik: a „testdrótozás”. A mélyebb jelentését még nem ismerjük, de a szokás ragályként terjed, és egyre kegyetlenebb. Temesváron 1989 decemberében a Securitate hóhérai szöges dróttal mezítelen, élő testeket tekertek körbe, mielőtt a szerencsétlenek kínban kiszenvedtek.

A történeteken tanulhatunk, és nemes érték lesz a fehér gyolcs, amelyben a halottait takarva több keleti nép is temetkezik. Lélekben, hőseink, lefejtjük rólatok a drótot és a koporsót. Fehér gyolcsba helyezünk, és átadunk benneteket az anyaföldnek, amely méhébe zár, hogy immár tisztán pihenjete. Itt várjuk együtt — Ti néhány arasszal lejjebb, mi meg idefönn —, hogy amiért meghaltatok, és amiért mi még küzdünk, megérjük e nemzet föltámadását.

Arccal lefelé

Az emberség máza alig néhány százezer év alatt rakódott a sok milliós éve fejlődő állatra. Ösztönvilágunkban lidérces, villogó agyarak, morgó, véres szájak, a sötétben huhogva repülő lélekmadarak és borzalmakat sugalló szellemek látomása kísért még ma is.

A halottaknak levágták a kéz- és lábfejét vagy a fejét, majd külön eltemették. Máskor hatalmas köveket hengergettek a sírra, vagy a gödör mélyén a testüket nyíllal, dárdával átverve a földbe szögezték.

Őseink babonás félelemmel rettegtek a holtak visszajáró kísértetétől, a rossz szellemektől, és mindenféle praktikával igyekeztek őket maguktól távol tartani. Ezek között előkelő helyen állt az a módszer, amikor a halottakat hasukra fordítva temették, hogy a szájon kiszálló lélek ne találjon magának utat fölfelé. A keresztény kultúrából lassan a primitív tudatig is elszivárgott a Biblia tanításának vulgáris értelmezése, hogy odalent a lelket a pokol tüze és az ördögök várják, ahol örök fogságba kerül, és keserves kínok között ég.

A rossz szellemektől való illetén menekülést több embercsoport a mai napig gyakorolja. Minél primitívebb, és minél gonoszabb. A butaság, az agresszió és a lelki sivárság testvérek. Az arccal lefelé történő temetést a cári rabtemetőkből is alkalmazták. Legutóbb nálunk bukkant föl, a 301. tábla hőseinek elföldelésekor.

A sztálini mintájú „szocializmus-kommunizmus” itt érhető igazán tetten. Miközben ideológiájában ateizmusról és anyagelvűségről prédikált, elvtársainak lelke mélyén babonás félelem élt a lélektől és a visszajáró szellemtől. Ezek a hóhérok csupán bábut nem égettek, hogy az általa megtestesített szellemet megsemmisítsék.

Micsoda ösztönös rettegés nyomán irtóztak a szabadság, függetlenség és emberi egyenlőség gondolatától, amelyért ti küzdöttetek, 301. tábla hősei, hogy arccal lefelé kerültek a földbe! Ez volt az utolsó erőfeszítésük, hogy szellemetek többé ki ne szabadulhasson, és ne járjon vissza kísérteni. Ez a rendszer itt bukott meg végleg.

A ti szellemetek azonban halhatatlan, és mindaddig itt „kísért”, amíg tudattal bíró ember él közöttünk. Sem összedrótózni, sem földdel, kővel

elzárni nem lehet, mert e gondolat az emberiség élő lelkiismerete. Benne van a magzatban, megszületik a csecsemővel, fejlődik az emberrel. Holta után megújulva, ujjongva szárnyal tovább, és a hantból ezernyi ággal életfaként bontja ki lombját. „Ne féljetez azoktól, akik a testet ölik meg, és azután többet nem árthatnak.” (Lukács, 12: 4.)

A megkínzástok

Hazudtak ismét, és mindig becsaptak. Csalárd módon törbe csaltak, elfogtak, majd egyre kegyetlenebb módon hajsoltak benneteket, ahogy erejüök növekedését érezték. Azután jött a gumibot, villamosvezeték, szöges csizma, kötél, tüzes vas, ki tudja, hogy az emberi agresszió miféle leleményei! Senki sem gondolta, hogy Európában a megtorlás a XX. század második felében ilyen ó- és középkori jelleget ölt; hogy ebben a korban még mindig annyi barbár, állati ösztöneinek parancsolni képtelen, primitív lény él, és ezeket sikerül egy eszme szolgálatában özszeverbuválni; akik hóhéraitokként, a „nép nevében” végrehajtották rajtatok a gyalázatot.

Horac McCoy regényében a vergődő lovakat lelövik, hogy megszabaduljanak a kínjaiktól. Rajtatok, embereken nem könyörült meg senki. Cin-kos hatalmak sunyi pillái meg sem rebbentek. Bebizonyosodott, hogy számukra az ember sohasem jelentett értéket.

A forradalom hősei számunkra aranyként csillogtak, és ez a fény bántotta a hóhérok szemét. El kellett hát titeket pusztítani, beledöngölni a földbe, hogy a kisszerű, a hozzájuk hasonló értéktelen, a nem gondolkodó, hanem vakon végrehajtó tömeg maradjon. De tévedtek. A szellemeteket, forradalmárok, nem lehet elpusztítani. A fájdalmatok belénk költözött. Minduntalan szóra nyitja szánkat, hogy világgá kiáltsuk bánatunk, és meghallják végre a hóhérok. „Ne félj, te kicsiny nyáj; mert tetszet a ti Atyátoznak, hogy néktek adja az országot.” (Lukács, 12: 32.)

Örök harcban

Mint amikor az elemek csatája dúl, és az összetornyosuló viharfelhők között villámok cikáznak; majd sisteregve, dörögve lángra lobban az egész világ, úgy folyik a harc tovább. Mert hősök és hóhérok többé már szét nem választhatók. Az anyag végső megmaradásáig, amíg a mindenségben atom marad, tovább szenvedtek. Ha hóhéraitok részecskékre szétszednek, mint kéményből a kiröppent szikra, amely a szélben sodródva kereng, úgy veszitek őket üldözőbe. Protonként taszítva-vonzva ellenpárokat a neutron, de e körből ki nem szabadulva. Az örök halál és félelem órája lett a hóhéroké; az örök élet és diadal a megkínzottaké. „Hát az Isten nem áll-é bosszút az ő választottaiért, kik ő hozzá kiáltanak éjjel és nappal, ha hosszútűró is irántuk? Mondom néktek, hogy bosszút áll értök hamar.” (Lukács, 18: 7-8.)

E kölcsönös vonzás-taszítás világában mindannyian egy máglyán égünk, mert minden kibékíthetetlen ellentét dacára itt e hazában együtt lakunk, amely szüntelen meghatározó volt, ha máglyát gyújtottunk. A jövőben pedig egyetlen atomkohóvá válik, ahol véres gyötrellemmel összeolvadunk.

A nyugtalan éj

Ki tudja, hányadszor járjuk be a 301. táblát? Hanttól gödörig, lyukaktól kopjafákig bukdácsolunk. Közben elmúlik a délután, és a fákon túl eltűnik a nap. Elmúlt a meleg fény és vele eltűnt a jóság. Följött a hold hideg fényel, és vele ismét a gonosz lett úrrá. Tudjuk, hogy fényt és sötétséget át kell élni, és mindkettőt vállalni fogjuk.

Nem mozdulunk sehová. Nem érzékeljük a napszak változását. Feledjük az egyre gyötrőbb éhséget és szomjúságot. Mágnes van e földben, amely idevonz bennünket, és tapadó lábunk nem ereszt többé.

A természet a legsodálatosabb, és itt hogy kifordította, elpusztította az ember! Immár Polüneikész pusztája lett a 301. tábla. Halottaink temetlenül fekszenek az alkony utolsó sugaraitól megvilágítva. Ezernyi An-

tigoné jön, hogy megadja nekik a végső tisztességet, de valamennyiőjük mögött ott ólalkodik Kreon, és durván elébük áll, ha temetni készülnek.

A 301. tábla hősei mindíg temetetlenek maradnak! Lelkük beleivódik a Kreonok agyába, hogy tudatuk megbomoljon, és egyetlen égő, önemésztő sebbé váljon, példájára minden népe ellen támadó zsarnokságnak.

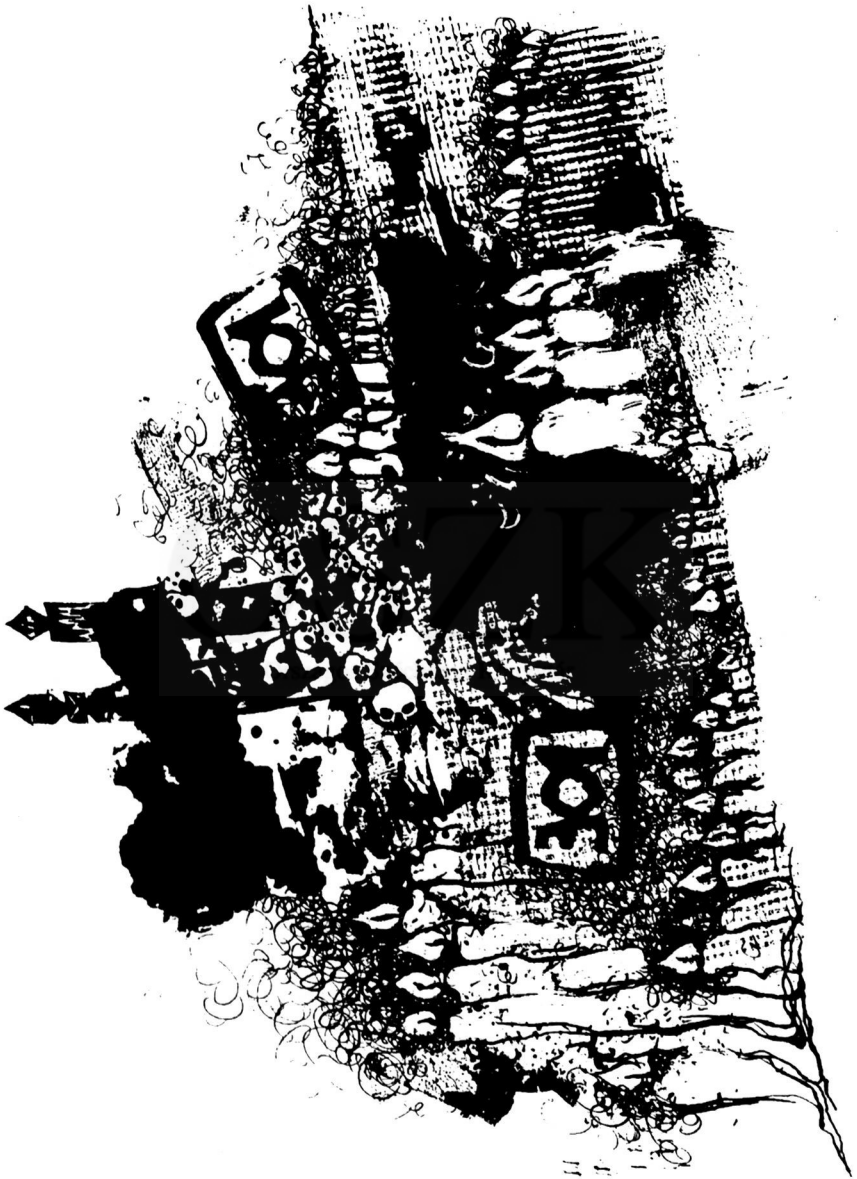
Az előző években ilyenkor, késő este már üres volt a temető. Most újabb látogatók jönnek. Ide vonz bennünket a gazból, bokrok ágairól, kopjafák csúcsáról szenvedve sóhajtó lélek. Mi csak a drótozott csontok fölött járunk, de a szellem már a hold sarlóján ül. Havonta megtelik jalkiáltással, és terhétől megszabadulva visszahull a porba, de minden hónapban megújul és fölszáll ismét. Ott lebeg messze előttünk. Már letéphetetlenül! Nincs hatalom többé, amely tébolyult erőszakkal megakadályozhatná a lelkek vándorlását, és ez így folytatódik, amíg a hold sarlója fölragyog fölöttünk, egészen a világ végezetéig.

Míntha kevés lenne már nekünk ez a fény, a hold csupán vékony acélszálként ragyog, ezért dideregve újabb mécseseket és gyertyákat gyújtunk. Nem rakjuk le többé a sírokra. Csöndben lépkedünk, hogy a sebtében kitépelt és szétszórt fű ne zizegjen, hátha odalenn megnyugosznak.

Ahogy markoljuk az imbolygó fényű gyertyát, a távolból már sem a nap sugarai, sem a hold fénye nem világít. A fölmelegedett faggyún áttűnik vékony, rózsaszín ujjunk. Elhagytuk a fényt, és helyette röntgenképként a csontunk látszik. Így imbolygunk, ezernyi csontváz, élőhalottként a halhatatlan holtak között, míg a faggyú a körmünkre ég, és eltűnik e látomás. De ég már az erdő és a gaz körülöttünk! Olthatatlan lángnyelvek jelennek meg a sírok között, mint egykor Krisztus tanítványainak feje fölött, és hirdetik a megváltást. Egyetlen, örökéő tűztengerré vált a lángoló csipkebokor.

Át a túlpartra

— Köszönöm, Atyám, hogy a 301. tábla lelkeit átviteted a túlpartra, és magad elé engedted őket. Amikor átkeltek, ki fizette vajon a révész díját? Mert akik a csónakba zsúfolták őket, erről megfeledeztek, és ezen a pénzen maguknak építettek kényelmes bárkát. Sok minden a vagyonon

múlik, Atyám! Mi, hátramaradók, elszegényedtünk, és az adósságot már nem tudjuk törleszteni. Te nagylelkűen elengedted a szállítás díját, s a révészed nem tartotta a markát, pedig tudta, hogy odaát se várja fizetség. Mindenkiel így cselekedtél, Atyám? Magad vagy a megbocsátás, és nem ítélsz a Pantokrátor kezével? Előtted egyformák lesznek-e vajon azok, akik a kis lélekvesztőn jutottak át, és azok, akik a luxusbárkán?

Ki vagy hát Te, Atyám? Vajon Te vagy-e az, aki már évszázadok, évezredek óta állsz az eke mögött, és tartod a szarvát? Te vagy-e a Nép, aki barázdát húzol nekünk, és minket e világban megtelepítettél? Életünkben talán Te vagy a legnagyobb utazás, egy emberhős, ideál? Arccal lefelé temetve is Te győzted le a megsemmisítő halált! Bárki vagy is, nem kutatom. "Könnyemmel mosom meg a lábod, Atyám, és hajammal törlöm meg." (Lukács, 7: 38-50.)

Magunk módján újratemettünk, ismét megsirattunk és szüntelenül emlékezünk. A jövőnk azonban mégsem itt, a 301. táblánál nyílik tágra. Hajnalodik. Fölkapaszkodunk a temetőt záró betonkerítésre, és kitekinünk. Szemünk messze ellát. Földeket mutat, ahol ma is milliók dolgoznak szorgosan. Ami születik, az ott termelődik majd, és nem a sírokban, de nem is a házakban, ahol az emberek egy része öltre megy a hatalomért. Kérdés, lesz-e még a millióknak föld, jövő és haza, ahol munkával a családra gondolhatnak?

— Atyám, ha a mindenség igazgatásában van is számtalan sürgős dolgod, ne feledkezz meg rólunk. Lehet, hogy a világegyetemben élőlényt máshol is teremtettél, és ezek kedvesek neked, de saját képedre és hasonlóságodra alkotott Embert csak itt találsz! Mielőtt fontos dolgaind intézésére tovább suhansz, nézz vissza a 301. táblára, és látni fogod, hogy milyen ez az ember, akit létrehoztál. Láthatod nyomorúságunkat és megérted, hogy szükségünk van Rád.

Nyújtsd hát a kezed, hogy megkapaszkodhassunk!

Utolsó ordítás a szarvassá változott fiúért

A tények

Volt egy családom. Negyedszázada alapítottam. Feleséggel, 24 éves lányommal és 22 éves fiammal éltünk közösségben. A gyerekeket szeretetben neveltük.

A fiam műszaki főiskolát végzett, és egy intézmény számítógépén programozott. 5000 forint volt a fizetése. Ebből kézhez vett 4500 forintot. Nénjével vidéki albérletben laktak, havi 5000 forintért. (Ez az olcsóbbak közé tartozott.) Fiam 900 Ft albérleti hozzájárulást kapott a munkahelyéről. (Ez visszatérítendő fizetéselőlegnek számított, amelyet szorult helyzetében kölcsönöztek neki, de ezzel az adóssággal már eleve a jövőjét emésztette.) Az összes „keresete” így 5400 Ft volt. Ebből fizette (volna) a lakást, a kosztját és az utazási bérleteit.

Napi háromszori étkezésre nem futotta. Nem volt pénz ruhára, betegség esetén gyógyszerre, tartalékolni nem várt kiadásokra, lakásra gyűjteni, esetleg koruk szerint szórakozni. Fiunk 1988 karácsonyától 1989. február 14-ig napjában már csak egyszer, egy tál meleg ételt evett. Az eredmény hamarosan leolvasható volt sápadt arcán, amelyet az orvosi vizsgálat így jegyzett: vérszegénység. A lelki torzulásáról senki sem készített kor- és kórképet.

Fél évtizeden keresztül középszintű fizetésekből két gyermeket felső szinten taníttattunk. A mellékmunkáinkért kapott kisebb-nagyobb pénz arra soknak bizonyult, hogy eligyuk, és „tisztességes” alkoholistaként bűt feddjünk; arra pedig kevés, hogy bármilyen lényeges vagyongyarapításba kezdjünk. Ezek a forintok eltűntek a hétköznapiak őrlőmalmában, hiszen meglévő hiányokat kellett velük pótolni.

A gyerekek sem voltak restek. A tanulás és a szabad idő rovására különböző alkalmi munkákat végeztek. Akár a mi esetünkben, az ő néhány száz forintjuk is kipergett a megélhetés rostáján.

A jövőkép

Leányunk utolsó éves az egyetemen. A szakmájában a megyében sem tud majd elhelyezkedni. (Kinek kell ma latint oktató tanárnő?) Valószínű, hogy annyi kezdő fizetést sem kap, mint az öccse. Férjhez menni, családot alapítani így nem is akar. Az egyetlen megváltás az lenne, ha megállna előttünk az „álmok hercege”, fölültetné a hófehér paripára, és elvinné a kirstálypalotába.

Fiunk is „beleért a korba”. Nősülnie kellett volna. Az apámék még nagy családban éltek, nyolcan voltak testvérek. A nevet továbbvivő gyermekek közül egyedül maradtam, akinek fia született. A családban ő az utolsó; ha neki nem lesz fia, és ha őt nem nekünk neveli, kihal ez a család is.

Kopogtatott hát a párnás ajtókon. (Ezek eleve azért készültek, hogy elnyeljék a hangot.) Egy előszobában végre megkérdezhettem, hogy mire számíthat. Megtudta, ha jól dolgozik, „szépen” előre mehet. A számlétrán fölfelé haladva, minden évben pár száz forintot emelhetnek a fizetésén. Évtized múlva akár 6000 Ft-ot is kereshet! (És megkezdheti az addig fölvetett, havi 900 Ft támogatás visszafizetését.)

Legalább szolgálati lakás, valamilyen lehetőség, kölcsön vagy segítség lenne, hogy leendő feleségét, születendő gyermekeit földél alá vihesse... Emlékezett szüleire, akik egyetlen, szűk mosókonyhában nevelték föl őket, és épp ő, a kisebb, az asztal tetején, mózeskosárban eszmélt öntudatra, mert abban a lyukban, ahol éltek, még egy kiságy már nem fért meg. Nem akart ilyen sorsot. Kérését elutasították. A családos embereknek sem tudtak lakást adni, hogyan juttathattak volna egy magányos fiatalembernek?

Másfél év katonai szolgálat várt rá. Nem előle menekült, a körülmények üldözték, mert közben az árak emelkedtek, a bére maradt. A gépének termelnie kell, hiszen nem azért szerezték be keservesen, hogy a sarokban álljon. Akit helyette odaültetnek, bedolgozza magát, s mire ő visszakerül, kezdheti előlről a szakmát, a számlétrát, harcot az évi százforintos fizetésemelésért. Az évek pedig kíméletlenül peregnek. A hozzá illő lányok már régen férjhez mentek, és mielőtt esténként fölkapaszkodik az albérleti szobába, összeszámálhatja a pénzét, hogy mire futja még: 10 deka parizerre vagy főzőkolbászra?

A menekülés

1989. február 14. Vászoncipőben, farmernadrágban, ócska bőrdzseki-ben felült fiam a vontra. A sportszatyorban egy váltás ruha volt, szappan és fogkefe. Egyedül vágott neki a nagyvilágnak. Korán megtanulta, hogy csak magára számíthat. Másodévben még a kollégiumba sem vették vissza, míg a vezető szülők gyermekei mind helyet kaptak. Ők ugyanis valami úton-módon mind „szegényebbek” voltak. Fiunk a mocsos és drága al-bérletekben megszokta a magányt.

1989. február 15. Elhagyta a szülőföldet. Bécsből földott egy táviratot a nényének, hogy „megérkezett”. Pedig úzött vadként most távozott végleg. Ki tudja, hová vezet útja? Hány év, mennyi küzdelem, gyötrem vár rá? Mennyi idő telik el, mire visszaüzenhet, hogy valóban „megérkezett”, és lesz-e még itt egyáltalán valaki, aki meghallja a szavát?

Bécsi csatangolása után Traiskirchen következett. Öreg kaszányából átalakított nemzetközi menekülttábor, amelyben sok száz szerencsétlen ember zsúfolódik. Két hét szigorú karantén után, amikor az udvarra se lehetett kimenni, egy szobában, emeletes vaságyakon 20 ember: férfiak, nők, gyerekek vegyesen kaptak helyet. A batyu a földön, az ágy alá tolv. Adtak nekik csajkát és kanalat. Naponta háromszor osztják az ételt. Zöld-séglevest. Sorban állnak, az örök figyelnek, mert itt könnyen villan a tör. Pár fillérjüket, amely bélyegre, levélre kell, a zokniba dugják, hogy el ne lopják. Ezt a „vagyon” éjjel is a lábukon hordják. Van, aki 20 éve él itt, és reménytelenül várja sorsa jobbra fordulását. Aki földadta, öngyilkosságba menekül. A világ bezárta kapuit.

Amikor lányunk híret hozta, hogy fiunk elment, csak néztük egymást. Nem értettük. A szavaknak még nem volt jelentése. Nem tudtuk földfogni, mi történt. Miért következett ez be, és miért épp velünk? Nem úgy neveltük a gyerekeket, hogy bizalmatlanok legyenek, hogy itt hagyják családjukat, hazájukat.

Ahogy a napok múltak, nőttön-nőtt a bánat és az aggodalom bennünk. Mi lett a fiunkból, és hová vitte balsorsa? Négy hétre megjött a levél. Végre egy cím. Azonnal menjünk érte, határozotunk, és hozzuk vissza elkóborolt fiunk!

Út a semmibe

Egy barát vállalkozott rá, hogy elvisz minket. Március 10-én, sötét hajnalban indultunk. Vittük a hamuba sült pogácsát, amelyet minden anya elkészít zarándok fiának. Erdősávhoz értünk, lassan világosodni kezdett. A félhomályból sűrke tömeg csapódott felénk. Hatalmas koppanás, üveg- és fémlemezcsörgés, fékcsikorgás, az árokban hörgés, vonaglás. Egy vemhes özsuta lelt szörnyű halált. A kocsi eleje összetört, a jármű használhatatlan, a kár nagy, s a befejezetlen út miatt tovább nő a szenvedésünk.

A tábor, a fiunk egyre messzebb... Gondolatban kinyújtjuk kezünk, de csak az őz tágra nyílt véres szemét látjuk. „És felemelé Ábrahám az ő szemeit, és látá, hogy ímé háta megett egy kos akadt meg szarvánál fogva. Oda méne tehát Ábrahám, és elhozá a kost, és azt áldozá meg égőáldozatul a fia helyett.” Áldozat az őz ma is, a fiú: Izsák helyett, amelyet Ábrahám kezében az utolsó pillanatban Isten cserélt ki. Két életet adott azért, hogy fiunkat megleljük.

A baljós jel után másnap ismét útra kelünk. Száguld velünk a kocsi, de mi mégis ólomlábakon járunk. Már ott szeretnének lenni, igazolva látni, hogy ez az egész szörnyűség tévedés volt. A fiunk bizonyosan a kapuban vár bennünket. A táskáját összepakolta, beül közénk, és együtt indulunk vissza.

Dél körül ott állunk a táborkapu sorompója előtt. Belépni tilos! Fiunk nincs sehol. A kapuőr fintorog, mérgesen bmondja a gyerek nevét. Idegen kiejtését nem nagyon lehet érteni. Különben is, mint később megtudjuk, a szobákban rossz a hangszóró. A táborlakók megkeresik a fiunk, és végre, háromnegyed óra várakozás, izgalom után előkerül.

A feje szinte kopasz. Úgy nyiratkoznak, hogy minél ritkábban kerüljön rá sor, mert erre nincs pénz. Kilókat fogyott. Sápadt, mélyről köhög, alaposan megfázott. Ágya a nyitott ablak mellet van. Az átélt izgalmak miatt kiújult régi betegsége, a két tenyerén szinte már nincs bőr. Megtört szeme mélyen ül. Úgy jön elénk, mint egy alvajáró. Tudja, hogy nem lehet meghátrálni. Érzi, tovább kell lépnie a megkezdett úton és ehhez nem szabad, hogy elveszítse a fejét.

Szinte megszólalni sem tudunk. A sírástól gyötrődve, elfúló hangon minduntalan csak azt ismétljük: „Gyere velünk haza, gyere haza, kisfi-

unk!” De érveink nincsenek, nem tudjuk indokolni, hogy miért jöjjön vissza, és mi vár rá, ha megtér.

Állunk a márciusi szélben borzongva, ölelkezve, jajgatva, mint akik az eszüket veszítették. A sorompó mintha most is közöttünk volna. A mocskos, poros környezetben, egy szemetes kuka bűdösödik mellettünk a fa alatt. A kapuból fegyveres őrök jönnek, körbevesznek, mint egy bűnözőt. Elszakítanak bennünket, igazoltatnak, lapozgatják az útlevelünket. A hatalom és a brutalitás a világon mindenütt hasonló!

Múlik az idő, a haza messze, vissza kell térnünk. Előkerül a nyomorúságos hamuba sült pogácsa, az utolsó falat hazai útravaló. Néhány fölvételt készítünk a megtört fiúról. Végül kibuggyannak a végső sikolyok válás előtt: „Gyere haza, fiunk!”

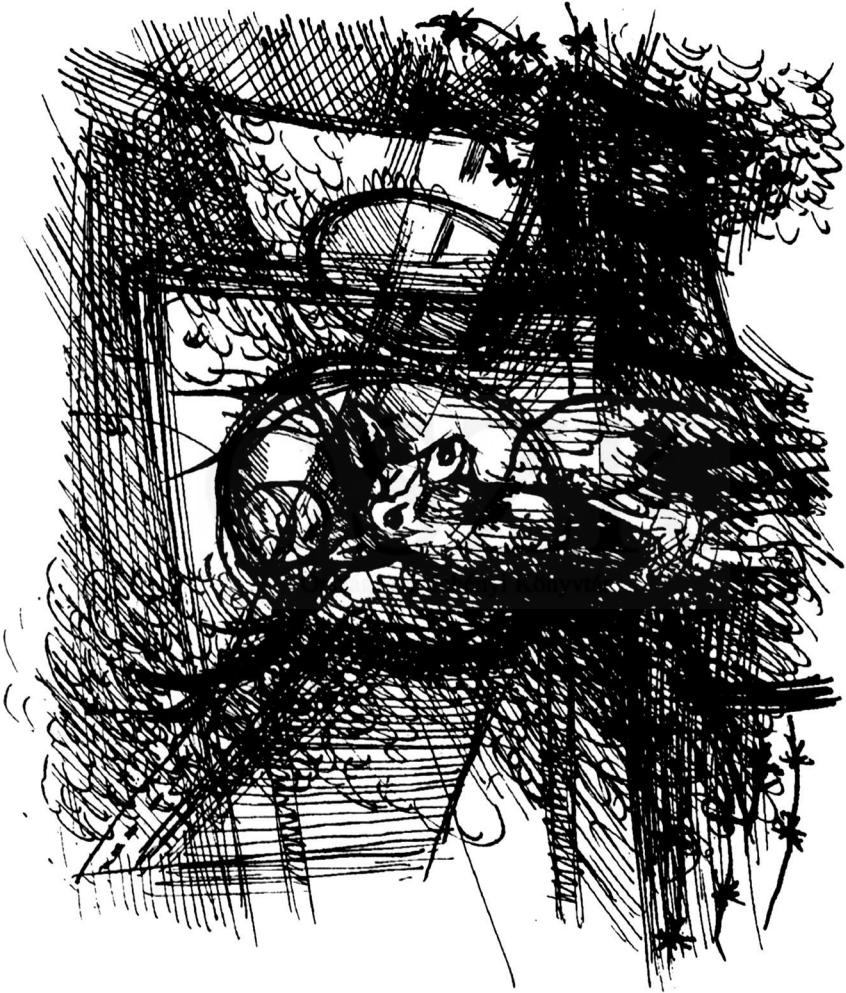
„Soha többé! »Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik, lelkem úgy óhajt uramra és hozzá fohászkodik.« Nem előletek mentem el, hanem hazát keresek, amely befogad, élni hagy és jövőt nyújt. Tudom, hogy nehéz hónapok jönnek, de erőt ad a remény, hogy végül is megéri. Itthon épp a remény az, ami teljesen hiányzott.”

Kifogytunk a szóból és a könnyekből. A sorompó mögött kanyarodik az út. Szemünk rátapasztjuk fakó alakjára, amint megy és távolodik tőlünk. Egyszer néz hátra. Neki is nehéz lehet a szíve, mert egész testében remegett, amikor megölelte az anyja. Nem integet többé. Elvész a kaszárnya-kőrengetegében.

Hazafelé, amikor elhagyjuk ezt az országot, mintha a szívünk maradt volna ott. Ilyen nehéz lélekkel még sohasem léptünk hazai földre.

Az utolsó ordítás

Hallanotok kell, hogy fájdalmamban ordítok! Ne higgyétek, hogy az egyéni szenvedés csak nekem fáj, és nektek ehhez semmi közötök! Számot kell vele vetnetek, hogy több mint négy évtized óta hogyan sáfárkodtatok? Hogyan építtettek piramisokat és palotákat magatoknak, miközben a gúlarakó dolgozott és elnyomorodott! Egyik helyen a kötőmeg szaporodott, másikon pedig mindjobban egy lyuk tátongott, amelyen át ma milliók keresik a kijáratot.

Bányatóra nem szoktak építeni! Aki innen kivánszorog, többé nem jön vissza. Azok mennek el, akik majd öregségünkben fáradt lelkünkre ajtót nyitnának, ölükbe emelnék fejünket, és az utolsó percben megsimogatnának.

Mondjátok, miért bőgnek a szarvasok?

Küzdelemre szólítva a párjukért.

Mit jelent a „pár”?

Áldozatot!

Mi az áldozat?

A túlélésért vívott harcban egy vércsöpp, amely nemzetünk megmaradásáért, utódaink fogantatásáért, megszületéséért és fölneveléséért hullott az oltárra.

Te is ilyen áldozat voltál nekünk, fiam, de lásd, rossz magvetőnek bizonyultunk. Szállsz majd erdők, szántóföldek fölött, végtelen tengereken, és valahol beleszordulsz a népek óceánjába, ahol föloldódsz, elmerülsz.

Itt maradtak ruháid, kedves tárgyaid. Anyád kimosta, rendbe tette valamennyit. El kellene végre rakni, de nem bírjuk. Hazavárnak ők is, hasztalan. Rettenetes az érzés, hogy többet nem nyúlsz hozzájuk.

A sebből a vér lassan folyik. Olyan seb ez, amely már soha be nem heged. Miért kellett ennek így lennie? Miért vettek el embertelen emberek? Miért szakították szét ezt a családot? Kérdéseimre miért nem adnak feleletet?

Még az oktan állat is ordít, ha elveszik tőle a kölykét, vagy elrabolják a párját. Csak az ember maradjon néma, ha kifosztják? Én is ordítok utánad:

„— Gyere haza, fiam, mert erdőn, mezőn járva szarvassá válsz, és ajtónkon fejed többé be nem fére!”

Egész életemben itthon ülök, és csöndben hallgatok. Minden csöngetésre elsőnek rohanok, és nyitom az ajtót, hátha te állsz mögöttem, úgy, ahogy télvíz idején egy szál ruhában elmenekültél. Nem kérdeznék semmit, csak megölelnék, mert vér vagy a véremből, és életünk, halálunk egymásból fakad!

Levél a távolból

„Lábam az otthon küszköbére nem lép már, csak kőre. Szájam nem iszik már pohárból, csak tiszta forrásból. Szarvam ajtón be nem térhet, csak betér az völgyekbe, csak járhat az lombok közt.”

Érintés

A Magyar Televízió szakembereivel járjuk a vásárhelyi határt. Kopáncson dédszülcim emlékét és az egykor virágzó paraszti életet kutatjuk. Visszamerülünk a múltba, hogy fölhozzuk elsüllyedt Tanya-Atlantisznak néhány hangulatát.

Dédanyám, Rátz Julianna korán férjhez ment, és elkerült szülei tanyájából. Sok szenvedést ért meg. Gyermekeinek egy részét korán elragadta a halál. Megismerte forradalmak és a két világháború poklát. Az érzékeny lelkű asszony a gyötrelmek hatására Isten felé fordult, és mind többet járt a vásárhelyi nazarénusok gyülekezetébe. Hite elmélyült, és e világot inkább a túlvilággal látta összefüggésben.

A hajdani pogány emlékekből számára megmaradt Földanya: az életet adó termőföld, amely bajban segít; amelyből magunk is kinőttünk, és ahová majdan megtérünk. Mint a természet gyermeke, jól ismerte az elmúlás következményeit. Amikor több mint negyven évvel ezelőtt levitt a tanya mögötti ér kiszáradt medrébe egy bomló állatetetemet megmutatni, elmondta, hogy mindannyian így fejezzük be. Ez a test sorsa.

Az ő életfája a vásárhelyi talajba kapaszkodott. Gyökerei mélyen szétágaztak, és Földanyából táplálkoztak. Ez a fa évszázadok során terebélyesedett, és törzse a felhők fölé növekedett. Ágai között helyet kaptak a családok, törzsek, nemzetek. Csak a szemem kell behunynom, és dédanyámat ismét látom, amint sietős léptekkel jön felém a dűlőutakon. Kendője kibomlik és úszik utána a friss tavaszi szélben.

Álmodom vagy ébren vagyok, amikor szelleme újra előttem jár? Nem kérdez semmit, csak átkarol. Annyit mond: „Sokáig aludtam, kisunokám.” Emberöltőnyi messzeségből érzem azt az érintést, amelyet akkor kaptam tőle, amikor lágyan fejemre tette a kezét, és ott, az ér alján magyarázni kezdte az élet értelmét.

Michelangelo a Sixtus-kápolnában megfestette Ádám teremtését. Az űrben lebegő Isten ujját nyújtja a sárból gyúrt ember felé, és átadja neki

az élet szikráját. Még él drága jó anyám, aki 80 évével egyre nehezebben ballag, hogy vasárnaponként ott lehessen az Újtemplomban, hittestvérei között. A világ legjobb édesanyja. Van szerető feleségem, aki mindig mellettem áll. Ezek az asszonyok töltik ki életem napsugaras oldalát, amikor megsimogatnak. Mégis, csillapíthatatlan éhséggel gondolok vissza, és ismét vágyom arra a pillanatra, amikor dédanyám fejemre tette a kezét. Mint Ádámban Isten, szeretetével ő is egész lelkét sugározta belém.

Ilyen érintés hiányzik a XX. század emberének, s ha megkapná, megjobbulna a világ. Ahogy múlnak az évek és hajamban sok-sok ezüstsál vegyül, mind többet gondolok a jóságos teremtő kézre. Dédanyám a tetejelen fa tetején, a negyedik dimenzióban vár. Nyújtja a kezét, és én várom az érintését.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Anyám szeretete

Késő ősre járt az idő, amikor — a skorpió jegyében, az enyészet hónapjában — anyám áldott teste világra hozott. Szeretetlenben fogantam és születtem egy ellenséges világba, amelyben néhány hónappal korábban már eldőrdültek a második világháború gyűlöletben gyártott fegyverei, és megállíthatatlanul folyni kezdett az ártatlan vér.

Légópincében, idegen megszállás alatt, nélkülözések, kismizmizések között, fűtetlen szobában, hústalan és kenyértelen ebédeken egyetlen csodálatos lelki táplálék melegített és tartott életben, az Isten áldását nyújtó anyám szeretete.

Máig ő a közvetítőm. Amikor a lélek esendő, és a test vágyai uralkodni kezdenek; amikor keressük és tétova lábunk nem találja a Krisztushoz vezető utat; amikor nagy bajunkban és bánatunkban úgy érezzük, hogy kutató lelkünk nem leli az Urat, és nincs számunkra segítség; amikor kitaszítottak, betegek és fáradtak vagyunk; gyermekeink távoli földrészen és itthon nem találják a haza és hozzánk vezető ösvényt, akkor megkérem édesanyámat: „Imádkozz érettünk.”

Kicsi, fáradt, holdfényhajú asszony. Nem kérdezi, miért éppen őt, és miért arra kérjük, amiért könyörögnie kell. Más gyerek pénzt kér, ruhát, élelmet, egy tárgyat, amely kedves neki. Én imát kérek tőle, mert tudom, hogy a legnagyobb ajándék, amit az ember e földön kaphat, ha az édesanyja érte könyörög.

Anyám összekulcsolja a kezét. Imádkozik. Mind kevesebbet önmagáért. Erre már nincs szüksége. Annál többet a családjáért, mert számunkra egyre jobban hiányzik a kegyelem, amely korunkban áhított kincsesé, „fogyasztói terméké” vált; amelyből mind több kellene, de egyre kevesebbet kapunk.

Anyám fohászkozik. Az ő jósága kulcs, amely megnyitja a kaput Istenhez, és rajta keresztül árad felénk a szeretet. Napon fölizzott bőrünk belemerítjük e gazdagon áramló, hús patakba, és enyhülést kapunk.

Anyámat sohasem láttam betegnek. Gyakran panaszkodik, főleg az utóbbi időkben. Nyolcvannégy év terhével roskadozik a teste, és elmondja: „Elfáradtam, fiam.” Amikor a sápadt téli nap megbágyad, és az alkonyati szobában a fények sorra kialusznak; amikor már csak őszi fejen tükröződik elmúlt ifjúsága, s megkopott harcainak tüzében kialszik az utolsó szikra, megkérem anyámat: „Imádkozz értünk.”

Távolról érkezik vissza a lelke a kis szobába. Úgy látom sötétbe burkolódzó testét, ahogy pásztor hallja a pusztán a távoli faluban konduló harangszót. Összekulcsolja a kezét. Nekem nincs más tennivalóm, csak be kell hunyni a szemem, és kitárni a szívem, hogy befogadjam felém áradó melegét.

Hányszor mehettem volna boldogabb tájakra, ahol a fény szebben ragyog a pálmák levelén, mint itt a síkon, a kalászos hegyén. Ötvenhat telén, amikor a reménytelenség százezreket üldözött mesze földre, csak egy Nyugat felé tartó kocsira kellett volna fölkapaszkodnom. Még évek múlva is jöttek a hívó levelek, barátok, egykori osztálytársak szólítottak: „Gyere, minden készen vár.” Most talán szállhatnék tengerek, hegyek, tarka mezők és arany fodrokkal hullámzó óceánok fölött. Tudásom és akaratom alapján lehetnék talán megbecsült, ismert fiad, anyám, de a te szereteted itthon tartott. Tudtam, hogy egyetlen gyermeked vagyok, aki virággá nyitja benned az életet. Nem akartam, hogy amikor elmegy a gyülekezetedbe, és úrvacsoraosztáskor az ajkadhoz emelt kehely szélén lecsordul Krisztus vére, arcodra a te gyötrelmed vérveritékévé száradjon.

Most, hogy már a templomba sem bír vinni a lábad, én teszem össze a kezem, és imádkozom érted az úrasztala előtt. Szóra nyílik a szám, hogy könyörögjem érted, s úgy járok, mint a tömeg húsvét előtt, miután megmentendőként Jézus nevét akarta kiáltani, de mikor megszólalt, a Barabásét harsogta. Nem én beszélek hozzád, mert ajkaim közül a te fohászkod száll. Érted imádkoznék — és médium leszek csupán. Általam a te könyörgésed árad értem, és előnt a boldogság. Sírnék, de nem tudok, mert oltalmazó palástként ölel át a szereteted. Fürdök e kegyelemben, amely csodálatos kincs és az megfizethetetlen, hogy számomra megadatott. (Bárcsak tartalékolni tudnám azokra a napokra, amikor már nem leszel; amikor megtört

ujjaid többé nem kulcsolódnak imára érettem; amikor e meleg palástod végleg lehull vállamról, és a hideg világban kiszolgáltatottan didereghetek szeretetre éhesen.)

Mit adhatnék én neked, így anyák napja táján, amikor a hitetlen is egy szál virágot dob anyja ölébe? Közelebb simulok hozzád. Két ősz fej találkozik, és szárnyalok a szeretetedben.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÚJ DIMENZIÓK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A Sóstó

A tavat a széles Sós-pusztta úgy öleli körül, mint ahogy a vajúdasban meghalt anya méhe örökre magába zárja megfúlt magzatát. A mezőn nem nő más, csak elvétve pár szál tövises gaz. Nyáron a föld kiszárad. A vakszik kiveri, és fehérlik, akár a lehullt zúzmara.

Az árnyéktalan forróságtól eltikkadt barmok néha kitörnek a gulyából, és a messzi vizet szimatolva, nyúlós nyálukat csurgatva, lebaktatnak az ősi itatóhoz. Rózsaszín orrukat beledugják a fölhevült posványba, de hirtelen kikapják, mintha parázsba ért volna. A víz, akár a lág, vörösre marja a nyelvüket, és hiába isszák, szomjukat nem csillapítja.

Szomjukat nem oltja, kín az állatoknak!

Ősszel a zuhogó eső mászkos latyakot dagaszt a pusztán. A birkák inukat verve tapossák a hideg sarat, és elárvultan bégetnek elmaradt bojtárak után. Az országút messze, a vasút az ég alján kígyózik, csak a vonatfüty hallatszik néha, mint elhaló sikoltás.

A tóban sohasem nő nád, káka, gyékény. A vízbe dobott fadarabra só rakodik, körültokolja, és a mélybe húzza; még a szurkos ladik alját is elmarja. Hal sem él a tóban. Hajdan egy horgász, dolgavégezetlen, néhány élő csalihalat dobott a vízbe. Kopoltyújuk mint fésző rózsza kinyílt, kirojtólódzott és elszíntelenedett. Pikkelyük elveszítette a csillogását, hasuk a napnak fordították, így himbálódtak, sodródtak a hullámok hátán oszladozva.

Néha vándormadár érkezik. Lehuppan fáradtan a tocsogósba. Halászni indul, de hasztalan, éhét elverni nem tudja. Míg gyanútlanul jár-kél, lábára fehér kolonc tapad, és perceről percre nő, akár a kristály a zsinég végén. Nem repülhet többé, ereje elszáll, s a szél fehér tollát borzolva, úgy fújja tova a víz tükrén, mint könnyű vitorlást.

A tó környéke régi lakóhely. Már az ősemler is itt vert tanyát. Az ifjakat gyakorta idehózzák tanulni, hogy föltárják és megismerjék a múltat.

Évezredek, évszázadok suhantak, sírra sírt hantoltak. Korhadó csontvázon csontok nyugosznak, fölötte oszló hullá; így mutatva a történelmet ásónyomról ásónyomra.

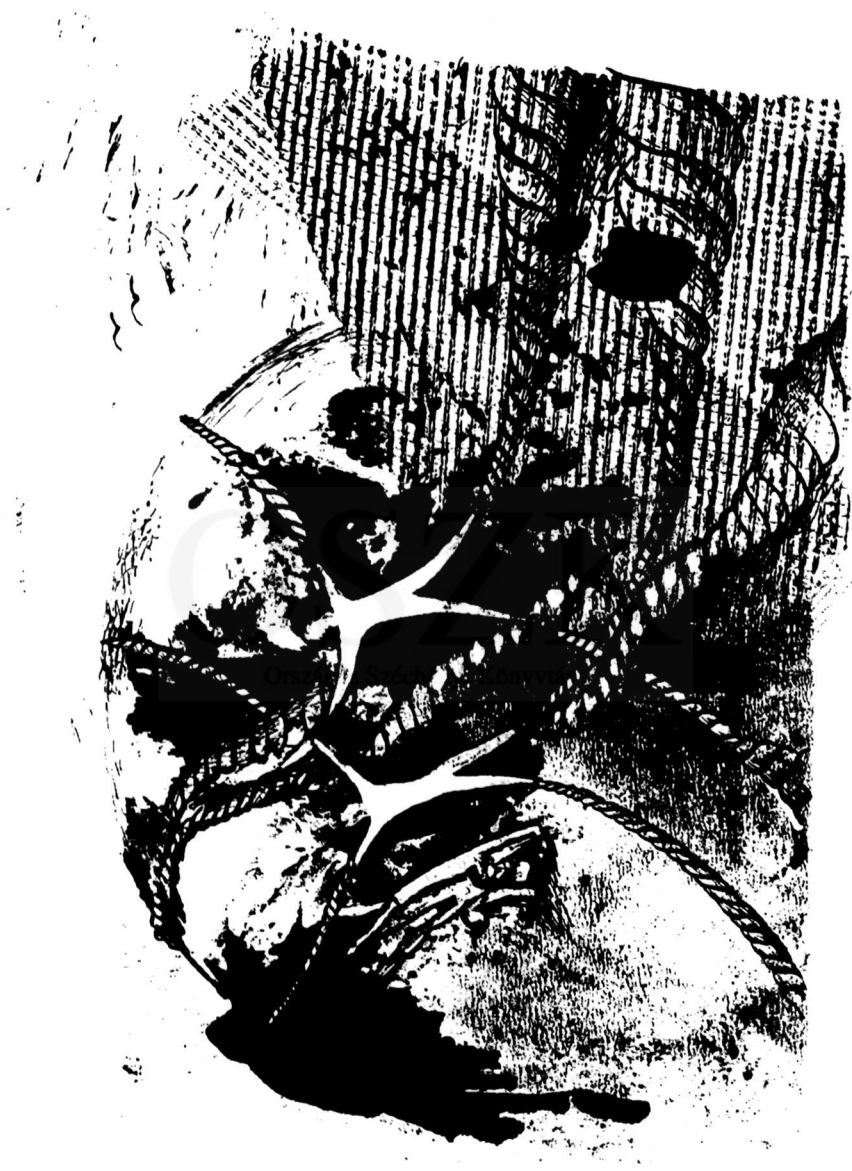
Egy-két család mállott falú tanyákban él ma is a tó partján. Vízre szállnak, és kivetik lyukas hálójukat. Tudják, hogy semmit sem fognak, de mindennap bizakodnak. Mindennap új reménnyel húzzák a szerszámaikat. Béna apa szorgalmasan tanítja csapdaállításra, törvetésre vak fiát. Naponta többet tud a fiú, s az apa egyre ügyesebben magyaráz.

Egykor költő tévedt erre, és döbbenve kérdezte: „Miért lakjátok e vidéket, hiszen Haláltó ez.” Az emberek bosszankodva felelték, s haraggal kiáltották: „Mert nekünk szülőföldünk és hazánk!”

Látnok, jós, táltos, nem egy akad közöttük, s dobot ragadva, pergő ujjakkal, forgó révületben kiált: „Áldozátok föl a legszebb birkát!” Az emberek mind panaszoják: „Egyetlen jószágunk ez a kos.” A sámán tovább járja kerge táncát, míg sikolt az élet a kés alatt, s földre csordul az utolsó csepp áldozat.

Nem maradt más, mint pusztá testük, s testben a legyőzhetetlen, nagy remény, hogy ad az ég esőt, nap éltető fényt, föld termékeny rögöt, mező gyenge füvet, s így jutnak tovább mindahányan, ropogós csárdástáncban összeölelkezve, egymást támogatva.

Nem itt születnek a boldog órák, a nászuk is fájdalmas szeretkezés, de csüggedni, elbukni nem szabad!

Ars poeticák

Ars, 1950-es évek

Az embert le lehet győzni, de elpusztítani nem!

Ars, 1963

Ha kell, veled pusztulok, de akaratom és erőfeszitésem szerint inkább együtt megyünk a halhatatlanságba.

Memento

Az emberiségen a kultúra olyan vékony, mint tojáson a héj.

Az emberi civilizáción az európai réteg úgy áttűnik, akár a hártya.

Ezekhez képest a vásárhelyi parasztnak belső értéke leheletfinom, de csillogása olyan volt rajtunk, mint az aranyfüst.

Az ilyen védtelen és drága réteget a történelmi idő horzsakőként lekoptatja.

A vásárhelyi parasztság kultúrája hámló bőrként levedlett, és mi mezítelenül maradtunk...

Búcsú

A zenét csontomban hallottam, a színeket agyamban láttam, a tánco-
mat eltáncoltam. Volt borom, megittam; a szeretőm megszerettem, a folyón
túlra ölet fogam közé harapva már nem kell vinnem.

Javakat nem harácsoltam, de termékeny utódokat hagytam, akik nem-
zedékek múltán milliókban föloldanak. Ha gúnyámra földet húztok, a
folyóba mezítelenül léalok: a sorsom egyedül vállalom.

Amit magammal viszek, ne a levetett ruháim között keressétek! Az iszapos túlpartra magányosan érek. Magam után lábam nyomát hagyom, hogy aki utánam jön, száraz útra lépjen.

Tanya-Atlantisz

Álmomban gyakran repülök. Karom, mint kiterjesztett madárszárny könnyen tart a magasban, és súlytalanul lebegek a táj fölött. Tanyák és bennük arcok jelennek meg előttem. Ez a látomás egyre sűrűbben ejt varázsába, ahogy az évtizedek múlásával az épületek és az emberek mind távolabb kerülnek. Hozzám a megszépítő messzeség és az elkészülődés hozza őket közelebb.

Lelkem kohójában parasztok és tanyák olvadnak egybe, ahogy mindig is összetartoztak, hiszen valamennyien romlandó anyagból éledtek, és pusztulásukkal visszatértek a földbe, ahonnan vétettek.

A jól ismert alakok úgy lépnek elém, akár a magyar történelem hajnalán a sámánok. A táltos áldozatot hoz, mielőtt fölmászik az égig érő fára. Leöli legszebb állatát. Vérért szájába víve fölkapaszkodik az életfa lomb-sátrába, hol elvész az alant maradók elől, hogy ég és föld között lebegve találkozzék elődeinek szellemével, s mint galamb a csőréből, ajkai közül étellel itassa meg a régóta bolyongó szomjazókat.

Látom a tanyák népét, amint hajlong, dolgozik, fárad a messze világító, fehér falak előtt. Azután jön a kegyetlen áldozat, amely minden addigit fölülmúl. Ha századokkal azelőtt épített, az alapba rejtette kakasát, aszálykor esőért fohászkodva kútba eresztette legkisebb lányát, és megjött a várva várt áldás.

Pusztulni kellett mindennek. Oda a föld, rommá vált a tanya, nem bőg többé a jószág, nincs család, se szeretet. Tanya-Atlantisz elsüllyedt. Egyetlen, hatalmas áldozat az egész táj, és őszi esővel vére csorog aombok közül, mert gazdáik magukkal vitték életüket, és eltemették jövőjüket. Sámánokká váltak, hogy följussanak a fa csúcsára, az égen túli birodalomba.

Csak be kell hunyni a szemem, hogy ismét előjőjjenek. Sok-sok évvel ezelőtt, egy csendes karácsonyi estén, amikor az istállóként befogadó mosókonyhában már elpihent a feleségem, és jászolként álló ketrecében a

gyermekem, a hóvatták puha neszében a rádióból fölhangzott Johann Sebastian Bach H-moll miséje. Azóta megvettem a lemezt, de egyszer sem hallgattam meg. Nem akarom megtörni a varázst, amelyet egykor átéltem. Mert, ha befelé figyelek, akár a lombegekbe távozott arcok, ezek a hangok egy pillanat alatt újra megelevenednek bennem. Agyamban és szívemben hallom a végtelen zenét, amelyből annyi szeretet árad felém.

Ledőlt tanyafalból magányosan mered föl a pusztaságban egy üres ajtó, amely mögött nincs már meleg szoba, asztalon nagy Biblia, és hiányzik a gyermekzsivaj. Ezen a kapun keresztül sorra távoztak azok, akik most visszaintegetnek.

Ha eljön a perc, amikor megmosom a lábam, és a föld porától megtisztulva, e nyitott ajtón át magam is sámánként jutok el a fához, hogy fölkapaszkodjam, arra kérem Istent, újra idézze föl bennem a szeretett zenét. Előttem járó őseimhez pedig azért fohászok, hogy nyújtsák kezüket, mert az életfa sima derekán nehéz lesz fölmásznom. Intésükkel legalább az utat jelezzék, amelyen hozzájuk eljuthatok. Nem ezen a tájon emelkedik a japán Najarama hegy, ahová hollók lakomájául égbe temetve mások cipelnek föl. Az egyedül való küzdelmet régen megszoktam.

Magyar szamuráj vagyok, aki ezer sebből elvérezem. Földanyám, az ágyékdoból nevelt életfát erősen tartsd, mert ágain ismét hozzád jutok vissza. Ne sárral tömd be a szám, hanem éltető emlőd add. Gyökereid közül egy lehessenek, amely új hajtást nevel.

Eléd járulok, és belemártózom a folyóba, hogy fejemre csorgasd a megváltás vizét, amely táplálja a tetejetlen fát. Parasztkrisztusként bocsásd vállamra e táj cserzette kérges kezeket, hogy áldást hozzon rám a munkájuk. Kérlek, adj esőt, hogy e fellegektől elvadított égből megeredjenek könnyeid, mert különben szomjan halunk, és Földanyánk sem táplálhatja tovább a fánkat, amely eltart bennünket idelent és odafönt. Mert, ha útnak indulok, nem a lélekharang zúg utánam, hanem az én lelkem kondul értetek.

Amikor már ott leszek a tetejetlen fa lombjában, ahol a mezők illatosak, a „hosszú úton” sarumra pedig nem tapad több sár, arra kérem Teremtőt, hogy kihunyó tekintetemben magammal vihessem a tanyákat és az embereket. Ez legyen az utolsó kép, amely e világban elmerül bennem!

Élni!

A lila nap vércseppként a látóhatárra buggyant. A téli alkony párájában sugaraiból még egyszer sziporkázó tűzijátékot rendezett, azután fénye — akár az ájulásba zuhanó ember — elterült a földön, és a lopakodó homály ráfeküdt.

A szoba, mint egy léghajó, kiemelkedett a város háztömbjei közül, és elszabadulva lebegni kezdett. A bútorok lassan eltűntek, kiszóródtak az ajtón és az ablakon keresztül. A félhomályban csak a heverő fehér, szögletes körvonala látszott középen, lepedővel letakarva, akár egy oltár.

A sarokban bekapcsolt és ottfelejtett rádió szólt. Csak a hangját hallottam. Beethoven IX. szimfóniájának dallamai szálltak, de abban a lebegésben, ahogy az elárvult szoba forogva, táncolva úszott át az épületek egyre zsugorodó tömege fölött, a zenét már nem is a rádióból hallottam. Úgy tetszett, mintha távoli orgonán hosszú és vékony ujjaival egy nő játszott volna.

A heverőhöz léptem, és óvatosan leemeltem róla a lepedőt. Alatta, akár egy balzsamozásra váró fáraónő, mezítelenül, halovány bőrrel, könnyökbe behajlított kézzel, tenyerét vállára helyezve, szorosan összezárt lábbal, mozdulatlanul ott feküdt egy fiatal asszony. Csukott szemét nem nyitotta ki. Ujjam hegyével érintettem és összeborzadtam. A hideg test meg sem moccant.

„Gipszből mintázták talán, vagy márványból faragták ki? Hogy került ide a sötét szobába, ebbe az árnyékvilágba?” — gondoltam.

Félelem, magány és vágy egyaránt ostromgyűrűbe zárt. Kibújtam a ruhából, és a tökéletes arányú asszonytestre csupaszon, szorosan rásimultam.

Lassan fölmelegedett. A szemhéja megmozdult, és karja a nyakam köré fonódott. Éreztem, amint a vér ismét megindult az ereiben, szeme csillogni kezdett, és forrón magához szorítva, így suttogott a fülemben:

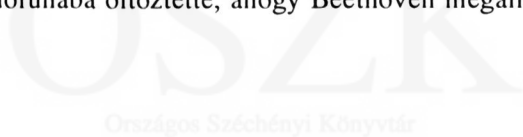
— Szeress engem!

Minden porcikájával remegett, bőrével a bőröm újabb és újabb tájakra vitte. Amint forró, nedves testébe merültem, és elöntött bennünket az élet tüze, mind a tíz ujjával belém markolva, húsomba kapaszkodva, csontomba, szívembe, lelkembe bújva, mintha szakadékból igyekezne, fölhúzatta magát e világba. Hátamon összekulcsolt lába, szorító karja és öle minden mozdulatából éreztem, hogy oly hideg és sötét létből menekül, amely még idegen fiatal életétől.

Orgonaszón, téli ködön, lebegésen keresztül megsejtettem, hogy ez a forró nász a lét győzelme a lopakodó árnyak fölött, és még az élettelen követ is föltámasztja, akár a sárból alkotott férfit Michelangelo freskóján a teremtő Isten ujja.

Fémből, energiából csiholva, a szobába egy szemvillanás alatt fény áradt. A helyiségben minden változatlanul pihent: a bútorok; a könyvek, a vázák; a ház sem lebegett többé, erősen állt vasból és betonból összegyúrva. Az asszony orcáján kialudtak a napok óta nyíló lázpipacsok, és csupasz testét az ezer torokból áradó Örömóda, az ártó, idegen szemek elől olyan letéphetetlen védőruhába öltöztette, ahogy Beethoven megálmolta.

Lépcsőház

- Régen láttalak, Szampó.
- Tíz éve találkoztunk, Mirmidó.
- Gyakrabban is érintkezhetnénk, hiszen egy házban lakunk.
- Sok az emelet.
- Gyorsan múlik az idő.
- Nem változtál, Szampó. Fehér a kezed.
- Fehér.
- A melled is az.
- Hogyan tudod, hiszen sötét volt.
- A lépcsőházban mindig sötétség van.
- Itt történt, valamelyik emeleten. Talán éppen ezen, amelyik következik.
- Lehet, hogy két szinttel följebb. Pontosan nem emlékszem rá.
- A mellem színére, hogyan emlékezel? Évtizede történt...
- Azért vélekedem, mert tapintottam.
- Miből gondolod, hogy fehér?
- Az ember érintéssel is érzékeli a színeket. A combod is fehér volt, Szampó. Sima és selymes. Csak az öled fekete. Egyszerre érdesnek éreztem, és nedvesnek. Azután minden vörössé változott. Kigyulladt a testünk, és lángoltunk. Tűz égett benned, Szampó.
- Miért tetted?
- Mert sötét volt.
- Hazudsz!
- Hazudtam. Azért csináltam, mert nem tudtam eldönteni, férfi vagy-e, vagy nő? Tudod, a hangod miatt. Mély és erős. A hajad meg rövid és kemény. Magas vagy és vékony. Kipróbáltalak, hogy meggyőződjek rólad.
- A színem is tapintással találtad el.
- Csak hat érzékem működik. A többi elromlott. Táncolnál velem?

- Tudod, hogy szeretnék mulatni.
- Szabad?
- Örömmel.
- Dobd le szemed tüzéről a fátylat.
- Lépj mezítelen a lángjaiba.
- Megperzselsz.
- Hallom ereid lüktetését.
- Halántékod dobol az arcomon.
- Tombol bennem a láz.
- Bontsd ki csípőid ringatózó, fehér vitorlását, hadd ússzak el rajta távoli tájakra.
- Herkules ereje legyen szorító karodban, Mirmidó.
- Gyönyörök vágya pezsdítse tested, Szampó.
- Szerelmed tenger.
- Szerelmed az élet vize.
- Legyél az oltárom.
- Legyél rajta a bálványom.
- Áldozat kell. Fogadd el az életem.
- Kár, hogy vége a táncnak, a zenében is szünet következik. Elfáradtam, kísérj haza, Mirmidó.
- Nem lehet.
- Hová igyekszel?
- Föl.
- Hová föl?
- A lépcsőkön.
- Én lefelé megyek.
- Sajnálom, Szampó. Várj még egy percet, hogy megismerjelek. A lift úgysem használható. Neked könnyebb a dolgod, hisz lefelé kell menned.
- A lift sohasem működik. Ez az átka minden toronyháznak.
- A lift csak azért van, hogy minden ajtajára kirakhassák a kis táblát: „A felvonó nem működik!” Mit viszel, Szampó?
- Kosarat.

- Mi van benne?
- Tojás, hús meg talán pálinka.
- Akkor igyunk. Rántsd ki az üvegből a dugót.
- Kihúztam, Mirmidó.
- Igyál elsőnek.
- Te vagy a vendég.
- Köszönöm. Ne állj ott, a falból egy szigeteletlen vezeték lóg ki, és megrázhat.
- Négy emelettel lejjebb szerelik a villanyt.
- Mindig szerelnek, és folyton áramszünet van.
- A pincében gyertyával világítanak.
- Odalent elszaporodtak a patkányok. A sok otthagyt gyertyacsonkot zabálják. Nagyon félek tőlük. A szomszédaim azt mondták, már a földszintet is ellepték.
- Csak a háború alatt merészkedtek föl, amikor minden emelet üres volt és romos.
- Hallod? Repülők szállnak odafönt. Az éjszaka nagyon megijedtem. Nem ébredtél föl? Óriási hangrobbanás volt. Kitért néhány üveg.
- Nálunk nincsenek ablakok.
- Mi van helyettük?
- Semmi. Úgy emlékszem, lyukak. Kerek, fekete üregek tátonganak, de a galambok meg a csókák beléjük költöztek. Fészket hordtak, és eltömtek a nyílásokat.
- Miért tűritek?
- A házmester gondja. Ízlik a pálinkád, Szampó.
- Csak a fordulóig kísérlek. Még ma le kell jutnom az utcára. Hallottad? Úgy rémlik, valaki túlkölt az előbb. Talán értem jött, és türelmetlenül várakozik.
- Az úton rengeteg jármű rohan. Miből gondolod, hogy neked szólt a sürgetés? A háznak számtalan lakója van.
- Mindig jelzésre várok. Szervusz, Mirmidó. Örülök, hogy láttalak.
- Én nem köszönök el. Sohasem szeretek váláskor üdvözlő szavakat mormolni. Ez túl megszokott és gépies. Még úgyis találkozunk.

— Lépj följebb egy lépcsőfokot. Én maradok, Mirmidó. Hadd nőjön közöttünk a távolság.

— Léptem.

— Megyek lefelé.

— Hol vagy, Szampó?

— Alattad.

— Nem érzek.

— Mert nem tapintasz. Pedig fehér a bőröm.

— Már csak a hangod hallom.

— Meglátsz mindjárt a fordulóban.

— Valóban ott vagy. Kis, kerek feketeség a fejed. Innen fölülről gyerekek látszol.

— Ne loholj olyan gyorsan, Mirmidó. Hamarosan odafönt leszel. Üdvözlöm az égietek!

— Köszönöm, átadom.

— Húzd le a fejedet, nehogy a repülőök elvigyék.

— Honnan kiabálsz, Szampó?

— A mélyből.

— Iszonyatos messze vagy. A feketeség fogatlan, sebes szájként körülfogott. Látom, amint a lépcsőkön lejjebb és egyre mélyebbre süllyedsz. Most léptél a láthatatlanságba. Gyűrűzik körülötted.

— Félek, hogy lezuhansz, olyan magasan vagy, Mirmidó. Kapaszkodj erősen a korlátba.

— Nincs mitől tartanod, nem vagyok gyáva. Hallasz engem?

— Rosszul.

— Hullámokat vetett a mély tested körül, és tarajai felém sodródnak. A lépcsők már elvesztek odalent. Szegény Szampó, vajon min lépkedsz egyre lejjebb?

— Mit mondasz? Nem értem.

— Elértem a tetőt, Szampó. Hirtelen világosság csapott a szemembe.

— Elszakadt a ruhám, Mirmidó. Négykézláb csúszok lefelé. Semmit sem látok. Kezem, lábam támasz helyét úgy kell kitapogatnom. Csúszós, nedves a beton. Mállik minden idelent. Térdem bűzös iszap fedí, és föl-vágta valami kirepedt csatornacső.

— Körülöttem minden csupa kék, Szampó. Amerre nézek, alattam is, fölöttem is azúr ringatózik. Az eget vártam itt, és úgy látom, hogy ez a tenger. Várj, Szampó! Már vetkőzöm. Beleugrok és zuhanok. Most megint messze látszik a víz, hogy odaússzak hozzád!

Ha fölkel, majd leáldozik a nap

— Ébredj, Szampó. Az éjszakai harmat még ring a fűszálakon, és a táj sötét, de keleten az ég alja már vörösleni kezd.

Szampó nem moccan. Tagjai merevek voltak a hidegtől. A föld felszínén, mint lézertű hegye, parányi pirosan virító pont szúrta át az eget, és nőni, emelkedni kezdett. Szampó összezárt szempillái lassan távolodni kezdtek, és mire a nap, mint takarót, lerázta magáról a vékony felhőfoszlányokat, a lány szeme tágra nyílt. Tükröződött benne a fény, és egy halvány kék könnyesepp gördült végig az arcán. Lassan fölült. Teljes testével szembe fordult a hajnal ébredésének, és mint egy nagy glória, körülvette a ragyogás.

— Csodálatos vagy, Szampó, akár a délibáb. Rezegsz, hullámszol a légben, mint egy látomás. Álom lehetnél, akár a káprázat, de tudom, hogy itt vagy mellettem és velem. Érzem a leheletedet, amely fölmelegít és átjár.

— Mirmidó, ne beszélj, kérlek. Ne törd meg e sugárvarázst. Üljetek ide mellém, és te is fordítsd orcád a nap felé.

A fénylő égitest egyre kisebb lett, amint kapaszkodott a táj fölé, és mind inkább kifehéredett. Mindketten nézték ezt a csodát. Megigézte és fogva tartotta őket. Érezték, hogy többé már nem szabadulnak tőle. Vonzásába kerültek, mint vas a mágnesnek. Rohantak felé téren és időn át, hogy vele és benne egyesüljenek.

Idelent most ébredt a világ. A tó csendes tükrén tovagyűrűző körök lebegtek, békák koncerteztek, madarak indultak bogarakra vadászni. Nagy puha, nektárral teli tölcserét most nyitotta ki egy fehér virág. A fecskék mind magasabbra emelkedtek, szálltak a napba, és eltűntek előlük. A tenger hullámverése még messziről hallatszott, amint az apállyal elsimultak fodrai, és visszatértek a Föld másik oldalára. Valahol talán éhes párduec ordított, és nekilódult a savannának vadászni, de ezt már nem hallották, csak képzeletként lopódzott be a gondolataikba.

— Nézd a napot, Mirmidó — szólt a lány, és domborodó melle fölött kigombolta blúzáját. — Hamarosan izzani kezd, és fénye beragyog majd lelkünk zugaiba.

Mirmidó pillantása elidőzött a napkorongként átsejlő, gömbölyű melken, amint közepén vörös izzásban csúcsosodott ki a szerelem édes virágát kibontó bimbó, de szeme ott függött az égitesten.

A rét szélén most virágzott a nyárfa, és ágairól nagy puha vattacsomók keltek szárnyra a csípős hajnali fuvallatban. A napsugarak, mint a röntgen, átvilágították. Légies ezüst lebegéssel szálltak tovább, és akár az őszi ökörnyál, fönnakadtak a fűszálakon.

— Szampó — szólt a fiú —, emlékszel még arra a harsogó nyárra, amikor a fövényen ébenné vált a bőrünk, és szantálolajjal kentük csupasz testünk? Csak a szemünk fehérje és a tenyerünk fehérlett. Úgy ragyogtunk a fényben, mint két élő bronzszobor.

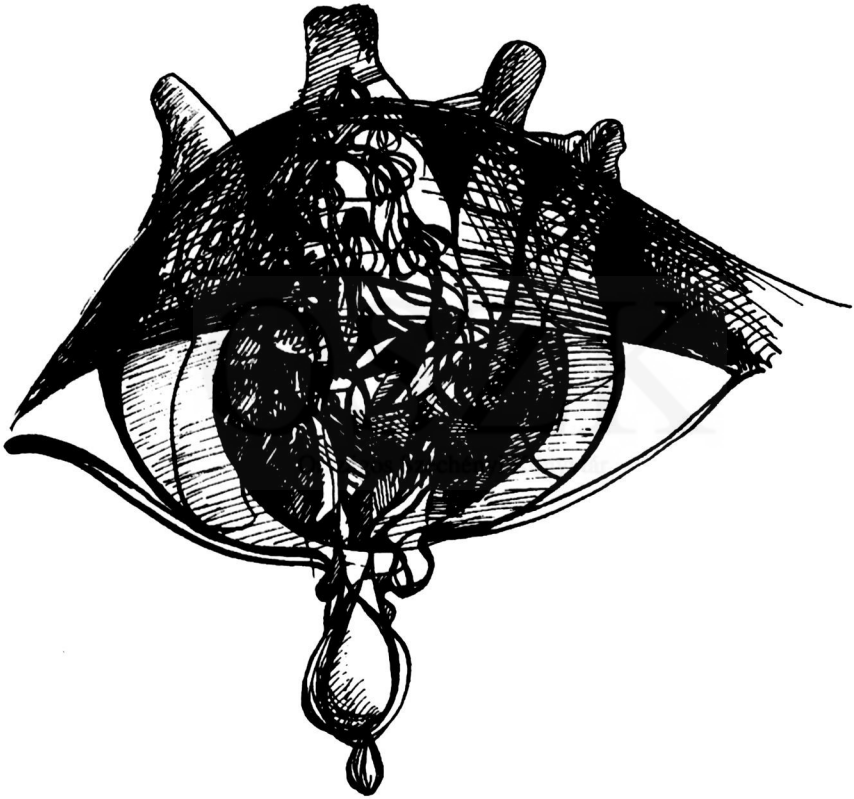
A nap közben egyre följebb kúszott, mind kisebbé vált, és pergő, forgó kerékként fröccsentette szét a sugarát. Szampó és Mirmidó szeme, mint bélyeg a levélre, ráragadt e látványra. Egymásba kapaszkodva, ölelkezve figyelték a napot, amint menyasszonyként a vörösből narancsba, halvány sárgába, majd vakító fehérbe öltözött.

— Milyen szép ez a lakodalom, amelyen koszorúslányként viszem az izzó ragyogásból szőtt, áttetsző égi uszályt a Fénybeöltözött Ara után. Karolj át, Mirmidó, segíts lépnem, hogy a homályhoz szokott szemem a káprázattól le ne térítsen e kiteljesedő világba vezető útról.

— A hajdani bál jutott eszembe — szólt Mirmidó —, amikor hatalmas csillárok ezernyi kristálygömbből százezernyi flitterre fröcskölték a fényt, és a levegőben, mint világító szentjánosbogarak keltek szárnyra.

— Éjfélel órán, amikor odakint mély ájulatan aludt a világ, és a sötétség fenekén messziről érkezett, szenvedő lelkek jajgatása hallatszott, a teremben harsogott a zene, és rikító színek keveredtek a verítékező testek illatával. Te akkor is fogtad a kezem és megsimogattál.

— A hosszú asztalon már kihült a vacsora maradványa, és szorgos lakájok cipelték el a kiürült tálakat. „— A terítőt és a gyertyákat ne!” — kiáltottam.

— Kezedből, mint fogva tartott pillangót, kieresztettél az asztal tetején. Úgy éreztem, hogy testem súlytalan. Ruhám fátylának karomra simuló lepkefodrait kiterjesztettem, és szálltam, táncoltam az asztal felett.

— A csillárokból hirtelen kialudt a fény, csak a gyertyák világítottak tovább. Százával hozták a hatalmas, égő kandelábereket, és szikrákat szórtak egyre hevesebben perdülő lábnyomán.

— A tánc forgatagában fátyolszárnyad lánggra kapott, és ezeryi kéz oltotta el a gyertyafényt, hogy csak te ragyogj a tűzben, amint egész tested egyetlen, lidérces lángnyelvként futott az asztal felett, és áttűnt, mint a hutában fűjt hártavékony, forró üveg.

— Vörösre égett a bőröm, Mirmidó.

— Lekaptam lábadról az arany topánt, megtöltöttem pezsgóval, és végigöntöttem rajtad, hogy újra fehér legyél.

— Ott álltam középen, és nagy rózsaszín nyelvek puha simogatását éreztem bőrömen, amint lenyalták rólam az édes ital számtalan buborékát.

— Megújultál a tűzben, mint a fönixmadár, amely saját hamvából kel életre, és cipődből az utolsó cseppig kiittuk a lét borát.

— Karodba kaptál és vittél, suhantál velem. Letettél a hajnali rétre, ahol harmatba öltöztettél, és napfénybe törültél.

— Lassan megnyílt a combod, és a világ közepén föltáruult előttünk az Éden. Ujjongott a testünk, ez a parány, amely elveszett anyaságod bölcsőjében, zúgó folyó partjára települt liget pázsitján. Szárnyaltunk az ég felé, és beleszülettünk egy káprázatos világba, amelyben már csak a fényt látjuk ezután.

— Nézd hát a napot, pillantásunk benne egyesüljön, és eggyé válva utazzunk tovább.

A nap már a delelőn járt, és a két ember szeme lassan vörössé vált, akár az égitest, majd lassan megfeketedett.

— Nem látok, Mirmidó! — kiáltott a lány.

— Talán megvakultál?

— Mi van most? Dél vagy éj? Nem tudom már. Sötét lett körülöttem, mintha milliárdnyi fekete sugárt árasztó lámpás lenne körülöttem. Add a kezéd, hogy el ne tévedjem.

— A karjaimban ölellek, Szampó. Összeforrtunk. Egy testté és lélekké váltunk. Moccanatlanul fekszünk egymásban, és fénylovak száguldanak velünk egyre messzebb, egyre fölfelé.

— A napba öltözünk.

— Csukd be a szemed, Szampó. Ne figyelj többé kifelé. Amit látsz, az nem éjszín, hanem fehér. Csodálatos fényesség, a lelked tisztasága.

— Látom, akár a tenger fodrozta hullámok tetején villogó milliárdnyi rezgő csillogást, és összefornak bennünk, akár az elsimuló vízfelszínről visszatükröződő egyetlen, hatalmas ragyogás.

Közben a nap nyugaton a látóhatár fölé ért. Amint lila fényei áttörték a mély kék levegőóceánt, mint lecsorgó, elnyúlt véresepp beleivódott a földre. A ragyogás lassan kihunyt, és csökkenni kezdett a forróság. A fűszálak közül fölszállt a pára, és harmatként gyöngyözött. Szampó és Mirmidó, mintha esőverte árnyak lennének, együtt áztak a kora esti homályban.

— Látom a napot! — kiáltotta Szampó. — Csillagszóróvá változott.

— Már aligha láthatod — mondta Mirmidó —, régen lebukott. Csak a fénye él bennünk tovább. Az égre szórja sugarát, és áttörve az éj palástján, milliárdnyi csillagban rezeg tovább.

— Vigyél engem a fényes ösvényen, Mirmidó — kérlelte a fiút a lány.

— E fényözönben, mely elkápráztatta szemem, vezess engem tovább — mondta a lánynak a fiú.

A két ember, akik e földön többé már semmit sem láttak, megindultak a hosszú úton. Elérkeztek a szivárványhoz. A tarka réten virágokat szedtek, és kergetőző lepkék, színes madarak pompájában gyönyörködtek. Az óceán, amely eddig kék volt és zöld, most sárgán és aranyként tükröződött. Nem hullámzott többé, hanem mintha dagály kergette volna fodrait, folyóként hömpölygött tovább.

— Sohasem gondoltam, hogy milyen éden vár itt belül — szólalt meg Szampó.

— Rányílt a szemünk egy másik világra. Mindent látunk, amit ember élvezhet, csak gyere tovább a fényben. Add a kezed.

— Hagyj elmennem, Mirmidó. Többé már el nem tévedhetünk.

— Többé már egymást el nem veszthetjük. Kedvesem, nézd a napot! Hányan elégték már e máglyán. Bennünket — akár két tűzbe tartott és egymáshoz érintett fémrudat — összeolvasztott. Hála legyen neki! Most együtt izzva megyünk a fénybe.

A nap, mint csúcson a fellegvár, ott nyugodott előttük. Megnyílt a kapuja. Fénytenger hömpölygött ki rajta. Úsztak, sodródtak, át a bejáraton. Pillanatra visszafordultak, és az elhagyott tájon még érzékelték a harsogó zöld réteket, a tajtékos óceánt, virágzó fákat, éneklő madarakat..., de a folyam már vitte őket előre. Egyre kisebbekké váltak, föloldódtak a ragyogásban, és vágyaiktól megszabadulva, eltűntek örökre a Világosság világában.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A fal

Mirmidó a fal árnyékában született. Eszmélése után, mint a legtöbb kisfiúnak, neki is az első nagy élménye ez a képződmény volt, amelyet bárhol tartózkodott, mindenhol látott. Amikor már önállóan játszadozott, gyakran kiszökött a házból és elment hozzá. Néhány sikátoron kellett csak átsietnie, és hirtelen megtorpant, mert előtte magasodott a fal.

Mirmidó lassan emelte a tekintetét egyre följebb. A fal szürke volt, egészen sima, és nem lehetett látni a tetejét. Elveszett a felhők között, tiszta időben pedig a szeme kezdett könnyezni, s hiába erőltette, nem látta meg, hogy az építmény hol végződött. A barátja egyszer kilopta apja távcsövét, és amikor kevesen jártak erre, titokban a falat kémlelték, de nem mentek vele sokra.

Azt sem tudták, hogy ki építette. Egyáltalán emberi kéz rakta-e, vagy a természet különös alkotása? Mint minden fal, olykor ez is omladozott. Hatalmas robajjal ledőlt egy-egy darabja, de mögötte erős anyag volt. Állítólag évszázadokkal ezelőtt valaki megkísérelte bontani, de a csákány szikrázva széttört, a titokban végzett robbantás pedig csak kormot hagyott rajta. A legöregebbek sem emlékeztek olyan elbeszélésre, amely a fal eredetére utalt. Fogalmuk sem volt, hogy mikor keletkezett. Minden nemezdek az árnyékában nőtt fel, természetes volt tehát, hogy itt áll előttük.

A falat szerették és védték. Létrehozták a falőrséget. Ameddig a szem ellátott, a fal tövében egyenruhás, fegyveres őrok sétáltak, és távol tartották a kíváncsiskodókat. Csak a fal ünnepén jöhettek közelebb. Fáklyákat, zászlókat és föliratot táblákat hozott a tömeg, a szónokok pedig a kolosszust dicsérték. Amikor az államfő koszorút helyezett el a fal tövében, röppentyűk szálltak, petárdák durrogtak, díszsortűz ropogott, és az éljenző kiáltások visszhangként verődtek vissza a monstrumról.

A fal túloldalán élt Szampó. A kislányok között ő volt a legszebb. Édesanyja csigákba kunkorította hosszú, szőke haját, és kiengedte a rétre

játszani. Házuk végénél húzódott a puha pázsit, amelybe lába belesüppedt, és lépéseinek nesze elveszett a virágok között. Rózsák és tulipánok nyíltak, meg százszorszépek és jácintok. Füzért készített belőlük, és fejét koszorúzza velük. Egyszer messzebb jutott az otthonától, amint a szebbnél szebb virágokat követte, amelyek integetve csalogatták.

Hirtelen megtorpant. Nem tudott tovább menni. A rét véget ért, és ott állt előtte a fal. Fölnézett. Teste beleremegett, és szinte beleszédült a látványba. Porszemnek érezte magát, amelyet ez a nagy fal egyetlen kövével, málló vakolatával maga alá temethet. Sírva szaladt haza, és anyja meleg ölébe telepedett. A jóságos asszony átkarolta és megnyugtatta.

— A fal nem bántja a jó kislányokat, csak ne menj a közelébe. Van itt elég hely a réten, és naponta új virág nyílik neked.

Ez a magatartás a fal túloldalán élők között általános volt, de titokban mindenki tartott tőle. Különösebben nem gyűlölték, de nem is szerették. Korábban expedíciókat szerveztek. Hétpróbas, minden akadályt legyőző emberek vállalkoztak arra, hogy elzarándokolnak a fal végéhez, és átke-
rülnek a másik oldalára, üzenetet hozva arról, amit ott találtak. A vállalkozás hatalmas költségeket emésztett föl. Legtöbben odavesztek vagy eltűntek. Néhány rokkant öreg később visszakerült, és elmondta, hogy a falnak nincs vége.

A nép nem adta föl a küzdelmet. Korábban Szampó dédapja kiváló falmászókat toborzott, akik a kísérletükhöz a legkorszerűbb eszközökkel rendelkeztek. Egymást segítve kapaszkodtak egyre följebb. Akadt közöttük, akit a légszomj ölt meg, volt, aki leesett és szörnyet halt, másoknak pedig évek múlva a magasból kifehéredett csontjaik hulltak vissza. Ezután az emberekben meggyőződés született, hogy a fal rejtélye kibogozhatatlan, és nem érdemes vele tovább foglalkozni. Éltek a fal árnyékában, és szorgos életük során igyekeztek elkerülni.

Mirmidó, amikor daliás ifjává serdült, és érzelmei nyiladozni kezdtek, szokás szerint nem járt találkákra, és kerülte a táncos vigalmakat. Helyetük titkos összejövetelekre ment, ahol különös dolgokat hallott.

— A fal túloldalán, magasan az égen, izzik egy hatalmas égitest — kezdte beszédét a szónok —, amely bevilágítja a földet. Minden reggel

fölkel, és este leáldozik. Fényével beragyogja a tájat, és meleg sugaraiban milliók fürödnek. Olyan különös növények élnek ott, amelyek virágokat nyitnak. A fényben színek harsognak, és az árnyék oly vékony, akár a cérnaszál.

Mirmidó egészen összezavarodott. Fény, meleg színek meg ragyogás... Csupa ismeretlen fogalmak, amelyek még inkább nyitogatták a kíváncsiságát. Milyen nagyszerű lehet ott; egy másik világ kezdődik túlhan, amelyet elzár előle, amelyetől megfosztja ez a fal. Ő és népe itt él az örök szürkességben, az árnyékban, és lázadni kezdett. Másnap a téren találkozott a barátaival. Megfeledezve a biztonságról és a tisztességről, hangosan kezdte hirdetni a nézeteit:

— Testvéreim, a fal utunkat állja. Itt magasodik előttünk, hogy ezárja tőlünk a világot. Túlhan rajta egy másik vidék kezdődik, gyönyörű kertekkel. Az utak hatalmas hullámzó vízhez futnak, amelyet úgy hívnak, hogy tenger. Lelki szemeim előtt a távolban erdők jelennek meg, és benne különös állatok élnek. Ott a falhoz nem járnak zarándokok, hogy hódoljanak neki...

Idáig jutott, amikor körülvették a falőrök. Egy oszlophoz kötözték. Testét lemeztelenítették és megköpködték. Fejébe szúrós ágakból font koszorút nyomtak, és hátát véresre vesszőzték. Ott állt még egy darabig aléltan a kiürült téren, és a magány, akár a körülvevő hideg vagy a közönység, csontig vágott belé, de nem adta föl.

A titkos társaság tagjait éhes vadállatok elé dobták. A barmok csontokat ropogtattak és elteltek, de még mindig maradt a porondon vágyakozó, aki tekintetét az égre szögezve, a fényt adó forrást kereste, csak hogy a fal útját állta és megtörte pillantását.

A fal túloldalán élő Szampónak sok hódolója akadt. Deli legények érkeztek a messzi kertek felől, és csodálatos egzotikus virágokat hoztak. Ablakában orchideák és hibiszkuszok tündököltek. Fejükkal keresték volna a fényt, amely nem sütött fölöttük, hiába fordultak körbe. A fal itt is árnyékot vetett a gazdag rétekre és kertekre.

Kiskorában Szampó egy öregasszonytól azt a mesét hallotta, hogy a fal mögött magasan egy izzó, kerek égítést világít. A fény, akár a kopogó esőcseppek, visszapattannak a házokról, és milliárdnyi csillagsugárt szór-

va, sziporkáznak a levegőben. Szampó meg is kérdezte az anyjától, hogy mi ebből az igazság, s a mamája így magyarázott neki:

— Nagy lány vagy már, Szampó, értelmes, tehát gondolkozzál. Ugyan mi lenne a falon túl? Semmi. A fal azért áll ott, mert határol bennünket. Mögötte vége ennek a rétnak és mezőnek. Úgy képzeld el, mint a tükrödet. Mit láatsz, ha szemben állsz vele és belenézel? A saját arcodat és azt, ami mögötted van, nem pedig előtted. Ne kutasd hát és ne nézd a falat. Fordulj hátra, és gyönyörködj a virágainkban. Nem boldog, ki reménytelenül keres, és sohasem talál. Légy elégedett azzal, amit a sorstól kaptál.

A vágy azonban a fal mindkét oldalán tovább tüzelte a fiatalokat. Nem törődtek bele az elutasításokba. Mintha a tavaszi lágyszellővel érkezett volna, a fal mindkét oldalán híre járt, hogy a túloldalra nem lehet létrával vagy mászóvasakkal átjutni, sem az akadályt a földön megkerülni, hanem mint minden építményen, ezen is van egy kiskapu, csak meg kell találni.

Sötét és titkos éjeken, amikor az örök fáklyái sorra ellobbantak, kutató kezek tapogatták végig a csupasz falat. Kőről kőre, szögletéről szögletre haladtak, de még csak rést sem találtak.

— Pedig valahol ott kell lennie, csak a szemünk nem látja, az ujjunk nem tapintja. Talán vakolat fedi, vagy őrr áll előtte. Az is lehet, hogy egyszer nyílik meg, és valamikor ez már megtörtént.

A remény lassan elszállt, és visszaállt a rend. A hatalom megnyugodott, a fal állt, és a bágyadt félhomályban színtelen virágok nyíltak tovább. Mirmidó és Szampó nem adta föl. Amint tovább kutattak, egyszerre találták meg a kaput. Zaj nélkül kinyílt előttük, és átléptek a túloldalra. Az ajtó ezután végleg beomlott mögöttük, s a fal újra elválasztotta őket. Csalódotok voltak, hiszen odaát nem volt semmi. De legalább egy pillanatra találkoztak.

Nyílik az ajtó...

Fölpillantok kábulatomból és az órára nézek. Két óra. Vajon délutáni vagy hajnali időt jelez? Talán a fények eldöntenek, de nem tudom, hogy kint világos van-e vagy sötét, mert szobámnak nincs ablaka. Végül mind-egy, hogy milyen napszak van, itt benn mindig egyhangúan folyik az idő. Lehet, hogy nem is halad előre, hanem áll vagy visszafelé ballag kedve szerint.

Rákönyöklök az asztalra, és magam elé bámulok. Micsoda némaság vesz körül! Ízlelem, mint ismeretlen fűszeres ételt szokta az ember. Miután ki tudja, mióta vagyok a szobában, hozzászoktam e világhoz. A zajtalanságnak fokozatai vannak. A csönd előbb körülöttünk neszez. Érzed a fülledben, hogy erőssége változik. Cseng vagy dobol, később halkan kopog. Azután jön a néma csend. Hallgatózol, és már nem remeg az ajkad, nem vacog a fogad, csak ülsz, és mereven nézel magad elé. Előbb még kifelé figyeltél, de most érzed, változott a helyzet, és befelé tapogatózol. Ez már a süket csend, de még mindig van benned valami motoszkálás. Talán a halántékodon erősebben ver egy ér, vagy szíved ritmusát hallod? Gyomrod, beleid, veséd régen megnyugodtak, kiürültek, és időlegesen moccanatlanul leálltak. Szemedre fáradság ereszkedik, egész tested elnehezül, és számodra belül is megszűnik a világ, mintha jönne az utolsó fölvonás, a kóma. Ez az ájult csönd, amely teljesen hatalmába vesz.

De hirtelen valami zajt hallok az ajtó felől. Mintha valaki odakint a kilincs után kutatva kaparászna. Megélnékül a figyelmem, s a gyomrom egyet kordul. — Jaj, Istenem, remélem nem ijesztettem el vele a jövevényt — születik meg bennem a félelem —, hanem bejön hozzám.

Lassan, nesztelenül nyílik az ajtó, de nem jön be senki...

Csalódásom és szomorúságom ébredszik, mint éjjel áthűlt sikló a napfénytől meleg kövön. „Milyen forrók lehetnek a sziklák, amint magukba szívják a nap paraszát, és hangos pengéssel repednek, durrognak, akár

kaszáláskor a fűben rejtett kövön csendül és kicsorbul az acél.” A mezők jutnak eszembe. Tele virággal, bogarak dunogásával, amelyek, ha leülsz a rétre, ott köröznek fölötted, és fejed fölött pacsirta függ a messzi égen. Kitért szárnyával légáramlatban tartja magát, és énekel, füttyöl, kiabál.

Képzeldésemből visszazuhanok szobámba. A tenyerem közé fogom elnehezülő fejem. Ekkor mintha reccsenést hallanék az ajtó felől. Úgy tetszik, van valaki mögöttem és keresgél. De nem láthatom, mert kívül áll. Talán a szű perceg? Az mégsem lehet, mert itt minden fémből, betonból, üvegből és műköből van.

Ekkor csöndben nyílik az ajtó, de nem lép be senki...

„Talán, ha szólítanám — gondolom —, és kedvesen kérném, jöjjön be. Ahogy az a fekete hajú lány hívott egykor, amikor az első találkozásra mentem hozzá. Örömben énekelni kezdtem. Szerenádomhoz az éjjeli tücskök szolgáltatták a hegedűszót. Milyen szépen szárnyalt a dal a bódító virágillatos, nyári éjszakában. Ott álltam a kapuban, amely félig nyitva lengett, csak beljebb kellett volna hajtani; csak átlépnem a küszöböt, és repülni hozzá, de nem akartam mindjárt a legelső alkalommal kiinni a bibéjéről szíromtölcsérébe csorduló édes nektárt. Pillangó volt, akinek még akkor éjjel szárnyairól más verte le hímporát.”

Most itt ülök egyedül a csöndben, és figyelek, hátha újránőtt szárnyakon belebeg hozzám. Kitérja puha fátylait, és édes suttogások között csacska szavaival átölel, majd forrón magához szorít.

Az ajtó csöndesen nyílik, a feszült várakozásom szétpattantja lélekrácsaim falát, de nem jön be senki...

Csak a láz nő bennem, és fejem karomra hanyatlik, mint azon a jeges téli napon, amikor szánkózás közben átázott cipővel hazatértem. Anyám nagyon megijedt. Forró teát itatott, tablettát nyomott a számba, és hatalmas párnák közé fektetett. Égő testem, mint lélekvesztő a tajtékos habokban, elveszett a fehér tollak között, amelyek ott suhogtak belül a vasalástól illatos huzat mögött.

Amikor az orvos fölém hajolt, hogy hallgassa szívverésem, rákiáltott anyámra: „Vigyék ki a madarat!” A gerlice ott szaladgált az ágyam körül és turbékol, szólított szüntelenül. Anyám hirtelen bedugta a sötét kamrába

és megfélekedezett róla. Később, amikor bement, rálépett. Kitért szárnyaló jégtömbbe fagyott. Repülne most is felém, de nincs, aki kiszabadítsa átlátszó, kékesfehér, hideg börtönéből. Talán mégis sikerült neki, és az ő verdesését hallom odakinn. Kiáltok örömmel, harsogva, s hangom fölerősítik, majd visszhangozzák az üres falak:

— Gyere be!

Csöndben nyílik az ajtó, és szemem a táguló résre tapad, de nem jön be senki...

Talán a mész pereg a falról, vagy a homokszemek a vakolatból, ahogy akkor szóródtak ujjaim közül a kertben, amikor meggyógyultam. Várat építettem erős bástyákkal, meredek falakkal és mély árkokkal. Fölöttem, a barackfa ágain Mosti nyújtózkodott. Öreg kandúr volt már, sebzett bundával és cakkosra tépett füllel. Egyik szeme csukva volt, ezzel aludt, a másik félig nyitva, és sunyin figyelt leeresztett pillái mögül. Vigyázott rám, és abban a pillanatban, ahogy a tiltást megszegve az utca felé vittek lépteim, oda dörgölődött hozzám. Karcsú testével kígyóként fonta át a lábam, farkát bokámra tekerte, majd fölágaskodott, és körmeit belémeresztve, nem engedett. Foglya voltam, és játszani kezdtünk. Ő futott, én utána eredtem. Bent jártunk a fák között, és a gallyakról ijedt madarak rebbentek el.

„Hol vagytok most, térjete vissza egy órára, egy percre. Feledni akarom a világot, s átadni magam az időtlen létnek.” De csak a kopogást hallom kintről. Valaki most már bizonyosan jönni akar hozzám.

— Tessék! — kiáltom. — Az ajtó nyitva van, nincs rajta zár. Itt ülök és várlak, csak gyere végre már.

Az ajtó nesztelen nyílik, de nem jön be senki...

„Tébolyult világ — gondolom —, az ember csak ül és vár. Várja a következő percet, és búcsúzik az elmúlttól. Napok jönnek, és évek távoznak. Odakint valaki ismét kopog. Már hallom a hangját. Talán azt kérdezi, »Itthon vagyok-e?«, és én boldogan kurjantom: »Gyere be!«»

Nyílik az ajtó. Talán nyikorog is, ahogy kell. Végre kitérül, és lépések hallatszanak, de nem jön be senki...

A múlt már régen elveszett, s ennek a környezetnek fölösleges az emlékezés, álmodozni pedig hiábavaló. Érzelmekből nem lehet jövőt épí-

teni, mert kárvallott leszel meg nem értett, kigúnyolt érzéseid miatt. A múlttalán, jövőtlen jelen marad, az őszülő fejjel átélt pillanat, amelyben hiába várod az elszámolást. Valaki egyre messzebb áll tőled odakint, és kényszeredetten kopogtat.

— Ki vagy te, mért nem lépsz be hozzám? Kapnék tőled lágy ölelést vagy kemény rúgást. De látnálak, és érinteném a kezed. Van még hely itt az asztal mellett.

Hosszan nézek utána, de nem látok senkit. A szemem káprázik és könnyezik. Ülök a néma falak között. Fejemben nő a tompaság, agyam újra kikapcsol, és egyre lassabban folyik ereimben a vér.

„Nem uralkodhat el rajtam ez a közöny, ez a tunyaság — gondolom. — Valamit tennem kellene. Az élet árja ott buzog a falakon'kívül. Miért nem csörgedez belőle nekem is?”

Ekkor ismét hallom, hogy nyílik az ajtó, de nem lép be senki...

— Bárki vagy, ördög vagy isten, hóhér vagy eltévedt kislány, nekem mindegy, csak felelj, és mutasd meg végre magad! — kiáltom ingerült türelmetlenséggel. — Állj elő, és nézzünk egymás szemébe. Ne csak kopogj, hanem gyere is be. Süket vagy talán? Nem hallottad elégszer hívó és könyörgő szavam? „Szabad!” — ordítom, s fölszólítalak: „Gyere be végre hozzám!”

Országos Széchényi Könyvtár

Nyílik az ajtó, és nem jön be senki...

Ajánlások, a megírás és a közlés kelte

Elbeszélések

A ló

Csete Györgynek és Csete Ildikónak 1980. nov. 9.

Félelem

Dr. Péter Lászlónak és dr. Lázár Istvánnak 1978. máj. 30.

Vásárhelyi Tükör, 1989. júl. 15. 3. p., júl. 22. 5. p., júl. 29. 3. p.,

aug. 5. 3. p.

Pusztulás

a Sóshalmi Olvasókörnek és Nagy Gyula emlékére 1974. március

Szenti Tibor: A tanya. Gondolat Könyvkiadó, 1979. 260–263.

Kutyahűség

Dr. Sterbetz Istvánnak és Kunkovács Lászlónak

Egészségügyi Dolgozó, 1979. okt. 1.; A gyógyítás világa. Budapest,

Medicina Könyvkiadó, 1980. 455–461.

Táltosok

Nagy József emlékére és Szalay Ferencnek 1980. márc. 3.

Csongrád Megyei Hírlap, 1980. jún. 1.

Megfáradtak

Bibó Lajos emlékének és Ilia Mihálynak

Honnan Hová? A Nagy Lajos Irodalmi Társaság antológiája. Budapest,

1993. 77–78.

A kovács

Dr. Vincze Ferencnek és Zayzon Ágnesnek

Magyar Televízió 2. 1992.

A kavics

Fenyvesi Félix Lajosnak 1996. máj. 8.

Kis Hírnök. Első Mississaugai Magyar Egylet (Kanada) 1997 február havi értesítője 6. p.

Az öregasszony

Lányomnak, Szentí Csillának és unokámnak, Bagdadi Hakimának
1965. dec. 8.

Csongrád Megyei Hírlap, 1980. jan. 27.

Az égő csipkebokor

Dr. Galyasi Miklós emlékére és az ányási barátaimnak 1995. febr. 17.
Délsziget, 1995. 32. 49–50.

56-os utcagyerek

Bánkuty E. Gézának 1995. márc. 21.

Magyarok Vasárnapja. Külhoni Magyarok Világlapja. 102. évf. 19. sz. 7 p. 1995. okt. 15. Megjelenik: California, Thousand Oaks. (Főszerk.: Szász (Zas) Lóránt.)

Piroska és a farkasok

Dr. Bicsérdy Gyulának és dr. Rapcsák Andrásnak 1993. októbere
Magyarnak számkivetve... A Nagy Lajos Irodalmi Társaság antológiája. Budapest, 1995. 124–126.

Lehoztam anyámat a hegyről

édesanyámnak, Körmeny Rózsának és dr. Imre Mihálynak 1994. dec. 28.
Délsziget, 1995. 31. 55–56.

Esszék

A 301. tábla

1990. jan. 5. Szász (Zas) Lórántnak

Magyarok Vasárnapja. (Thousand Oaks, California.) I: 1996. okt. 6. 103. évf. 18. sz. 7. p. II: 1996. okt. 20. 103. évf. 19. sz. 7. p. III. 1996. nov. 3. 103. évf. 20. sz. 7. p.

Utolsó ordítás a szarvassá változott fiúért

fiamnak, Szentí Tibor Péternek, menyemnek, Barbara Linkenhokernek, illetve Püski Sándornak és feleségének, Ilus Néninek
Hitel, 1989. 12. 29–30.

Érintés

Fodor Józsefnek és Tenke Sándornak

Confessio, 1992. 4. 122–123.

Anyám szeretete

édesanyámnak, Körmeny Rózsának és Dányi Józsefnek 1995. nov. 26.
Confessio, 1996. 1. 48–49.

Új dimenziók

A sóstó

Székkutas és Kardoskút népének 1968. márc. 22.
Magyarok Vasárnapja. (Thousand Oaks, California.) 1996. ápr. 21.
103. évf. 8. sz. 7. p.

Ars poeticák

Mementó

A vásárhelyi parasztságnak 1982. máj. 3.

Búcsú

Erdős Péternek és D. Kiss Ernőnek 1977.

Tanya-Atlantisz

Dr. Katona Imrének és Fejér Csabának 1990.

Élni!

feleségemnek, Tóbiás Csillának 1975. febr. 26.
Délsziget. 1996. 34. 34.

Lépcsőház

Kakuk Tündének és Erdélyi Tibornak 1966. jún. 20.

A fal

Ördögh Szilveszternek és dr. Függs Zsuzsának 1996. jan. 29.
Magyarok Vasárnapja. (Thousand Oaks, California.) 1996. dec. 15–29.
103. évf. 23-24. sz. 9. p.

Ha fölkel, majd leáldozik a nap

feleségemnek, Tóbiás Csillának 1995. nov. 3.

Nyílik az ajtó...

Kristó Nagy Istvánnak 1996. febr. 3. (Első megfogalmazása: az 1960-
as évek elején.)

97 / 5970

Szenti Tibor 1939-ben Hódmezővásárhelyen született és itt érettségizett. Óbudán szerezte egészségügyi főiskolai oklevelét. 37 éve dolgozik a szakmájában. Szülővárosában kórházi egészségnevelő. 1963 óta nő, két gyermeküket nevelték föl.

Először egy elbeszélését közölték 1966-ban, amely a Csongrád Megyei Hírlapban jelent meg. Azóta rendszeresen ír és közöl. Köteteit több szakma is számon tartja. „A tanya” (Gondolat Könyvkiadó, 1979.) néprajzi, illetve irodalmi-szociográfiai mű. A „Parasztvallomások” (Gondolat Könyvkiadó, 1985.) néprajzi és orális történelmi dokumentum. A „Vér és pezsgő” (Magvető Könyvkiadó, Tények és Tanúk sorozat, 1988.) tényirodalom. A „Paráznák” (Hódmezővásárhely, 1993.) történelmi, szociálantropológiai kötet.

Egészségügyben 8 kötete jelent meg, az utóbbi 7 mentális tankönyv. Több kiállítást rendeztek néprajzi dokumentum- és szociófotóiból. A Magyar Televízió számára mintegy 30 dokumentumfilmhez készített irodalmi forgatókönyvet. Több mint 60 azoknak a bemutatott tévéfilmeknek a száma, amelyeknek írója, szakértője, riportere, vagy riortalánya.

Irodalmi-szociográfiai munkásságáért 1989-ben Bölöni György Emlékérmét és műfaji jutalmat, 1992-ben Darvas József Irodalmi Emlékdíjat kapott. Amikor József Attila, Erdei Ferenc, Veres Péter és sok más kiváló elődjének munkásságát becsmérelni kezdték, 1992-ben nem politikai, hanem igazságkereső, humánus indítatásból belepelt a Nagy Lajos Irodalmi és Művészeti Társaságba.

Szépirodalmi írásaiból először jelentkezik válogatott kötetel. Realista, gyakran dokumentumhiteles elbeszélései és esszéi mellett, a könyv utolsó ciklusa szürrealista. Az elmagányosodott, kiszolgáltatott, és egy ismeretlen szellemi világ felé tekintő embert ábrázolja.